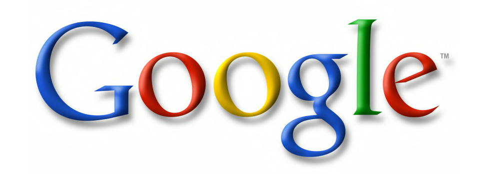

СРАВНИТЕЛЬНАЯ

ГРАММАТИКА

ПОЛЬСКАГО ЯЗЫКА СЪ РУССКИМЪ,

СОСТАВЛЕННАЯ

Учителемъ Гимназіи

МИХАИЛОМЪ ГРУБЕЦКИМЪ.

(Шестое изданіе).

Цѣна 50 копѣекъ.

ВАРШАВА.
Главный Складъ въ Книжномъ Магазинѣ Ѳ. Поплавскаго,
прежде И. Блашковскаго.
Краковское-Предмѣстье № 395 (24).

1891.

СРАВНИТЕЛЬНАЯ ГРАММАТИКА ПОЛЬСКАГО ЯЗЫКА СЪ РУССКИМЪ,

СОСТАВЛЕННАЯ

Учителемъ Гимназіи

МИХАИЛОМЪ ГРУБЕЦКИМЪ.

(Шестое изданіе).

ВАРШАВА.
Главный Складъ въ Книжномъ Магазинѣ **Ѳ. Поплавскаго,**
прежде **И. Блашковскаго.**
Краковское-Предмѣстье № 395 (24).

1891.

ДОЗВОЛЕНО ЦЕНЗУРОЮ.
Варшава 9-го Сентября 1890 года.

Druk A. PAJEWSKIEGO, ul. Niecała Nr. 12 w Warszawie.

ВСТУПЛЕНІЕ.

§ 1. Польская грамматика есть наука, изъясняющая правила польскаго языка, которыя должно соблюдать, какъ въ розговорѣ, такъ и въ письмѣ.

§ 2. Чтобы правильно говорить и писать, должно: во первыхъ, знать настоящее употребленіе и значеніе словъ со всѣми ихъ перемѣнами; во вторыхъ, соединять слова такъ, чтобы смыслъ выраженій нашихъ былъ совершенно понятенъ, и въ третьихъ, слѣдовать принятому лучшими писателями употребленію словъ въ письмѣ.

§ 3. Сообразно этимъ правиламъ, грамматика содержитъ въ себѣ три отдѣленія:

I.	Словопроизведеніе	Źródłosłów.
II.	Словосочиненіе	Składnią.
III.	Правописаніе	Pisownią.

ОТДѢЛЕНІЕ ПЕРВОЕ.

Словопроизведеніе.

§ 4. Въ словопроизведеніи объясняются: ***происхожденіе***, ***составъ***, ***значеніе*** и ***перемѣны словъ***.

§ 5. ***Слово***, wyraz, выражаетъ какое либо понятіе или чувствованіе, напр. przyjaciel, morze, skromność, dobry, pięć, ja, szanować, czytający, biała, jutro, między, zatem, ach!, aj!

§ 6. Слова составляются изъ ***слоговъ***, syllab, а слоги изъ ***буквъ***, głosek.

§ 7. Буква есть начертаніе отдѣльнаго звука голоса.

§ 8. Буквъ и звуковъ въ польскомъ языкѣ 44:

a, ą; b, b'; c, ć, cz; d, dz, dź;
а, он (носовое); бъ, бь; цъ, ць, ч; дъ, дзъ, дзь;

e, é ę; f, f'; g; h, ch;
э, ы или и; эн; (носовое); фъ, фь; ге; гъ *); х;

i; j; k; l; ł; m, m'; n, ń; o, ó; p; p';
и; и; к; ль; лъ; мъ, мь; нъ, нь; о; у; пъ; пь;

r, rz; s, ś, sz; t; u; w, w'; y; z, ż, ź.
ръ, же, съ, сь; ш; тъ; у; въ, вь; ы; зъ, жъ, зь.

§ 9. Буквы раздѣляются на ***гласныя***, samogłoski, и ***согласныя***, spółgłoski.

§ 10. Гласныя буквы произносятся безъ помощи другихъ буквъ: **a**, e, é, **i**, o, ó, **u**, y, **ą**, ę.

§ 11. Согласныя напротивъ выговариваются съ помощію гласной; таковыми суть всѣ остальныя буквы: **b**, **b'**, **c**, **cz** и проч.

§ 12 Согласныя буквы по своей натурѣ раздѣляются на:

1. ***Твердыя***: **b, d, f, g, h, ch, k, ł, m, n, p, r, s, t, w, z**; и

2. ***Мягкія***, надъ которыми поставленъ значекъ (ʼ), также слѣдующія, **c, cz, dz, dź, l, rz, sz, ż**.

§ 13. Согласныя буквы по органамъ, употребляемымъ для ихъ произношенія, раздѣляются на:

1. ***Губныя*** (Wargowe) { Твердыя: **b, f, m, p, w.** / Мягкія: **b', f', m', p', w'.**

---

*) Какъ въ словѣ *Богъ*.

2. ***Язычныя*** (Językowe)	Твердыя:	d, ł, n, r, s, t, z.
	Мягкія:	dź, l, ń, rz, ś. ć, ż.
3. ***Поднебныя*** (Podniebienne)	Твердыя:	g k ch h.
	Мягкія:	dż, dz, ż, c, cz, sz, ż, ż.

Поднебныя мягкія: dż, dz, ż, c, cz, sz, называются еще ***шипящими***, syczącemi.

Примѣчаніе 1. Носовая ę въ концѣ словъ произносится твердо какъ э, напр. imię (име), cielę (целе), matkę (маткэ), mię (ме), się (се), cię (це), piszę (пише).

Примѣчаніе 2. Слоги ja, je, ju, jo, произносятся я, е, ю, ё

§ 14. Соединеніе гласныхъ буквъ съ согласными называется ***слогомъ***.

§ 15. По числу слоговъ слога бываютъ: ***односложныя*** jednozgłoskowe, ***двухсложныя*** dwuzgłoskowe, ***трехсложныя*** trzechzgłoskowe, ***многосложныя*** wielozgłoskowe, напр. cześć, pra-wo, roz-są-dek, wy-ma-ga-ny, Ne-a-po-li-tań-czyk.

§ 16. По происхожденію слова бываютъ: ***коренныя*** pierwotne, и ***производныя*** pochodne.

1. Коренныя слова не происходятъ отъ другихъ словъ, напр. rad, żal.

2. Производныя происходятъ отъ коренныхъ, напр. radość, radować, radośny, radośnie; żałość, żałować, żałosny.

§ 17. Изъ соединенія двухъ или нѣсколькихъ словъ составляются ***сложныя*** слова, wyrazy złożone, напр. Wielmożny, dobrodziejstwo, wspaniałomyślność, Wniebowzięcie, и ***составныя***, zestawione напр. Generał-major, Caro-gród, kto-kol-wiek, kto-bądź.

§ 18. По значенію своему всѣ слова польскаго языка раздѣляются на 9 частей рѣчи:

1. Имя существительное, rzeczownik.
2. Имя прилагательное, przymiotnik.

3. Имя числительное, liczebnik.
4. Мѣстоимѣніе, zaimek.
5. Глаголъ, słowo,
6. Нарѣчіе, przysłówek.
7. Предлогъ, przyimek.
8. Союзъ, spójnik.
9. Междометіе, wykrzyknik.

§ 19. Слова въ первыхъ шести частяхъ рѣчи имѣютъ различныя перемѣны, а въ послѣднихъ трехъ вовсе не измѣняются.

ИМЯ СУЩЕСТВИТЕЛЬНОЕ.

§ 20. Имя существительное есть названіе всякаго предмета, напр. Bóg, król, dom, ziemia, słońce, upał, łagodność, cierpliwość, godzina и проч.

§ 21. Предметы бываютъ:

1. *Одушевленные*, żyjące, т. е. имѣющіе жизнь и произвольное движеніе, напр. człowiek, ojciec, Piotr, żołnierz, zwierzę, orzeł, mucha, robak.

Примѣчаніе. Имена, которыми мы называемъ людей, именуются *личными*, osobowemi напр. brat, siostra, Aleksander, Maryja, półkownik, majster и проч.

2. *Неодушевленные*, nieżyjące, не имѣющіе жизни или произвольнаго движенія, напр. dąb, dom, pokój, książka, pióro. Къ неодушевленнымъ принадлежатъ предметы *чувственные*, zmysłowe, посягаемые пятью чувствами, напр. blask, szum, gorycz, zapach, miękkość, и проч.

3. *Умственные*, umysłowe, или *отвлеченные*, pojęciowe, которые мы представляемъ только въ умѣ, напр. skromność, pilność, wyobraźnia, czas.

Примѣчаніе. Bóg, Bóg-Człowiek, anioł, dusza, duch и другія, означающія вещества безтлѣнныя, называются предметами *духовными* duchownemi.

§ 22. Имя существительное бываетъ:

1. ***Нарицательное*** или ***общее***, pospolite, которымъ называются всѣ предметы сходные между собою своими признаками, напр. człowiek, król, państwo, miasto, rzeka, góra, miesiąc, dzień, stół, książka, pióro, radość, tęsknota, и проч.

2. ***Собственное***, własne, которымъ мы отличаемъ одинъ предметъ отъ всѣхъ другихъ ему подобныхъ напр. Aleksander, Maryja, Wilhelm, Rossyja, Moskwa, Wołga, Wezuwijusz и проч.

Примѣчаніе. Къ именамъ собственнымъ принадлежатъ не только всѣ имена людей, но и отечество ихъ (т. е. имя по отцу, употребляемое въ русскомъ языкѣ), также фамилія или прозваніе напр. Jan Aleksandrowicz (сынъ Александра), Anna Piotrówna (дочь Петра), Danielewski, Bagration, Kutuzow, и проч.

3. ***Собирательное***, zbiorowe, которое однимъ словомъ выражаетъ нѣсколько или много предметовъ, составляющихъ какъ-бы одно цѣлое, напр. rodzina, naród, wojsko, tłum, stado, las, zboże, и проч.

4. ***Вещественное***, materyjalne, означаетъ вещество, котораго малая часть называется такъ же какъ и большая, напр. złoto, miedź, drzewo, woda, mąka, cukier, herbata, mléko и проч.

§ 23. По свойству польскаго языка имена существительныя могутъ быть:

1. ***Увеличительныя***, zgrubiałe, показывающія огромность предмета, напр. chłopisko, łapsko, и проч.

2. ***Уменьшительныя***, zdrobniałe, означающія малость предмета, напр. chłopczyk, rączka, и проч.

a) ***Привѣтственныя*** или ***ласкательныя***, pieszczotliwe, употребляемыя для именованія любимыхъ предметовъ, или для выраженія ласки, напр: braciszek, Kasieczka, koniczek, krówka, rączunia.

6. ***Унижительныя***, pogardliwe, выражающія неуваженіе къ предмету, или ничтожность его, напр. książczyna, chałupsko, szkapsko.

§ 24. При именахъ существительныхъ должно замѣтить: *родъ* rodzaj, ***число*** liczbę, *падежъ* przypadek.

§ 25. Польскія существительныя имѣютъ три рода: ***мужскій*** męzki, ***женскій*** żeński и ***средній*** nijaki.

Родъ именъ существительныхъ познается по значенію предметовъ, или по окончанію именъ.

По значенію: всѣ имена личныхъ предметовъ мужскаго пола суть мужскаго рода, напр. służący, wuj, czeladnik, nosiwoda, mieniacz, и проч., а названія женскаго пола принадлежатъ къ женскому роду, напр. służąca, piastunka, córka, и проч. Также и названія предметовъ одушевленныхъ, означающихъ самцовъ и самокъ, принадлежатъ къ соотвѣтственному имъ роду, напр. lew—lwica, baran—owca, gąsior—gęś.

По окончанію: къ ***мужскому*** роду принадлежатъ имена кончающіяся на твердую согласную букву и на **j**, напр. dom, orzeł, pokój и проч.

Къ ***женскому***, имена кончающіяся на **a**, напр. szpada, lilija, dusza, wrona, и проч.

Къ ***среднему*** имена кончающіяся на **o**, **e**, **ę**, напр. okno, pole, strzemię и проч.

Къ среднему роду принадлежатъ также слова: dziecię, niemowlę, и названія молодыхъ животныхъ, напр. cielę, kurczę, cielątko, kurczątko.

Въ русскомъ языкѣ имена молодыхъ животныхъ оканчиваются на *онокъ* или *енокъ* и принадлежатъ къ мужскому роду, напр. жеребенокъ.

Изъ именъ кончающихся на мягкую согласную букву, однѣ бываютъ рода мужскаго, напр. dzień, kocz, ból, paciérz, śledź, а другія женскаго, напр. sień, sól, twarz, miedź, и проч. Говорящіе по польски легко могутъ различить родъ такихъ именъ, прибавляя къ мужскому роду слово *ten*, а къ женскому *ta*, напр. ten dzień, ta sień, и проч.

§ 26. Сверхъ того въ польскомъ языкѣ есть еще имена кончающіяся на **a**, рода *общаго*, dwupłciowe, т. е. такія имена, которыя при одинаковомъ окончаніи служатъ для названія предметовъ личныхъ, какъ мужскаго, такъ и женскаго рода, напр. sługa, kaléka, papla, gaduła, sierota, płaksa.

§ 27. Предметы личные имѣютъ по два рода: мужскій и женскій, напр Cesarz—Cesarzowa, król—królowa, książę—księżna, szlachcic—szlachcianka, zakonnik—zakonnica, sąsiad—sąsiadka, и проч. Изъ названій народовъ: Polak—polka, Anglik—angielka, Grek—greczynka, и проч.

Предметы личные, означая родство, имѣютъ для каждаго пола особыя названія; напр. ojciec—matka, syn—córka, brat—siostra, wuj—ciotka, и проч.

§ 28. Число бываетъ: ***единственное*** liczba pojedyncza, когда означается одинъ предметъ, напр. brat, rzeka, książka, и ***множественное*** liczba mnoga, когда говорится о двухъ или многихъ предметахъ одного названія, напр. bracia, rzeki, książki.

§ 29. Нѣкоторыя имена существительныя употребляются въ одномъ только единственномъ числѣ, а другія только во множественномъ, хотя означаютъ одинъ предметъ.

Уротребляющіяся въ одномъ единственномъ числѣ суть:

1. Бóльшая часть именъ собственныхъ, напр. Rzym, Dniestr, Wołga, Wezuwijusz, проч.

2. Бóльшая часть вещественныхъ, напр. złoto, mléko, mąka.

3. Названія добродѣтелей и пороковъ, напр. łagodność, męstwo, lenistwo, opór и проч.

4. Многія названія отвлеченныхъ предметовъ, напр. szczęście, zmęczenie, młodość, и проч.

5. Имена многихъ растеній, особенно огородныхъ, напр. szczaw', marchew', cybula, kapusta, и проч.

Употребляемыя въ одномъ множественномъ числѣ имѣютъ различныя значенія, напр. ludzie, sanie, nożyczki, drwa, wrota, usta. Также имена нѣкоторыхъ городовъ и мѣстъ, напр. Teby, Ateny, Termopile, Chełmogory, Chęciny и проч.

Нѣкоторыя существительныя имѣютъ въ единственномъ числѣ одно значеніе, а во множественномъ другое, напр. waga и wagi, srebro — srebra, żelazo — żelaza, и проч.

§ 30. ***Падежи*** суть окончанія именъ показывающія разныя отношенія предметовъ между собою.

Падежей въ польскомъ языкѣ семь. Они узнаются по вопросамъ:

1. ***Именительный***, по вопросамъ: kto? co? *) напр. Kto przyszedł?—brat. Co to jest?—Dom.

2. ***Родительный***, по вопросамъ: kogo? czego? czyj? czyja? czyje? напр. Kogo tu brak?—Brata. Czego niema?—Kapelusza. Czyj dom?—Ojca.

---

*) *Kto* для личныхъ, *co* для всѣхъ прочихъ предметовъ.

3. *Дательный* по вопросамъ: komu? czemu? напр. Komu dasz?—Bratu. Czemu brak nogi?—Stołowi.

4. *Винительный* по вопросамъ: kogo? co? напр. Kogo widziałeś? — Ojca, matkę. Co masz w ręku? — Chustkę.

5. *Звательный* показываетъ названіе предмета, къ которому относятся, напр. Bracie, chodź-no tu. Jak się masz, kochany przyjacielu!

6. *Творительный*: по вопросамъ: kim? czem? напр. Z kim chodziłeś? — Z bratem. Czem piszesz? — Piórem, ołówkiem.

7. *Предложный*, по вопросамъ: o kim? o czem? przy kim? przy czem? na kim? na czem? w kim? w czem? напр. O kim myślałeś wczoraj?—O bracie. O czem mówiłeś? – O domu.

§ 31. *Склоненіе*, forma przypadkowania, есть перемѣна окончанія именъ по числамъ и падежамъ.

Склоненій въ польскомъ языкѣ три:

Къ *первому* принадлежатъ имена съ мужскимъ окончаніемъ.

Ко *второму* съ окончаніемъ свойственнымъ среднему роду.

Къ *третьему* съ женскимъ окончаніемъ.

§ 32. Имена существительныя склоняются по слѣдующей таблицѣ:

ТАБЛИЦА I.

Склоненія именъ существительныхъ.

Przykłady przypadkowania rzeczowników.

Przypadki / Падежи	Примѣръ 1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	Мужскія Личныя Osobowe		Мужскія названія животныхъ	Мужскія собирательныя	Мужскія неличныя Nieosobowe		Средній родъ			
	Собственныя Własne	Нарицательныя Pospolite	Zwierzęce	Zbiorowe	съ твердымъ окончан.	съ мягк. окончаніемъ	Съ окончаніемъ o	Съ окончаніемъ e	Съ окончаніемъ ę	Назв. мол. животн. на ę
	ЕДИНСТВЕННОЕ ЧИСЛО.					LICZBA POJEDYNCZA.				
1. И.	Jan	Wuj	Słoń	Senat	Dąb	Cień	Dno	Pole	Imię	Cielę
2. Р.	Jana	wuja	słonia	senatu	dęba	cienia	Dn*a*	pol*a*	imienia	cielęcia
3. Д.	Janowi	wujowi	słoniowi	senatowi	dębowi	cieniowi	Dn*u*	pol*u*	imieniu	cielęciu
4. В.	Jana	wuja	słonia	senat	dąb	cień	dno	pole	imię	cielę
5. З.	o Janie	wuju	słoniu	senacie	dębie	cieni*u*	dno	pole	imię	cielę
6. Т.	Janem	wujem	słoniem	senatem	dębem	cieniem	dnem	polem	imieniem	cielęciem
7. П.	w Janie	wuju	słoniu	senacie	dębie	cieniu	dnie	polu	imieniu	cielęciu
	МНОЖЕСТВЕННОЕ ЧИСЛО.					LICZBA MNOGA.				
1. И.	Janowie	wujowie	słonie	senaty	dęby	cienie	dna	pola	imiona	cielęta
2. Р.	Janów	wujów	słoniów	senatów	dębów	cieniów	den	pól	imion	cieląt
3. Д.	Janom	wujom	słoniom	senatom	dębom	cieniom	dnom	polom	imionom	cielętom
4. В.	Janów	wujów	słonie	senaty	dęby	cienie	dna	pola	imiona	cielęta
5. З.	o Janowie	wujowie	słonie	senaty	dęby	cienie	dna	pola	imiona	cielęta
6. Т.	Janami	wujami	słoniami	senatami	dębami	cieniami	dnami	polami	imionami	cielętami
7. П.	w Janach	wujach	słoniach	senatach	dębach	cieniach	dnach	polach	imionach	cielętach

Przypadki. Падежи.	Примѣръ 11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
	ЖЕНСКІЙ РОДЪ RODZAJ ŻEŃSKI									
	Съ окончаніемъ **ni**	Съ окончаніемъ на мягкую согласную		Съ окончаніемъ **ia**	Съ окончаніемъ **ja**		Съ окончаніемъ **a**			
					Польскія	Иностранныя	съ предъидущею мягкую	съ предъидущею твердою		
	ЕДИНСТВЕННО ЧИСЛО. LICZBA POJEDYNCZA.									
1 И.	Pani	Dłoń	Twarz	Dynia	Źmija	Sycylija	Tęcza	Cnota	Wiecha	Noga
2 Р.	pani	dłoni	twarzy	dyni	źmii	Sycylii	tęczy	cnoty	wiechy	nogi
3 Д.	pani	dłoni	twarzy	dyni	źmii	Sycylii	tęczy	cno*cie*	wie*sze*	no*dze*
4 В.	panią	dłoń	twarz	dynię	źmiję	Sycyliją	tęczę	cnotę	wiechę	nogę
5 З.	o pani	dłoń	twarzy	dyni*o*	źmijo	Sycylij*o*	tęcz*o*	cnot*o*	wiech*o*	nog*o*
6 Т.	panią	dłonią	twarzą	dynią	źmiją	Sycyliją	tęczą	cnotą	wiechą	nogą
7 П.	w pani	dłoni	twarzy	dyni	źmii	Sycylii	tęczy	cno*cie*	wie*sze*	no*dze*
	МНОЖЕСТВЕННОЕ ЧИСЛО. LICZBA MNOGA.									
И.	panie	dłonie	twarze	dynie	źmije	Sycylije	tęcze	cnoty	wiechy	nogi
1 Р.	pań	dłoni	twarzy	dyń	źmij	Sycylij	tęcz	cnót	wiech	nóg
2 Д.	paniom	dłoniom	twarzom	dyniom	źmijom	Sycylijom	tęczom	cnotom	wiechom	nogom
3 В.	*panie*	dłonie	twarze	dynie	*źmije*	Sycylije	tęcze	cnoty	wiechy	nogi
4 З.	o panie	dłonie	twarze	dynie	źmije	Sycylije	tęcze	cnoty	wiechy	nogi
5 Т.	paniami	dłoniami	twarzami	dyniami	źmijami	Sycylijami	tęczami	cnotami	wiechami	nogami
6 П.	w paniach	dłoniach	twarzach	dyniach	źmijach	Sycylijach	tęczach	cnotach	wiechach	nogach.

Примѣчаніе для I-го склоненія.

§ 33. Родительный падежъ единст. числа оканчивается на **a** или **u**.

Родительный падежъ ед. числа въ русскомъ языкѣ оканчивается на **а** или **я**.

§ 34. На **a** оканчиваютъ этотъ падежъ:

1. Имена предметовъ одушевленныхъ и частей тѣла; напр. psa, kreta, pana, palca, zęba, (wół имѣетъ *wołu*).

2. Славянскія названія городовъ, и деревень, также иностранныя на berg, burg, pol, напр. Krakowa, Tyńca, Wiednia, Hirszberga, Konstantynopola, (Neapol имѣетъ *Neapolu*, Berlin—*Berlina*).

Славянскія названія городовъ, составленныя изъ именъ нарицательныхъ, оканчиваютъ этотъ падежъ на **u**, напр. Białegostoku, Nowogrodu.

3. Названія мѣръ, вѣса, денегъ, сосудовъ. снарядовъ, одежды и ея частей, напр. korca, łokcia, funta, grosza, garnka, noża, świdra, płaszcza, rękawa.

4. Грамматическія названія (кромѣ *imiesłowu*), именъ мѣсяцевъ, фруктовъ, овощей, существительныя на **eń**, **ik**, **yk**, также уменьшительныя на **ek** (кромѣ *anyżku*, *kminku*), напр. zaimka, stycznia, fijołka, daktyla, buraka, pnia, ołówka, dziennika, scyzoryka, stołka.

§ 35. На **u** оканчиваютъ этотъ падежъ:

1. Имена металловъ, минераловъ, химическихъ тѣлъ, кушаньевъ, жидкостей и кореньевъ, напр. mosiądzu, marmóru, chlorku, barszczu, oleju, pieprzu, imbiéru, miodu.

2. Названія горъ и рѣкъ, напр. Olimpu, Renu, Dunaju (кромѣ: *Dunajca*, *Muchawca*, *Liwca*, *Wieprza*).

3. Многія собирательныя, и всѣ, которыхъ нельзя отнести къ оканчивающимъ этотъ падежъ на **a**,

напр. mchu, zbioru, ludu, sejmu, grochu, bobu, snu, żalu, dowcipu и проч. (но owies имѣетъ *owsa*).

§ 36. Окончанiе owi дательнаго падежа послѣ предлога ku иногда сокращается на u, напр. ku końcowi и ku końcu.

Дательный падежъ въ русскомъ языкѣ оканчивается только на у или ю, напр. дому, краю.

Нѣкоторыя существительныя оканчиваютъ этотъ падежъ постоянно на u, напр. panu, Bogu, bratu, ojcu, chłopu, księdzu, kwiatu, światu. Такъ же оканчиваютъ всѣ односложныя, въ коихъ буква e выбрасывается при склоненiи, напр. lwu, psu, łbu, tchu, chrztu (но dzień имѣетъ *dniowi*).

§ 37. Винительный падежъ единственнаго числа оканчивается такъ же какъ и въ русскомъ языкѣ, т. е. при склоненiи именъ предметовъ неодушевленныхъ сходенъ съ именительнымъ, а при склоненiи именъ предметовъ одушевленныхъ съ родительнымъ, напр. Kogo widziałeś?—brata, konia, robaka, motyla, dom, płot, nóż, и проч.

Во множествен. числѣ только винит. падежъ именъ мужскихъ личныхъ сходенъ съ родит., во всѣхъ же прочихъ случаяхъ съ именительнымъ, напр.

Для винительнаго падежа множ. числа въ русскомъ языкѣ соблюдается то же правило, по которому образуется винительный падежъ единственнаго числа.

Kogo, co widziałeś? braci—братьевъ, damy—дамъ, słonie—слоновъ, niemowlęta—дѣтей, noże—ножи.

§ 38. Звательный и предложный падежи въ именахъ кончающихся на твердую согласную бываютъ на e, а въ кончающихся на

Звательный падежъ въ русскомъ языкѣ сходенъ съ именительнымъ, кромѣ словъ взятыхъ изъ церковнаго языка, какъ-то: Боже! Вла-

мягкую согласную, также **g, k, ch, h**,—на **u**.

Уклоняются:

Dziad, lud,	Зв.	o! dziadu!
	„	o! ludu!
	Пр.	w dziadzie
	„	w ludzie
Pan	Зв.	o! panie!
Syn	„	o! synie.
Dom	„	o! domie!
	Пр.	w panu
	„	w synu
	„	w domu

дыко! Господи! Іисусе-Христе! и т. д.

Предложный же падежъ оканчивается всегда на **ѣ** и на **и** (послѣ **i**, также въ именахъ женскаго рода, кончающихся на мягкую согласную) напр. о братѣ, дамѣ, ногѣ, полѣ, викаріи, линіи, терпѣніи, кисти.

§ 39. ***Именительный***, ***винительный*** и ***звательный*** падежи множественнаго числа именъ неличныхъ и неодушевленныхъ предметовъ, кончающихся на согласную мягкую, имѣютъ окончаніе **e**, а на согласную твердую окончаніе **y** или **i** (послѣ **g** и **k**), напр. karp', karpie; piec, piece; śledź, śledzie; ul, ule; koń, konie; lud, ludy; słup, słupy; wół, woły; róg, rogi; wilk, wilki.

Именительный и ***звательный*** падежи множ. числа именъ личныхъ имѣютъ двоякое окончаніе: ***мужское*** (mocne) **owie, e, i, y** и ***женское*** (słabe) **e, i, y**, напр. Królowie и króle, biskupi и biskupy, bogowie и bogi.

На **owie** оканчиваютъ этотъ падежъ:

а) Имена даваемыя при крещеніи, фамильныя, также означающія титулъ, должность, родство, кончающіяся на согласную или на **a, e, o, y**, напр. Jan, Janowie; Chodkiewicz, Chodkiewiczowie; Glinka, Glinkowie; Jagiełło, Jagiełłowie; sędzia sędziowie; królewicz, królewiczowie; kum, kumowie; Linde-owie, Walery-owie.

б) Имена заимствованныя изъ чужихъ языковъ, кончающихся на **f, og, or**, также польскія на **ek**, напр.

landgraf—fowie, major—rowie, ogrodniczek—czkowie, (но parobek и turek имѣютъ: *parobcy*, *turcy*).

Нѣкоторыя оканчиваютъ этотъ падежъ на **owie** или **i**, напр. Aniołowie и Anieli; также на **owie** или **y**, напр. mędrcowie и mędrcy.

На **e** оканчиваютъ имена съ мягкимъ окончаніемъ и на **ja**, напр tkacz—cze, obywatel—le, kaznodzieja—je.

На **y** польскія имена, кончающіяся на **r**, напр. huzar—rzy, piwowar—rzy.

На **i** всѣ прочія имена личныя, кончающіяся на твердую согласную, напр. flis—si, kat—ci, kartuz—zi, kameduła—li, pielgrzym—mi.

Имена кончающіяся на **anin** имѣютъ этотъ пад. на **anie**, Род. на **an**, напр. chrześcijanin—janie—jan.

Такъ же оканчиваютъ именительный мн. ч. существительныя кончающіяся на **an**, напр. Hiszpan, Hiszpanie, Hiszpanów.

Примѣчаніе: Именительный и звательный падежи множ. числа именъ мужскаго и женскаго рода въ русскомъ языкѣ оканчиваются на **ы** или **и**, напр. воины, дамы, домы, сараи, дыни и проч.

§ 40. Родительный падежъ мн. числа бываетъ въ именахъ окончанія твердаго на **ów**, мягкаго же на **ów** или **i**, а послѣ шипящихъ на **y** напр. panów, butów, uczniów, wodzów, koszów, palców, nauczycielów, и nauczycieli, pisarzów и pisarzy. Нѣкоторыя же имѣютъ только на **i** или **y**, напр. ludzi, koni, garncy, tysięcy, groszy.

Родительный падежъ множественнаго числа мужскаго рода въ русскомъ языкѣ оканчивается на **овъ** и **евъ**, но всѣ имена кончающіяся на **ь**, также **жъ**, **чъ**, **шъ**, **щъ**, оканчиваютъ этотъ падежъ на **ей**, напр. воинъ — новъ, домъ— мовъ, викарій, викаріевъ; рай, раевъ; ножъ, ножей; ключъ— чей; шалашъ, шалашей; плащъ, плащей.

ТАБЛИЦА I.

Склоненія именъ существительныхъ.

Przykłady przypadkowania rzeczowników.

Przypadki Падежи	Примѣръ 1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	Мужскія Личныя Osobowe		Мужскія названія животныхъ	Мужскія собирательныя	Мужскія неличныя Nieosobowe		Средній родъ			
	Собственныя Własne	Нарицательныя Pospolite	Zwierzęce	Zbiorowe	съ твердымъ окончан.	съ мягк. окончаніемъ	Съ окончаніемъ o	Съ окончаніемъ e	Съ окончаніемъ ę	Назв. мол. животн. на ę
	ЕДИНСТВЕННОЕ ЧИСЛО.					**LICZBA POJEDYNCZA.**				
1. И.	Jan	Wuj	Słoń	Senat	Dąb	Cień	Dno	Pole	Imię	Cielę
2. Р.	Jana	wuja	słonia	senatu	dęba	cienia	Dna	pola	imienia	cielęcia
3. Д.	Janowi	wujowi	słoniowi	senatowi	dębowi	cieniowi	Dnu	polu	imieniu	cielęciu
4. В.	Jana	wuja	słonia	senat	dąb	cień	dno	pole	imię	cielę
5. З.	o Janie	wuju	słoniu	senacie	dębie	cieniu	dno	pole	imię	cielę
6. Т.	Janem	wujem	słoniem	senatem	dębem	cieniem	dnem	polem	imieniem	cielęciem
7. П.	w Janie	wuju	słoniu	senacie	dębie	cieniu	dnie	polu	imieniu	cielęciu
	МНОЖЕСТВЕННОЕ ЧИСЛО.						**LICZBA MNOGA.**			
1. И.	Janowie	wujowie	słonie	senaty	dęby	cienie	dna	pola	imiona	cielęta
2. Р.	Janów	wujów	słoniów	senatów	dębów	cieniów	den	pól	imion	cieląt
3. Д.	Janom	wujom	słoniom	senatom	dębom	cieniom	dnom	polom	imionom	cielętom
4. В.	Janów	wujów	słonie	senaty	dęby	cienie	dna	pola	imiona	cielęta
5. З.	o Janowie	wujowie	słonie	senaty	dęby	cienie	dna	pola	imiona	cielęta
6. Т.	Janami	wujami	słoniami	senatami	dębami	cieniami	dnami	polami	imionami	cielętami
7. П.	w Janach	wujach	słoniach	senatach	dębach	cieniach	dnach	polach	imionach	cielętach

Przypadki.	Падежи.	Примѣръ 11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
		ЖЕНСКІЙ РОДЪ RODZAJ ŻEŃSKI									
		Съ окончаніемъ **ni**	Съ окончаніемъ на мягкую согласную	Съ окончаніемъ **ia**	Съ окончаніемъ **ja**		Съ окончаніемъ **a**				
					Польскія	Иностранныя	съ предъидущею мягкую	съ предъидущею твердою			
		ЕДИНСТВЕННО ЧИСЛО. LICZBA POJEDYNCZA.									
1	И.	Pani	Dłoń	Twarz	Dynia	Źmija	Sycylija	Tęcza	Cnota	Wiecha	Noga
2	Р.	pani	dłoni	twarzy	dyni	źmii	Sycylii	tęczy	cnoty	wiechy	nogi
3	Д.	pani	dłoni	twarzy	dyni	źmii	Sycylii	tęczy	cno*cie*	wie*sze*	no*dze*
4	В.	pani*ą*	dłoń	twarz	dyni*ę*	źmij*ę*	Sycylij*ą*	tęcz*ę*	cnotę	wiechę	nog*ę*
5	З.	o pani	dłoń	twarzy	dyni*o*	źmijo	Sycylij*o*	tęcz*o*	cnoto	wiecho	nog*o*
6	Т.	panią	dłonią	twarzą	dynią	źmiją	Sycylij*ą*	tęczą	cnotą	wiechą	nogą
7	П.	w pani	dłoni	twarzy	dyni	źmii	Sycylii	tęczy	cno*cie*	wie*sze*	no*dze*
		МНОЖЕСТВЕННОЕ ЧИСЛО. LICZBA MNOGA.									
1	И.	panie	dłonie	twarze	dynie	źmije	Sycylije	tęcze	cnoty	wiechy	nogi
2	Р.	pań	dłoni	twarzy	dyń	źmij	Sycylij	tęcz	cnót	wiech	nóg
3	Д.	paniom	dłoniom	twarzom	dyniom	źmijom	Sycylijom	tęczom	cnotom	wiechom	nogom
4	В.	*panie*	dłonie	twarze	dynie	*źmije*	Sycylije	tęcze	cnoty	wiechy	nogi
5	З.	o panie	dłonie	twarze	dynie	źmije	Sycylije	tęcze	cnoty	wiechy	nogi
6	Т.	paniami	dłoniami	twarzami	dyniami	źmijami	Sycylijami	tęczami	cnotami	wiechami	nogami
7	П.	w paniach	dłoniach	twarzach	dyniach	źmijach	Sycylijach	tęczach	cnotach	wiechach	nogach.

2. Имена кончающіяся на ć, оканчиваютъ Им., Род., Вин. и Зв. падежи множ. числа на i, напр. nić—ci, kość—ci.

3. На i или y оканчиваютъ тѣ же падежи слѣдующія: brew'—brwi, gęś—si, myśl—li, odpowiedź—dzi, pierś—si, przycieś—si, noc—cy, moc—cy, mysz—szy, rzecz—czy, wesz—wszy.

Въ Русскомъ языкѣ имена женскаго рода кончающіяся на ь имѣютъ въ творительномъ падежѣ ед. ч. окончаніе ію или ью, напр. кистью, сѣтью, а въ предложномъ и, напр. о сѣти, Родитель. множ. числа на ей, напр. сѣтей.

Примѣчаніе къ № 14, 15, 16 и 17.

§ 46. Такъ же склоняются названія предметовъ личныхъ мужскаго рода, кончающіяса на a съ предъидущею мягкою согласною, но только въ единственномъ числѣ, во множественномъ же по 1-му склоненію, напр. cieśla—li мн. ч. cieśle—lów; basza—szy, мн. ч. baszowie—szów и проч.

1. Иностранныя на ja и польскія на owa оканчиваютъ винит. падежъ на ą напр. familiją, liniją, racyją, Angliją, Turcyją, Zofiją, Maryją, Józefową.

2. Звательный пад. ед. числа въ именахъ уменьшительныхъ личныхъ имѣетъ окончаніе u, напр. Józiu, Marysiu.

Звательный падежъ именъ русскихъ всѣхъ родовъ и обоихъ чиселъ всегда сходенъ съ именительнымъ (§ 38).

3. Родительный пад. множ. числа именъ кончающихся на nia бываетъ на i, если предъ nia находится согласная буква кро-

Родительный падежъ множественнаго числа русскихъ женскихъ именъ кончающихся на *я*, оканчивается на *ь*; кончающіяся на *жа*, *ча*,

мѣ l, r, напр. kuźni, wyrzutni; такъ же кончаютъ этотъ падежъ имена кончающіяся на la съ предъидущею согласною, напр. grobli, kropli.

ша, съ предъидущею согласною и на *ща*, оканчиваютъ этотъ падежъ на *ей*, напр. дынь, возжей, каланчей, векшей, тещей и проч.

Нѣкоторыя изъ кончающихся на nia имѣютъ въ этомъ падежѣ двоякое окончаніе; на i и на окрытую согласную букву, при чемъ вставляется e, напр. trześnia—trześni и trzesien, studnia—studni и studzien, głownia—głowni и głowien.

Примѣчаніе къ № 18, 19 и 20.

§ 47. 1. По этимъ примѣрамъ склоняются имена кончающіяся, на y, iny, yny, gi и ki употребляемыя въ одномъ множественномъ числѣ, напр. Włochy, imieniny, zaręczyny, kręgi, nożyczki и проч.

2. Личныя мужскія кончающіяся на a и o склоняются въ единств. ч. по этимъ примѣрамъ, во множ. же по 1-му склоненію, напр. Starosta, Род. ед. ч. Starosty, Им. мн. ч. Starostowie, Jagiełło, Род. ед. ч. Jagiełły, Им. мн. ч. Jagiełłowie.

3. Въ окончаніи Род. пад. мн. ч. вставляютъ e:

а) Всѣ односложныя, напр łza—łez, gra—gier.

б) Всѣ кончающіяся въ этомъ падежѣ на ł и k, напр. igła, igieł; rybka, rybek; и нѣкоторыя другія, напр. wojna, wojen; cyfra, cyfer; kołdra kołder; grzywna, grzywien; panna, panien.

Общія примѣчанія для всѣхъ склоненій.

§ 48. Творительный падежъ сокращается двоякимъ образомъ:

а) Опуская предъ **mi** гласную **a**, если предъ нею не было стеченіи нѣсколькихъ согласныхъ, напр. wołami или wołmi, paniami или pańmi, kołami или kołmi.

Сокращеніе это всегда имѣетъ мѣсто въ слѣдующихъ: braćmi, dziećmi, księżmi, ludźmi, końmi, pieniędzmi.

б) Превращая **ami** въ y, а послѣ g и k въ i напр. panami—pany, słowami—słowy, uwagami—uwagi, wilkami—wilki и проч.

Это сокращеніе употребляется для избѣжанія однозвучности, когда къ одному существительному относится нѣсколько прилагательныхъ, напр. przemówił pięknemi jedwabnemi słowy.

§ 49. Въ именахъ сложныхъ склоняется только послѣднее слово, напр. Nowogród, Nowogrodu północ, północy.

Русскія имена составленныя со словомъ *пол* или *пълу*, во всѣхъ косвенныхъ падежахъ удерживаютъ *у*, напр. полночь, полуночи; полумѣра, полумѣры.

§ 50. Предложный падежъ оканчивался прежде на **ech**; это удержалось еще въ нѣкоторыхъ собственныхъ именахъ, напр. w Inflanciech, w Niemczech, w Prusiech, w Węgrzech i we Włoszech.

ИМЯ ПРИЛАГАТЕЛЬНОЕ.

§ 51. Прилагательное имя присоединяется къ существительному для означенія качества, признака принадлежности и обстоятельства предмета и согласуется съ нимъ въ родѣ, числѣ и падежѣ, напр. mężny żołnierz, mężnych żołnierzy, biała chustka, tutejsze towarzystwo, и проч.

§ 52. Прилагательныя имена бываютъ:

1. *Качественныя*, przymiotowe, означающія качество, свойство или признаки предметовъ, напр. mężny, wysoki, mały, dźwięczny, ślepy, biały, gorzki и т. п.

2. *Притяжательныя*, pochodne, составляются изъ существительныхъ и означаютъ принадлежность предмета, напр. Russki, Newski, Piotrowski, lwi, leśny, или зависимость отъ вещества, изъ котораго сдѣланъ предметъ, напр. złoty, drewniany, kamienny.

3. *Обстоятельственныя*, przysłówkowe, означающія зависимость предмета отъ времени или мѣста, напр. dzisiejsza lekcyja, wczorajszy objad, tutejsze towarzystwo.

§ 53. Польскія имена прилагательныя имѣютъ слѣдующія окончанія: для мужскаго рода **y**, **i**; для женскаго **a**, **ia**; для средняго **e**, **ie**; напр. dobry, tani, dobra, tania, dobre, tanie.

Нѣкоторыя польскія прилагательныя, подобно русскимъ, имѣютъ тоже и усѣченное окончаніе, какъ-то mocny, mocen; pewny, pewien; godny, godzien; pełny, pełen; syty, syt и проч.

Слѣдующія: jeden, kontent, rad, wart, имѣютъ только усѣченное окончаніе.

Польскія прилагательныя, сокращая свое окончаніе, измѣняются въ значеніи, и такъ: mocny jestem значитъ: я силенъ, а mocen jestem—я въ состояніи.

§ 54. Имена прилагательныя измѣняются по собственному своему склоненію, а качественныя, сверхъ того, могутъ перемѣняться посредствомъ *степеней сравненія*.

§ 55. *Степени сравненія*, stopnie, показываютъ качество или признакъ предмета въ различной мѣрѣ,

напр. rozumny, rozumniejszy, najrozumniejszy, czarny, czarniejszy, najczarniejszy.

§ 56. Степеней три:

1. *Положительная*, równy, означаетъ качество или признакъ предмета просто, безъ всякаго сравненія съ другимъ предметомъ, подобное качество имѣющимъ, напр. dobry człowiek, góra wysoka, oko czarne.

2. *Сравнительная*, wyższy, показываетъ въ бóльшемъ или меньшемъ видѣ качество или признакъ одного предмета въ сравненіи съ другимъ ему подобнымъ, напр. Pan przyjąłeś na siebie ważniejszy obowiązek niż on. To sukno jest czarniejsze od tamtego. Brat mój jest wyższy od ciebie.

3. *Превосходная*, najwyższy, означаетъ преимущество предмета въ какомъ-либо качествѣ или признакѣ предъ всѣми другими подобными предметами, напр. Pan przyjąłeś na siebie obowiązek najważniejszy. To sukno jest najczarniejsze. Ten środek jest najlepszy.

§ 57. Сравнительная степень составляется изъ положительной, превращая послѣднюю букву **y** или **i** въ **ejszy** или **szy**.

Въ **ejszy**—когда предъ **y** или **i** находятся двѣ согласныя, при чемъ послѣдняя твердая превращается въ мягкую, напр. ścisły, ściślejszy; łatwy łatwiejszy.

Въ **szy**—когда предъ **y** или **i** находятся двѣ согласная, напр. tani, tańszy.

Замѣчанія.

1. Въ двусложныхъ **ą** превращается въ **ę**, напр. mądry, mędrszy.

2. Кончающіяся на **ki**, **eki**, **oki**, перемѣняютъ сіи окончанія въ **szy**, напр. gładki, gładszy; daleki, dalszy; szeroki, szerszy. Wysoki имѣетъ въ сравнительной сте-

пени wyższy, płaski — płaższy или płaściejszy; dziki — dzikszy.

3. Bystry, chytry, częsty, czysty, gęsty, hardy, mądry, mały, prosty, tłusty, twardy, żółty имѣютъ двоякое окончаніе въ сравнительной степени, т. е. на **szy** и **ejszy**, напр. bystrszy и bystrzejszy, chytrszy и chytrzejszy, и т. д.

§ 58. Превосходная степень составляется:

1. Прибавленіемъ къ сравнительной частицы naj, напр. najbiedniejszy.

Въ русскомъ языкѣ эта степень образуется присовокупленіемъ словъ: *самый, все* и частицы *наи* къ положительной или сравнительной степени, а иногда выражается полнымъ окончаніемъ сравнительной степени.

2. Присоединеніемъ къ положительной словъ: **arcy, bardzo, i jak, nader, nadto** и т. п. напр. arcy śmieszny, bardzo piękny и т. д.

§ 59. Иногда для бóлшаго усиленія сравнительной степени прибавляются къ оной слова: **daleko, wcale, jeszcze, mało co, nieco, trochę, nierównie,** и т. п. напр. daleko piękniejszy, trochę lepszy и проч.

§ 60. Усиливается тоже и превосходную степень прибавленіемъ словъ: **co, jak, prze,** напр. co najlepsi zginęli, jak najdłuższy. Przenajświętszy Sakrament.

§ 61. Имена прилагательныя, имѣющія совершенно неправильныя степени сравненія, суть: czerwony, czerwieńszy, dobry, lepszy; zły, gorszy; gorący, gorętszy; lekki, lżejszy, lekszy; mały, mniejszy; rączy, rączszy, или rętszy; wesoły, weselszy; wielki, większy.

§ 62. Имена прилагательныя качественныя могутъ быть въ *смягчительномъ* видѣ (złagodzone) напр. prościutki, białawy, и въ *усиленномъ* (wzmocnione); напр. bielusieńki, spokojniusieńki.

§ 63. Нѣкоторыя прилагательныя употребляютс въ видѣ именъ существительныхъ, напр. leśny, woźny obożny, wojski, przełożony, przełożona, pieczyste.

§ 64. Нѣкоторыя прилагательныя качественны вовсе не имѣютъ степеней сравненія, напр. niemy, ślepy bosy, kulawy и другія, въ которыхъ не можетъ быть вы ражено ни бо́льшей ни меньшей мѣры свойственных: имъ признаковъ.

§ 65. Ко многимъ прилагательнымъ, означаю щимъ выгодное качество, присоединяются частицы **nie bez**, для означенія противоположнаго качества, напр nieprzyjemny, nieczysty, niepewny, bezsensowny, bezsil ny, niespokojny, niesmaczny и проч.

§ 66. Иныя прилагательныя, происходя отъ одно го и того же слова, могутъ быть, по значенію своему и притяжательными, и качественными напр. wodny, wo dnisty; górny, górzysty; kamienny, kamienisty; piasko wy, piasczysty; leśny, lesisty; złoty, złocisty и проч.

§ 67. Имена прилагательныя имѣютъ три разныя склоненія:

1. Для именъ существительныхъ мужскаго рода.
2. „ „ „ средняго рода.
3. „ „ „ женскаго рода.

ТАБЛИЦА II.

Примѣры склоненій именъ прилагательныхъ.

Przykłady przypadkowania przymiotników.

Падежъ	1			2			3	4	5	6
	Съ твердымъ окончаніемъ			Съ мягкимъ окончаніемъ			Имена существительныя, склоняющіяся по примѣрамъ, поданнымъ для существительныхъ и прилагательныхъ			
	Мужскій	Средній	Женскій	Мужскій	Средній	Женскій				
	ЕДИНСТВЕННОЕ ЧИСЛО.						LICZBA POJEDYNCZA.			
									какъ сущ.	какъ пр.
И.	Dobry	dobre	dobra	Tani	tanie	tania	Sędzia	Linde	Sędzina	sędzina
Р.	dobrego	dobrego	dobréj	taniego	taniego	taniéj	sędziego	Lindego	sędziny	sędzinéj
Д.	dobremu	dobremu	dobréj	taniemu	taniemu	taniéj	sędziemu	Lindemu	sędzinie	sędzinéj
В.	И. или Р.	какъ И.	dobrą	И. или Р.	какъ И.	tanią	sędziego	Lindego	sędzinę	sędziną
З.	какъ И.	какъ И.	какъ И.	какъ И.	какъ И.	какъ И.	o sędzio	o Linde	sędzino	sędzina
Т.	dobry*m*	dobr*ém*	dobrą	tani*m*	tani*ém*	tanią	sędzią	Lindym	sędziną	sędziną
П.	w dobry*m*	w dobr*ém*	w dobréj	w tani*m*	w tani*ém*	w taniéj	w sędzim	w Lindym	w sędzinie	sędzinej
	МНОЖЕСТВЕННОЕ ЧИСЛО.						LICZBA MNOGA.			
	Для мужс. личныхъ	Для всѣхъ прочихъ		Для мужс. личныхъ	Для всѣхъ прочихъ					
И. и З.	dobrzy	dobre		tani	tanie		sędziowie	Lindowie	sędziny	sędzine
Р.	dobrych	dobrych		tanich	tanich		sędziów	Lindych	sędzin	sędzinych
Д.	dobrym	dobrym		tanim	tanim		sędziom	Lindym	sędzinom	sędzinym
В.	какъ Р.	какъ И.		какъ Р.	tanie		sędziów	Lindych	sędziny	sędzine
Т.	dobremi	dobremi		taniemi	taniemi		sędziami	Lindemi	sędzinami	sędzinemi
П.	w dobrych	w dobrych		w tanich	w tanich		sędziach	Lindych	sędzinach	sędzinych

§ 68. Примѣчанія для склоненій именъ прилагательныхъ.

По 3-му примѣру скланяются **hrabia, margrabia, burgrabia.**

По 4-му примѣру склоняются имена собственныя, также названія должностей, кончающіяся на **e, i, y**, напр. Motty, Walery, Antoni, podczaszy и проч.

По 5-му примѣру склоняются названія женщинъ по мужу, кончающіяся на **ina, yna** и **owa**, напр. podstolina, radczyna, Królowa, Józefowa и т. п.

§ 69. Названія польскихъ фамилій на **cki, ski** и **zki**, только Именит. и Зват. падежи множ. числа оканчиваютъ на **cy**, всѣ же прочіе по правиламъ, поданнымъ для прилагательныхъ, напр. Lubecki — beccy, Zawadzki — dzcy, Tarnowski — wscy.

Въ русскомъ же языкѣ подобныя названія въ Именительномъ множеств. числа оканчиваются на **ie**. напр. Любецкіе, Завадзкіе, Тарновскіе.

Равномѣрно и названія должностей, кончающіяся на **ny**, склоняются по примѣру прилагательныхъ, но Именит. и Зват. падежи множ. числа оканчиваютъ на **ni**; напр. woźny, woźni; oboźny, oboźni.

§ 70. Женскія названія польскихъ фамилій на **cka, dzka, ska** склоняются какъ прилагательныя, напр. Lubecka, Lubeckiéj, Lubeckie, Lubeckich и т. д.

1. При согласованіи именъ существительныхъ съ прилагательными въ родѣ, числѣ и падежѣ, Имен. падежъ множественнаго числа именъ прилагательныхъ предъ существительными всѣхъ родовъ оканчивается на **e**, но при именахъ мужчинъ на **y** или **i**.

На **y** оканчиваютъ этотъ падежъ прилагат. съ предъидущею **g, k, r, c, cz,** напр. ubogi — ubodzy, szeroki — szerocy, stary — starzy, obcy — obcy, ochoczy — ochoczy.

На i — всѣ прочія, напр. skąpy—skąpi, mały—mali, cichy—cisi.

Въ русскомъ же языкѣ прилагательныя для мужскаго рода имѣютъ въ Им. п. мн. ч. окончаніе **ые**, **іе**, а для женскаго и средняго **ыя**, **ія**.

2. Имена прилагательныя поставленныя въ сравнительной или превосходной степени, когда согласуются съ именами мужчинъ, оканчиваютъ Именит. пад. множ. числа на **si**, напр. gorszy — gorsi, najlepszy — najlepsi.

3. Прилагательныя: kontent, rad, wart, употребляются только въ Именит. падежѣ, обоихъ чиселъ

Ед. чис.	kontent ta to	Множ. чис.	kontenci-te
	rad-da-do		radzi-de
	wart-ta-to		warci-te.

§ 71. Въ Польскомъ языкѣ сходные падежи Тв. и Пр. ед. ч. оканчиваются:

въ муж. р. на **ym**, **im**;
въ сред. р. на **ém**;

въ русскомъ же языкѣ эти падежи не сходствуютъ съ собою но въ муж. и ср. родѣ одинаковы, а именно:

Тв. пад. на **ымъ**, **имъ**,
Пр, пад. на **омъ**, **емъ** напр.

z moim dobrym synem, съ моимъ добрымъ сыномъ,
z mojém czerwoném jabłkiem, съ моимъ краснымъ яблокомъ,
o moim dobrym synie, о моемъ добромъ сынѣ,
o mojém czerwoném jabłku, о моемъ красномъ яблокѣ.

ИМЯ ЧИСЛИТЕЛЬНОЕ.

§ 72. Числительныя имена означаютъ количество или число предметовъ, напр. jeden, dziesięć, sto, pierwszy, dziewiąty, и проч.

§ 73. Числительныя имена бываютъ:

1. ***Количественныя***, liczebne, показывающія счетъ предметовъ по вопросу ile? (сколько?), напр. jeden, dwa, dwanaście, trzysta и проч.

2. ***Порядковыя***, porządkowe, означающія послѣдовательность или порядокъ, въ какомъ, при означеніи счета, одинъ предметъ слѣдуетъ за другимъ. Порядковыя узнаются по вопросу który? (который?), напр. pierwszy, dziesiąty, setny и т. п

§ 74. Къ количественнымъ принадлежатъ:

1. ***Собирательныя***, zbiorowe, означающія извѣстное число одинаковыхъ предметовъ, напр. para, oba, trójka, dwoje, setka, tuzin, mendel, kopa.

2. ***Дробныя***, ułamkowe, выражающія часть цѣлаго числа или дробь, напр. ćwierć, pół, półtora, półpięta и проч.

§ 75. Числительныя по своему составу бываютъ: ***простыя*** proste, состоящія изъ одного кореннаго слова, напр. dwa, trzy, dziesięć, sto, pierwszy, и проч.; и ***сложныя*** złożone, состоящія изъ двухъ или болѣе словъ, напр. dwanaście (dwa na dziesięć), pięćdziesiąt (pięć dziesiątek), и проч.

Склоненія именъ числительныхъ.

§ 76. Имена количественныя, кромѣ jeden, dwa, trzy, cztery, склоняются какъ существительныя, а порядковыя какъ прилагательныя.

§ 77. Числительныя: jeden, jedna, jedno; dwa, dwie, dwa; trzy, cztery, склоняются какъ прилагательныя, но согласуясь съ мужскими личными именами, имѣютъ въ именительномъ dwaj, trzéj, czterej, а при всѣхъ прочихъ dwa, trzy, cztery, напр. dwaj panowie, dwa woły.

ТАБЛИЦА III.

Примѣры склоненій именъ числительныхъ.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Падежъ	Съ именами мужчинъ	Мужскій неличный и средній	Женскій	Съ именами мужчинъ	Для всѣхъ прочихъ	Съ именами мужчинъ	Для всѣхъ прочихъ	Съ именами мужчинъ	Для всѣхъ прочихъ
И.	Dwaj (dwóch)	dwa	dwie	Trzej (trzech)	trzy		pięć	Stu (sto)	sto
Р.	dwóch (dwu)	dwóch (dwu)	dwóch	trzech	trzech	Pięciu	pięciu	stu	sta
Д.	dwom	dwom	dwom	trzem	trzem		pięciu	stu	stu
В.	какъ Р.	какъ И.	какъ И.	какъ Р.	какъ И.		pięciu	stu	sto
Т.	dwoma	dwoma	dwiema	trzema	trzema	pięcioma (pięcią)	pięcioma (pięcią)	stoma	stem (stoma)
П.	w dwóch	w dwóch	w dwóch	w trzech	w trzech	w pięciu	w pięciu	w stu	w stu

	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Падежъ	Множеств. число	Съ именами мужчинъ	Для всѣхъ прочихъ	Съ именами мужчинъ	Для всѣхъ прочихъ	Для всѣхъ родовъ	Съ иминами мужчинъ	Для всѣхъ прочихъ	
И.	sta	Dwustu (dwóchset)	dwieście		sześćset	Dwoje	kilkunastu	kilkanaście	wiele
Р.	set		dwustu (dwóchset)		Прочіе падежи какъ и для мужч. В. какъ Им.	dwojga		kilkunastu	wielu
Д.	stom			sześciuset		dwojgu	какъ И.	kilkunastu	wielu
В.	sta	какъ И.				dwoje		kilkanaście	wiele
Т.	stami		какъ Р.			dwojgiem	kilkunastą	kilkunastą	wieloma (wielą)
П.	w stach					w dwojgu	kilkunastu	kilkunastu	wielu.

§ 78. По 1-му, 2-му и 3-му примѣру склоняется obaj, oba, obie.

По 4-му и 5-му czterej, cztery.

По 6-му и 7-му всѣ прочія числа какъ то: jedenaście, pięćdziesiąt.

По 11-му и 19-му trzysta и czterysta.

По 13-му и 14-му всѣ кончающіяся на set.

По 15-му troje, czworo, pięcioro и т. п.

По 16-му и 17-му всѣ кончающіяся на ście.

§ 79. Числительное pierwszy, въ смыслѣ прилагательнаго lepszy, dzielniejszy, имѣетъ превосходную степень: najpierwszy вмѣсто najlepszy.

§ 80. Имена числительныя: jedyny, dwojaki, trojaki, potrójny, dwoisty, dwóchkrotny и подобныя имъ, имѣютъ значеніе прилагательныхъ и склоняются какъ имена прилагательныя.

§ 81. Имена числительныя количественныя: pięć, sześć и т. д. до dziewięćdziesiąt dziewięć иначе склоняются съ именами мужчинъ, и иначе со всѣми прочими существительными.

Когда числительныя; сорокъ, сто, девяносто присовокуплены къ существительному, то Дат. и Тв. падежи ихъ въ единств. числѣ принимаютъ окончаніе родительнаго, напр. ста сорока человѣкамъ. съ девяноста рублями.

§ 82. 1) Tysiąc, miljon, biljon, и т. д. склоняются какъ существительныя тѣхъ же окончаній:

2) Dwa tysiące, trzy tysiące, cztery tysiące . . . sto tysięcy и т. д. склоняютъ обѣ части; и такъ говорится: dwóch tysięcy, stu tysięcom, z dziewiędziesięcią tysiącami.

3) Если число состоитъ изъ нѣскольких частей, то для избѣжанія непріятной однозвучности склоняются только единицы и десятки; напр. Brakowało trzy tysiące dwieście dwudziestu dwóch rubli.

4) При означеніи годовъ въ польскомъ языкѣ склоняются единицы и десятки, въ русскомъ же только послѣдняя часть; напр. тысяча восемъ сотъ шестьдесятъ девятаго года, tysiąc ośmset sześćdziesiątego dziewiątego roku.

МѢСТОИМЕНІЕ.

§ 83. Мѣстоименіе употребляется вмѣсто имени предмета для того чтобы рѣчь нашу сдѣлать понятнѣе.

§ 84. Мѣстоименія бываютъ:

1) ***Личныя***, osobowe, употребляемыя вмѣсто имени лицъ говорящихъ и вмѣсто лицъ предметовъ о которыхъ говорятъ. 1-е лицо говорящее есть: *ja*, *my*; 2-е *ty*, *wy*; 3-е лицо (или предметъ), о которомъ говорятъ: *on*, *ona*, *ono*, *oni*, *one*; напр. ja piszę, ty pracujesz, on chodzi, ona czytała, one chore, my chcemy, wy pijecie, oni siedzą.

2) ***Возвратныя***, zwrotne, показывающія, что лицо или предметъ производитъ дѣйствіе самъ на себя. Возвратное мѣстоименіе есть одно, *siebie* или *się* напр. kocha siebie samego. Uważają się za rozumnych.

3) ***Указательныя***, ukazujące, служащія для указанія на предметъ *ten*, *ów*, *tamten*, *tyli*, *taki*, *takowy*; напр. Ten dom jest piękny, a tamten brzydki.

4) ***Притяжательныя***, dzierżawcze, служатъ для означенія принадлежности предмета къ одному изъ трехъ лицъ; таковы суть: *mój*, *twój*, *swój*, *jego*, *jej*, *nasz*, *wasz*, *ich*; напр. Oto mój stołek, wasza książka, jego pióro.

5) ***Относительныя***, względne, показываютъ отношеніе къ предъидущему предмету *kto*, *co*, *czyj*, *jaki*, *któ-*

ry; напр. Spotkałem przyjaciela, z którym pięć lat się nie widziałem.

6) ***Вопросительныя***, pytające, суть тѣ же что и относительныя, но служатъ для вопрошенія, напр. Która godzina? Czyj ten dom?

7) ***Опредѣлительныя***, określające, показывающія точность или бóльшую опредѣлительность предмета: *sam*, *każdy*, *wszystek*, *wszelki*; напр. On sam był tam. Widziałem tę samą książkę.

8) ***Неопредѣленныя***, nieoznaczone, замѣняющія предметъ неопредѣленно, неточно: *nikt*, *nic*, *pewien*, *żaden*, *niejeden*, *niektóry*, *ktokolwiek*, *cobądź*, *ktoryś*, *inny*. напр. W pewnem mieście było wiele nadużyć. Napisał coś nowego.

Примѣчаніе: Слово *jeden* иногда имѣетъ значеніе неопредѣленнаго мѣстоименія: напр. jeden mój przyjaciel wyjechał do Londynu, т. е. pewien или ktoś z moich przyjaciół.

§ 85. Мѣстоименія раздѣляются также на ***существительныя*** и ***прилагательныя***:

Существительныя мѣстоименія суть: *ja*, *ty*, *on*, *siebie*, *kto*, *co*, *nikt*, *nic*, *ktoś*, *coś*, всѣ же прочія имѣющія для всякаго рода особое окончаніе, суть ***прилагательныя***.

§ 86.

Склоненія мѣстоименій.

Прим.	1		2		3				
	Ед. число	Мн. число	Ед. число	Мн. число	Единственное число			Множественное число	
Родъ	ДЛЯ ВСѢХЪ РОДОВЪ				Мужескій	Средній	Женскій	для муж. л.	для всѣхъ
И.	Ja	my	Ty	Wy	On	Ono	Ona	Oni	One
Р.	mnie, mię	nas	ciebie (cię)	was	jego (go)	jego (go)	jéj	ich	ich
Д.	mnie, (mi)	nam	tobie (ci)	wam	jemu, mu	jemu, mu	jéj	im	im
В.	какъ Р.	какъ Р.	какъ Р.	какъ Р.	какъ Р.	какъ Р.	ją	какъ Р.	je
З.	—	—	O! ty	O! wy	—	—	—	—	—
Т.	mną	nami	tobą	wami	nim	nié n	nią	nimi	niemi
П.	we mnie	w nas	w tobie	w was	w nim	w niém	w niej	w nich	w nich

Прим.	4	5	6	7				
	Для всѣхъ родовъ и обоихъ чиселъ			Единственное число			Множествен. число	
Родъ				Мужскій	средній	женскій	Мужс. лич.	для в. проч.
И.	нѣтъ	Kto	Co	Mój	moje, me	moja, (ma)	moi	moje (me)
Р.	siebię, się	kogo	czego	mojego	(mego)	mojéj, (méj)	moich	(mych)
Д.	sobie	komu	czemu	mojemu	(memu)	какъ Р.	moim	(mych)
В.	какъ Р.	kogo	co	какъ Р.	какъ И.	moję, (mą)	какъ Р.	какъ И.
З.	—	—	—	—	—	—	—	—
Т.	sobą	kim	czém	moim (mym)	mojém (mym)	moją, (mą)	mojemi (memi)	mojemi (memi)
П.	w sobie	w kim	w czém	какъ Тв.		какъ Р.	какъ Р.	

По 5-му и 6-му примѣрамъ склоняются: ktoś, coś, ktokolwiek, cokolwiek, ktobądź, cobądź.

По 7-му примѣру склоняются всѣ прилагательныя мѣстоименія: twój, swój, który, sam и др:

Мѣстоименія ten и tamten имѣютъ въ Им. мн. ч. для мужчинъ ci, tamci.

§ 87. Падежи: *mnie*, *ciebie*, *tobie*, *jego*, *jemu*, употребляются:

а) Въ отвѣтахъ: напр. Komu obiecał? — Mnie, jemu, tobie.

б) Для усиленія рѣчи; тогда полагаются предъ глаголомъ; напр. Mnie to winieneś.

в) Послѣ предлоговъ; напр. do mnie, ku tobie, za ciebie.

г) Когда эти мѣстоименія составляютъ отдѣльныя предложенія; напр. jemu, nie mnie kazał pisać.

2) Сокращенія этихъ падежей: *mię*, *cię*, *ci*, *go*, *mu* полагаются послѣ глаголовъ; нпр. Dano mi; widziano go.

3) При склоненіи мѣстоименій *on*, *ona*, *ono*, къ косвеннымъ падежамъ, употребленнымъ съ предлогами, прибавляется буква n; напр. u niego, do niej, w niej.

Но если родительный падежъ: *jego*, *jéj*, *ich*, поставленъ въ значеніи притяжательнаго, то буква n, къ нему не прибавляется: напр. Byłem u jego brata i u jej siostry.

4) Дательный падежъ *ci* иногда сокращается на *ć* и присоединяется къ какому либо слову, имѣющему въ окончаніи гласную букву, напр. Milszyć on niż ja, вмѣсто: milszy ci on niż ja.

5) Мѣстоименіе: *niego*, сокращенное въ *ń* служитъ только мужскому роду и таковое присоединяется къ предлогу: напр. Idź poń, вмѣсто: idź po niego; weź zań, вмѣсто: weź za niego.

6) Предлоги кончающіеся согласною буквою, стоя предъ падежами mnie, mną, принимаютъ *e*; напр. beze mnie, nade mną.

Всѣ прочія мѣстоименія склоняются какъ имена прилагательныя.

ГЛАГОЛЪ.

§ 88. Глаголъ означаетъ дѣйствіе или состояніе предмета; напр. chwalić, siedzieć, bić się.

§ 89. Глаголы по значенію своему раздѣляются на залоги, которые суть:

1) ***Дѣйствительный***, słowo czynne, показывающій дѣйствіе переходящее на другой предметъ. Большая часть глаголовъ дѣйствительныхъ требуетъ Винит. падежа, почему и можно узнать ихъ по вопросу: *kogo? co?* — Ja chwalę, (kogo?) brata. Czytam (co?) książkę.

2) ***Средній***, słowo nijakie, противоположный дѣйствительному, показываетъ какое либо состояніе или дѣйствіе не переходящее на другой предметъ. Послѣ глагола средняго залога нельзя сдѣлать вопроса kogo? co? напр. iść, spać, jechać, płakać.

Примѣчаніе 1. Глаголы być и mieć называются ***вспомогательными*** posiłkowemi (таковыми въ русскомъ языкѣ суть глаголы: *быть* и *стать*), потому что они помогаютъ другимъ глаголамъ въ означеніи времени; напр. ja będę czytał, on będzie czytać.

Глаголы эти могутъ тоже употребляться отдѣльно, то есть глаголъ być въ значеніи существовать, находиться, и глаголъ mieć въ значеніи обладать, имѣть; напр. byłem w domu, mam tę książkę?

Примѣчаніе 2. Къ среднему залогу принадлежатъ всѣ глаголы, означающіе крикъ разныхъ животныхъ, какъ-то: lew ryczy, niedźwiedź mruczy, wrona kracze, sroka skrzeczy, koń rży, wilk wyje, wół ryczy, owca beczy, kot miauczy, świnia kwiczy, gołąb' grucha, żaba skrzeczy и т. д.

3) ***Возвратный*** залогъ, słowo zwrotne, означаетъ дѣйствіе обращающееся на дѣйствующій же предметъ.

Возвратные глаголы составляются изъ дѣйствительныхъ, прибавляя къ онымъ сокращеніе возвратнаго мѣстоименія się (ся)*), напр. chwalić się, zajmować się.

4) ***Взаимный***, słowo wzajemne, означаетъ взаимное дѣйствіе, двухъ или многихъ предметовъ; глаголы этого залога употребляются съ мѣстоименіемъ się и требуютъ вопроса z kim? напр. kłócić się, bić się, godzić się.

Примѣчаніе. Нѣкоторые глаголы и безъ мѣстоименія się имѣютъ значеніе взаимныхъ, напр. walczyć, wojować, rozmawiać, dzielić.

5) Глаголы *общаго* залога, słowa zaimkowe, принимаютъ также się, но безъ этой частицы не употребляются. Они имѣютъ значеніе дѣйствительнаго или средняго залога, напр. bać się (kogo? czego?) kłaniać się (komu?) имѣютъ значеніе дѣйствительныхъ, uśmiechać się, pysznić się, имѣютъ значеніе средняго залога.

6) ***Страдательный*** залогъ, słowo bierne, означаетъ состояніе одного и вмѣстѣ дѣйствіе другого предмета; напр. być chwalonym, być posłusznym.

Глаголы этого залога составляются изъ дѣйствительныхъ съ приложеніемъ вспомогательнаго глагола być

---

*) Мѣстоименіе это пишется въ польскомъ языкѣ отдѣльно, въ русскомъ же слитно, напр. zajmować się заниматься.

и требуютъ вопроса **przez kogo?, od kogo?, kim?, przez co?, czém?**

Примѣчаніе. Нѣкоторые глаголы, смотря по значенію, принадлежатъ къ разнымъ залогамъ; напр. On gra nową sztukę na skrzypcach (дѣйств.) Ciągle gra, a nic się nie uczy (сред.). On czytał piękne dzieło (дѣйств.). Czytał bardzo powoli (средн.).

Глаголы средняго залога съ предлогами *prze, ob,* и др. обращаются въ глаголы дѣйствительнаго залога; напр przejść most, przespać roraty.

§ 90. Принадлежности глаголовъ, служащія къ ихъ измѣненію, сутъ: ***наклоненіе*** tryb, ***время*** czas, ***видъ*** postać, ***число*** liczba, ***лицо*** osoba, ***родъ*** rodzaj, ***причастіе*** imiesłów odmienny, ***дѣепричастіе*** imiesłów nieodmienny.

§ 91. ***Наклоненіе*** есть форма глагола, показывающая различный образъ выраженія дѣйствующаго лица или предмета.

Польскіе глаголы имѣютъ три наклоненія.

1) ***Изъявительное*** tryb oznajmujący, показывающее: кто и когда дѣйствуетъ, т. е. означающее время, лицо, число и родъ; напр. piszę, czytałeś, grała, pojedziemy, będziecie się przechadzali.

2) ***Повелительное***, tryb rozkazujący, означающее приказаніе, желаніе, запрещеніе совершенія дѣйствія; напр. pisz, niech czyta, grajcie, niech jadą,

3) ***Неопредѣленное***, tryb bezokoliczny, не показывающее, кто и когда дѣйствуетъ, т. е. не означающее ни времени, ни лица, ни числа, ни рода; напр. pisać, czytać.

Примѣчаніе. Въ польскихъ и русскихъ глаголахъ для выраженія наклоненія ***сослагательнаго*** или ***условнаго***, trybu życzącego, lub warunkowego, упо-

требляемаго въ иностранныхъ языкахъ прибавляются союзы: **by**, **aby**, **oby**, **jeśliby** (*чтобы*, *еслибы*, *когдабы* и т. п.), къ прошедшему времени; напр. kochałby, любилъбы: aby kochał, чтобы любилъ; aby kochali, чтобы любили; jeśliby kochali, ислибы любили.

§ 92. ***Время*** въ глаголахъ показываетъ, что дѣйствіе предмета происходитъ, происходило или будетъ происходить, а потому и временъ три: ***настоящее*** czas teraźniejszy, ***прошедтее*** przeszły и ***будущее*** przyszły.

§ 93. ***Видъ*** показываетъ различіе дѣйствія во времени; напр. prosił, uprosił, chrząknął, czytywał.

Видовъ четыре:

1) ***Несовершенный*** postać niedokonana, 2) ***совершенный***, dokonana; 3) ***однократный***, jednotliwa; 4) ***многократный***, częstotliwa.

Глаголы видовъ несовершеннаго и многократнаго имѣютъ всѣ три времени*), глаголы же видовъ совершеннаго и однократнаго не имѣютъ настоящаго времени.

§ 94. Значенія видовъ суть слѣдующія:

1) ***Несовершенный*** видъ показываетъ; что дѣйствіе еще не совсѣмъ кончилось или кончится; напр. pisałem, czytałeś, będę pisał, będę czytał.

2) ***Совершенный*** показываетъ; что дѣйствіе совсѣмъ кончилось или кончится; напр. napisałem, przeczytałeś, napiszę, przeczytam.

3) ***Однократный*** означаетъ, что дѣйствіе происходило или произойдетъ одинъ разъ и притомъ поспѣшно; напр. stuknąłem, mignąłem, stuknę, mignę.

---

*) Въ русскомъ языкѣ глаголы многократнаго вида имѣютъ только одно прошедшее время.

3) ***Многократный*** показываетъ, что дѣйствіе нѣсколько разъ происходило; напр. czytywałem, bywałeś; pisuje.

Примѣчаніе. По свойству польскихъ и русскихъ глаголовъ можетъ быть еще пятый видъ ***начинательный*** означающій начало какого либо дѣйствія: нпр. zaśpiewałem, (я началъ пѣть), zagra (онъ начнетъ играть), świéca gaśnie (начинаетъ гаснуть).

§ 95. ***Лицъ*** три, которыя выражаются обыкновенно мѣстоименіями личными:

1-е лицо: **ja, my**: ja piszę, my piszemy.

2-е лицо: **ty, wy**: ty piszesz, wy piszecie.

3-е лицо: **on, ona, ono, oni, one**; on pisał, ona pisała, ono pisało, oni pisali, one pisały.

Но какъ польскіе глаголы для каждаго лица имѣютъ особое окончаніе (русскіе глаголы въ прошедшемъ времени имѣютъ одно окончаніе для трехъ лицъ), то и мѣстоименія *ja*, *ty*; *on*, *ona*, *ono*, *my*, *wy*, *oni*, *one*, всего чаще опускаются:

§ 96. Чиселъ два:

1) ***Единственное,*** liczba pojedyncza, означаетъ дѣйствіе или состояніе одного предмета; напр. buduję; chodzisz, był posłany.

2) ***Множественное,*** liczba mnoga, показываетъ дѣйствіе или состояніе двухъ или многихъ предметовъ; напр. budujemy, chodzicie, byli posłani.

§ 97. ***Родъ***, rodzaj, въ глаголахъ употребляется только въ прошедшихъ временахъ; syn czytał, córka czytała, dziecię, czytało, synowie czytali, córki czytały, dzieci czytały.

Прошедшія времена русскихъ глаголовъ во мн. числѣ имѣютъ одно окончаніе для всѣхъ трехъ родовъ; нпр. сыновья читали, дочери читали, дѣти читали.

§ 98. *Причастіе* есть имя прилагательное, отъ глагола произведенное, напр. pracujący, spracowany.

Причастіе замѣняетъ собою два слова: мѣстоименіе który и глаголъ въ изъявительномъ наклоненіи, напр. młodzieniec pracujący nad naukami, можно сказать: młodzieniec który pracuje nad naukami:

§ 99. Причастія, происходя отъ глаголовъ, имѣютъ залоги, времена и виды, и какъ прилагательныя— родъ, число и падежъ.

§ 100. *Дѣепричастіе* есть такая форма глагола, въ которой безъ дополненія другимъ глаголомъ не можетъ быть смысла; нпр. Patrząc przez okno, zachwyca się pięknym widokiem. Przeczytawszy książkę, rozmyśla. Дѣепричастія имѣютъ залоги, времена и виды.

Спряженія глаголовъ.

§ 101. Глаголы измѣняются по наклоненіямъ, временамъ, видамъ, лицамъ, числамъ, и родамъ. Эта перемѣна называется *спряженіемъ*, formą czasowania.

§ 102. Спряженій четыре:

Глаголы 1-го спряженія оканчиваютъ 3-е лицо ед. числа настоящаго времени на **a**; напр. on czyta.

2-го спряженія на **e**; „ on pisze.
3-го „ на **i**; „ on robi.
4-го „ на **y**; „ on słyszy.

§ 103. Глаголы въ разсужденіи формы спряженія бываютъ:

1) ***Правильные***, foremne, которые во всѣхъ измѣненіяхъ удерживаютъ свой коренной слогъ и имѣютъ вездѣ правильныя окончанія; напр. pisałem, napiszę.

2) ***Неправильные***, nieforemne, которые не вездѣ удерживаютъ свой коренной слогъ, или въ окончаніяхъ

отступаютъ отъ общей формы спряженія; напр. iść, idę, szedłem; jeść, jem, jadłem; biorę, brałem.

3) ***Изобильные***, obfitujące, имѣющіе въ настоящемъ времени двойное окончаніе напр. głaskam и głaszczę.

4) ***Недостаточные***, ułomne, не имѣющіе какого либо времени; напр. plwać, obiecać, chrapać, sapać.

5) ***Безличные***, nieosobiste, употребляемые только въ 3-мъ лицѣ; напр. grzmi, marznie, taje, błyska się.

§ 104. Глаголы по составу своему бываютъ:

1) ***Простые***, proste, несоединенные съ другими словами; напр. działać, nosić, chodzić.

2) ***Сложные***, złożone, въ которомъ присоединены другія слова; напр. błogosławić, współdziałać, dodać.

Примѣры спряженія вспомогательныхъ и правильныхъ глаголовъ:

Вр.	Вспомогательные глаголы		I Спряженіе	II-е Спряженіе				III Спряж.	VI Спряж:
			1	2	3	4	5	6	7
	НЕОПРЕДѢЛЕННОЕ НАКЛОНЕНІЕ								
	być	mieć	kochać	pisać	miąć	tłuc	siwieć	jęczyć	czynić
	ИЗЪВИТЕЛЬНОЕ НАКЛОНЕНІЕ								
Настоящее	jestem jesteś jest jesteśmy jesteście są	mam masz ma mamy macie mają	kocham kochasz kocha kochamy kochacie kochają	piszę piszesz pisze piszemy piszecie piszą	mnę mniesz mnie mniemy mniecie mną	tłukę tłuczesz tłucze tłuczemy tłuczecie tłuką	siwieję siwiejesz siwieje siwiejemy siwiejecie siwieją	czynię czynisz czyni czynimy czynicie czynią	jęczę jęczysz jęczy jęczymy jęczycie jęczą
Прошедшее	byłem, łam, łom byłeś, łaś, łoś był, ła, ło byliśmy, łyśmy byliście, łyście byli. były	miałem, łam, łom miałeś, łaś, łoś miał, ła, ło mieliśmy, miałyśmy mieliście, miałyście mieli, miały	kochałem, łam, łom kochałeś, łaś, łoś kochał, ła, ło kochaliśmy, łyśmy kochaliście, łyście kochali, ły	pisałem, łam, łom pisałeś, łaś, łoś pisał, ła, ło pisaliśmy, łyśmy pisaliście, łyście pisali, ły	miąłem, mięłam, om miąłeś, ęłaś, ęłoś miął, ła, ło mięliśmy, łyśmy mięliście, łyście mięli, ły	tłukłem, łam, łom tłukłeś, łaś, łoś tłukł, ła, ło tłukliśmy, łyśmy tłukliście, łyście tłukli, ły	siwiałem, łam, łom siwiałeś, łaś, łoś siwiał, ła, ło siwieliśmy ałyśmy siwieliście, ałyście siwieli, ały	czyniłem, łam, łom czyniłeś, łaś, łoś czynił, ła, ło czyniliśmy, łyśmy czyniliście łyście czynili, ły	jęczałem, łam, łom jęczałeś, łaś, . łoś jęczał, ła, ło jęczeliśmy, ałyśmy jęczeliście, ałyście jęczeli, ały,
Будущее	będę będziesz będzie będziemy będziecie będą	będę będziesz będzie będziemy będziecie będą } miał, a, o; mieli, miały	będę będziesz będzie będziemy będziecie, będą } kochał, a, o; kochali, ły	pisał, ła, ło pisali, ły	miął, ęła, ło mięli, ły	tłukł, ła, ło tłukli, ły	siwiał, ła, ło siwieli, ały	czynił, ła, ło czynili, ły	jęczał, ła, ło jęczeli, ały

ПОВЕЛИТЕЛЬНОЕ НАКЛОНЕНІЕ

	Bądź niech będzie bądźmy bądźcie niech będą	Miéj niech ma miéjmy miéjcie niech mają	Kochaj niech kocha kochajmy kochajcie niech ko-chają	Pisz niech pisze piszmy piszcie niech piszą	Mnij niech mnie mnijmy mnijcie niech mną	Tłucz niech tłucze tłuczmy tłuczcie niech tłuką	Siwiéj niech siwieje siwiéjmy siwiéjcie niech siwieją	Czyń niech czyni czyńmy czyńcie niech czynią	Jęcz niech jęczy jęczmy jęczcie niech jęczą

ПРИЧАСТІЯ

Нас.	będący, a, e	mający, a, e	kochający, a, e	piszący, a, e	mnący, a, e	tłukący, a, e	siwiejący, a, e	czyniący, a, e	jęczący, a, e
Пр.	byty, a, e,	miany, a, e	kochany, a, e	pisany, a, e	mięty, a, e	tłuczony, a, e	(o)siwiały, a, e	czyniony, a, e	(wy)jęczany a, e

ДѢЕПРИЧАСТІЯ

Нас.	będąc	mając	kochając	pisząc	mnąc	tłukąc	siwiejąc	czyniąc	jęcząc
Пр.	bywszy	miawszy	kochawszy	pisawszy	miąwszy	tłukszy	(*o*)siwiaw-szy	czyniwszy	(*wy*) jęczaw-szy

СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫЯ ОТГЛАГОЛЬНЫЯ

	bycie	mienie	kochanie	pisanie	mięcie	tłuczenie	siwienie	czynienie	jęczenie

§ 105. Примѣчанія для спряженій.

По 1-му примѣру спрягаются глаголы, кончающіеся на **ać**, (кромѣ на *bać*, *pać*, *sać*, *chtać*, *kłać*, *ptać*, *otać*, *iwać* и *ywać* съ нѣкоторыми исключеніями) напр. zalecać, władać, rozważać, słuchać, dbać, stąpać, dąsać, kpać, pasać, и проч.

По 2-му примѣру спрягаются глаголы, кончающіеся на: **bać**, **pać**, **sać**, **chtać**, **ptać**, **otać**, напр. rąbać, drapać, czesać, bechtać, bełkotać; и пр. Также нѣкоторыя принадлежащіе по окончанію къ 1-му спряженію; напр. brukać, płakać, słać szlę (kogo?), słać (łóżko) ścielę, drzémać, orać, kazać, и проч.

§ 106. Изобильные, спрягающіеся въ настоящемъ времени по 1-му или 2-му примѣру, суть слѣдующіе; głaskać, głaskam и głaszczę; klaskać, klaskam и klaszczę, muskać, muskam и muszczę; gdérać, gdéram и gdérzę; gmérać, gméram и gmérzę; guzdrzę się, guzdram się и guzdrzę się; szemrać, szemram и szemrzę; pląsać, pląsam и pląszę; chłostać, chłostam и chłoszczę; chwierutać, chwierutam и chwieruczę; kołatać, kołatam и kołaczę; plątać, plątam и plączę.

По 3-му примѣру спрягаются всѣ кончающіеся на **ąć**: напр. ciąć, tnę; zacząć, zacznę; kląć, klnę; płynąć, płynę; dąć, dmę; żąć, żnę; żąć, żmę; giąć, gnę; piąć, pnę и проч.

По 4-му примѣру спрягаются глаголы кончающіеся на **c**, **dz**, **ść**, **źć**, и односложные на **rzéć** напр. tłuc, tłukę-czesz; lądz, legę-leżesz; strzydz, strzygę-yżesz; módz, mogę-ożesz; biedz, biegnę-gniesz; zaprządz, zaprzęgnę, ężesz; wieźć, wiozę, wieziesz; drzéć, drę, drzesz; źreć,

żrę, żrzesz; также brać, biorę, bierzesz, и prać, piorę, pierzesz.

По 5-му глаголы кончающіеся на eć, uć, ować, (кромѣ *chować*, chowam); нпр. bieléć, tléć, dojrzéć, kuć, czuć, budować; и нѣкоторые другіе, какъ то: chwiać, grzać, pić, szyć, dawać, wychowywać, и проч.

По 6, 7 и 8-му примѣрамъ спрягаются глаголы кончающіеся на éć съ предъидущею мягкою губною (b', m', p'; w'), или язычною (dź, l, ń, ś, ć), также всѣ на ić (bić, pić, wić, gnić; напр. świerzbiéć, brzmiéć, kipiéć, myśléć, czynić, nosić и проч.

Кончающіеся на éć принимаютъ въ прошедшемъ времени окончаніе ałem; нпр. świerzbiałem, brzmiałem.

§ 107. Глаголы залоговъ возвратнаго, взаимнаго и общаго спрягаются по даннымъ выше примѣрамъ, только ко всякому лицу придается возвратное мѣстоименіе się.

§ 108. Страдательные глаголы спрягаются, прилагая ко всѣмъ временамъ и лицамъ вспомогательнаго глагола być причастіе прошедшаго времени; напр. Jestem chwalony, byłem chwalony, będę chwalony и проч. или же: mnie, ciebie, jego, nas was, ich chwalą, chwalili i będą chwalili.

Сомнительное спряженіе.

Forma omowna.

§ 109. Если ко всѣмъ лицамъ вспомогательнаго глагола mieć прибавимъ неопредѣленное наклоненіе какого либо другого глагола, то составится выраженіе сом-

мнительнаго дѣйствія, относящагося къ настоящему, прошедшему или будущему времени. По этому времена сего спряженія именуются: будущими въ отношеніи къ настоящему, прошедшему и будущему; напр. Mam pisać, miałem pisać, będę miał pisać, mnie mają chwalić и пр.

Эта форма спряженія польскихъ глаголовъ выражается по русски такъ: я долженъ писать, мнѣ нужно (необходимо) писать, я собираюсь писать, я долженъ былъ писать и проч.

§ 110. ***Безличные глаголы***, спрягаются слѣдующимъ образомъ:

Настоящее вр: { Boli / boli } { mię, cię, go, / nas, was. ich; } { głowa. nogi и проч.

Прошедшее вр. bolał, ła, ło, ły, mię, cię, go, nas, was, ich głowa, nogi и проч.

О прямыхъ и косвенныхъ временахъ.

§ 111. Наклоненія и времена, отъ которыхъ производятся другія, называются ***прямыми***, pierwotnemi.

Въ спряженіи польскихъ и русскихъ глаголовъ, неопредѣленное наклоненіе и прошедшее время суть прямыя времена, потому что изъ нихъ составляются всѣ прочія ***косвенныя*** (pochodne).

§ 112. Время настоящее составляется изъ неопредѣленнаго наклоненія перемѣною ć, ać, eć, ić, yć и dź въ m, ę или ję; причемъ измѣняемыя согласныя буквы превращаются въ соотвѣтственныя; напр. kocha (ć)—kocha (m), pisa(ć) — pisz (ę), szept (ać) — szepcz (ę), chudną (ć) — chudn (ę), dąć — dmę, żąć — żnę, (ą есть носовое произношеніе звуковъ om и on); biele (ć) — bielej (ę), czyni (ć) — czyni (ę), słysz (éć) — słysz (ę), męcz (yć) — męcz (ę).

§ 113. Будущее время глаголовъ вида совершеннаго составляется такъ же какъ и настоящее время несовершеннаго вида.

§ 114. Повелительное наклоненіе производится отъ 3-го лица ед. числа настоящаго времени (въ совершенномъ же видѣ отъ того же лица будущаго времени) и оканчивается на j, или согласную букву; напр. kocha - aj, pisze - sz, mnie -mnij, sieje-siej, czyni-czyń; drży-drżyj.

Въ русскомъ языкѣ повелительное наклоненіе оканчивается вообще на *и* (говори, тяни, люби); когда же удареніе находится не на послѣднемъ слогѣ, то эта буква превращается въ *ь* (брось, двинь), а послѣ гласныхъ въ *й* (имѣй, дай, строй). Глаголъ *лечь* имѣтъ *ляг*.

§ 115. Время прошедшее составляется съ неопредѣленнаго наклоненія:

а) Въ кончающихся на ć съ предъидущею гласною, это ć превращается въ łem, łam, łom, причемъ e превращается въ a; напр. kocha(ć)-kochałem, uczy(ć)-uczyłém, siwie (ć)-siwiałem, leże (ć)-leżałem.

б) Въ кончающихся на ść возвращается выпущенная въ неопредѣленномъ наклоненіи согласная b, d, или t, напр. grześć-grzebłem, kłaść - kładłem, pleść-plotłem.

Прошедшее время русскихъ глаголовъ имѣетъ для всѣхъ трехъ лицъ единственнаго числа окончаніе *лъ*, *ла*, *ло*: (хвалилъ-ла-ло; спалъ-ла-ло); но въ глаголахъ начинательныхъ это окончаніе сокращается; напр. пухъ, мерзъ, сохъ. Подобнымъ образомъ оканчиваютъ это время глаголы кончающіеся на *ереть*, напр. тереть-теръ, переть-перъ, умереть-умеръ.

в) Превращеніемъ окончанія c въ kłem и dz въ głem, напр. tłuc tłukłem, strzydz-strzygłem.

Причастія.

§ 116. Причастіе дѣйствительное имѣетъ только одно *настоящее время*, которое производится отъ 3-го лица мн. числа настоящаго времени глагола, черезъ прибавленіе словъ: **cy**, **ca**, **ce**; напр. kochają.—kochający, kochająca, kochające.

§ 117. Причастіе страдательное имѣетъ тоже одно только время *прошедшее*, которое производится отъ 3-го лица ед. числа прошедшаго времени:

а) Присовокупленіемъ **y**, **a**, **e**; нпр. osiwiał-osiwiały; dojrzał-dojrzały; okwitł-okwitły; zmarzł-zmarzły и пр.

б) Въ кончающихся на **ał** перемѣною **ł** въ **ny**; нпр. kochał-kochany; dał-dany.

в) Перемѣною **ił**, **ył**, **ął** и одного **ł** въ **ony**; напр. kleił-klejony; suszył-suszony; prosił proszony; strzegł-strzeżony.

г) Въ глаголахъ кончающихся на **ął** и односложныхъ на **ił**, **ył**, **ul**, **rł** перемѣною **ł** въ **ty**; напр. ciął-cięty; bił-bity; mył-myty; prul-pruty; kuł-kuty; darł-darty; mełł-mełłty.

Примѣчаніе. Польскіе глаголы не имѣютъ причастій: ***дѣйствительнаго прошедшаго времени***, оканчивающагоса въ русскомъ языкѣ на ***шій***, и страдательнаго настоящаго времени, кончающагоса на ***мый***, нпр. дѣлавшій który robił, дѣлаемый który jest robiony.

Дѣепричастія.

§ 118. Дѣепричастія настоящаго времени производятся такъ же какъ и причастія, черезъ прибавленіе **c** къ 3-му лицу мн. числа настоящаго времени глагола; нпр. kochają-kochając; piszą-pisząc.

Примѣчаніе. Русскія дѣепричастія настоящаго времени имѣютъ двоякое окончаніе: полное на *чи* и усѣченное на *я* или *жа*, *ча*, *ша* *ща*; нпр. сидячи-сидя, лежачи-лежа.

§ 119. Дѣепричастія прошедшаго времени производятся отъ 3-го лица ед. числа прошедшаго времени:

а) Прибавляя **szy** къ окончанію **ł** съ предъидущею согласною; нпр. usiadł-usiadłszy, uniósł-uniosłszy.

б) Въ кончающихся на **ł** съ предъидущею согласною, перемѣняя **ł** на **wszy**; нпр. pisał-pisawszy, uczynił uczyniwszy.

Примѣчаніе. Русскія дѣепричастія прошедшаго времени, кончающіяся на *вши*, имѣютъ усѣченное окончаніе; нпр. Написавши, написавъ.

НАРѢЧІЕ.

§ 120. Нарѣчіе употребляется большею частію при глаголахъ, для означенія качества, обстоятельства и образа ихъ дѣйствій; нпр. szedł *powoli*, spacerował *wczoraj*.

§ 121. Нѣкоторыя нарѣчія ставятся и предъ другими частями рѣчи, а именно:

а) Предъ именами существительными; нпр. *wiele* pracy, *mało* żołnierzy, *zamiast* pieniędzy.

б) Предъ прилагательными; нпр. on jest *bardzo* pilny, *nader* pożyteczna książka.

в) Предъ самыми нарѣчіями; нпр. *bardzo* dobrze, *dosyć* pilnie.

§ 122. Нарѣчія по значенію бываютъ:

1) Означающія **качество**, przymiot, или образъ **дѣйствія** sposób działania, по вопросамъ jak? jakim

sposobem? нпр. przepędzam czas bardzo *przyjemnie;* ty wszystko robisz *na domysł*, *jakkolwiek*, *po swojemu;* lubi chodzić *piechotą*.

2) Означающія **количество**; ilość, по вопросу **ile?** нпр. *wiele*, *mało*, *trochę*, и пр. По вопросу **na ile?** — *na dwoje*, *na czworo*, *na tyle* и пр.

3) Означающія **мѣсто**, miejsce; на вопросъ **gdzie?** *tu*, *tam*, *wszędzie*, *nigdzie*, *gdziekolwiek*, *w domu*. На вопросъ **skąd?**—*zdaleka*, *stamtąd*.

4) Означающія **время**, czas, на вопросъ **kiedy?** — *dziś*, *jutro*, *teraz*, *dniem*, *nocą*, *wprzód*, *potém*, *często*, *rzadko*, *wcześnie*, *rano*, *późno*, *już*, *jeszcze*, *nigdy*, и пр.

5) Означающія **порядокъ**, porządek, нпр. *naprzód*, *spocząłku*, *znowu*, *nanowo*, *powtóre* и пр.

6) Означающія **усиленіе** stopień wzmacniający, — *bardzo*, *daleko*, *przeszło*, *nadto*, *nader*, *zbyt*, *nazbyt* и пр.

7) Означающія **ослабленіе**, stopień ujmujący, — *ledwie*, *zaledwie*, *prawie*, *tylko*, *nieco*, и пр.

8) Означающія **удовлетвореніе**, zadość uczynienie—*dosyć*, *dostatecznie*, *będzie*.

9) Означающія **вопросъ**, pytanie, — *kiedy? po co? dla czego? dokąd? skąd?*

10) **Утвердительныя**, potwierdzające, — *rzeczywiście*, *prawdziwie*, *w samej rzeczy*, *tak*, *oczywiście*, *zapewne*.

11) **Отрицательныя**, przeczące; — *nie*, *nie tak*, *wcale nie*, *bynajmniej*, *zupełnie nie*, *całkiem nie*.

12) **Предположительныя**, przypuszczające, — *przynajmniej*, *być może*, *a może*.

13) Означающія **исключеніе**, wyjątek, — *tylko*, *jedynie*, *oprócz*.

14) Означающія **сравненіе**, porównanie, —*podobnie*, *na równi*, *w ten sposób*.

15) **Означающія несходство**, brak podobieństwa— ***inaczéj***, ***przeciwnie***, *na odwrót*, *na nicę*.

16) Означающія **совокупность**, połączenie, — ***razem***, *w ogóle*, *za jedno*.

17) **Замѣнительныя**, oznaczające zamianę, — ***zamiast***, *w zamian*.

18) Означающія **изъясненіе**, objaśnienie, — ***mianowicie***, *to jest*, *jako to*, *naprzykład*.

19) Означающія **нечаянность**, niespodziankę, — ***niespodzianie***, *raptem*, *na raz*, *w mgnieniu oka*.

§ **123.** Всѣ нарѣчія кромѣ качественныхъ и количественныхъ называются также **обстоятельственными.**

§ **124.** Нарѣчія, означающія качество и происходящія отъ именъ прилагательныхъ качественныхъ, измѣняются по степенямъ сравненія; нпр. *dobrze—lepiej—najlepiej*, *bardzo dobrze*; *wesoło — weselej — najweselej*, *bardzo wesoło*; *cudnie—cudniej—najcudniej*, *przecudnie*.

§ **125.** Нѣкоторыя изъ нарѣчій, означающихъ количество, мѣсто и время, также могутъ имѣть степени сравненія; нпр. *wiele — więcéj — najwięcéj*, *bardzo wiele*; *blisko — bliżéj — najbliżéj*, *bardzo blisko*, *bliziutko*; *wcześnie—wcześniéj— najwcześniej*, *bardzo wcześnie*, *zawcześnie*.

ПРЕДЛОГЪ.

§ **126.** Предлоги полагаются при именахъ существительныхъ для выраженія такихъ отношеній, какихъ одними падежами выразить невозможно: нпр. uczeń siadł *przy* stole, książka leży *na* stole, zbliżyłem się *do* stołu, и служатъ тоже для перемѣны значенія словъ, съ которыми сливаются, нпр. *do*-chód, *od*-chód. *przy*-chód, *ws*-chód, *prze*-mienić, *z*-mienić.

§ 127. Предлоги бываютъ ***отдѣльные*** и ***неотдѣльные***.

§ 128. Предлоги отдѣльные требуютъ послѣ себя въ склоняемыхъ частяхъ рѣчи слѣдующихъ падежей.

1) Родительнаго: *bez*, *do*, *dla*, *od*, *u*, *koło*, *około*, *prócz*, *oprócz*, *zamiast*, *śród*, *pośród*, *podług*, *względem*; также нарѣчія: *blizko*, *obok*, *poprzek*, *zewnątrz*, *wewnątrz*, употребляемыя вмѣсто предлоговъ.

2) Дательнаго: *ku*, *przeciw*, *przeciwko*, *wbrew*.

3) Винительнаго: *przez*.

4) Предложнаго: *przy*.

5) Родительнаго и Дательнаго: *naprzeciw*, *naprzeciwko*.

6) Родительнаго и Винительнаго: *mimo*, *pomimo*.

7) Винительнаго и Творительнаго: *nad*, *pod*, *przed*, *między* *), *pomiędzy*.

8) Винительнаго и Предложнаго *w*, *na*, *o*.

9) Родит., Винит. и Творит.—*z*, *za*.

10) Дательн., Винит. и Предл. *po*.

§ 129. Неотдѣльные предлоги: *ob*, *prze*, *roz*, *wy*, перемѣняютъ значеніе словъ, съ которыми сливаются: нпр. *ob*wód, *prze*robiony, *roz*począć, *wy*goda.

СОЮЗЪ.

§ 130. Союзъ служитъ къ соединенію или раздѣленію двухъ или многихъ понятій и сужденій между собою: нпр. Przyszedł Jan *i* Piotr. *Jeśli* będę zdrów *i* wolny od pracy, *to* przyjdę do was. On *albo* nie chce, *albo* nie może przyjść mi z pomocą.

---

*) Предложное нарѣчіе *между* требуетъ въ русскомъ языкѣ родительнаго и творительнаго падежей.

§ 131. Союзы бываютъ:

1) **Соединительные**, łączące, *a*, *i*, *nawet*, *przytém*, *nietylko*, *oprócz tego*, *także*, *że*.

2) **Раздѣлительные**, rozłączające,—*albo*, *lub*, *bądź*, *choć*, *czy*, *czyli*, *li*, *to*, *czyto*.

3) **Изъяснителные**, objaśniające,—*że*, *jako*, *a oto*, *i tak*, *jakoto*, *to jest*, *oto*, *prawda że*.

4) **Повторительные**. powtarzające, — *ani* — *ani*, *częścią*—*częścią*, *poczęści*, *to*—*to*.

5) **Сравнительные**, porównywające, —*jak*—*tak*, *o tyle*—*o ile*, *niż*, *czém*—*tém*, *tak samo*—*jak*.

6) **Условные**, warunkowe,—*jeśli*, *jeżeli*, *żeby*, *gdyby*, *chyba*.

7) **Уступительные**, ustępujące,—*chociaż*, *niechby*, *choćby*.

8) **Винословные**, przyczynowe, — *bo*, *bowiem*, *ponieważ*, *a*, *że*, *iż*, *kiedy*, *dla tego że*.

9) **Противительные**, przeciwnicze, — *lecz*, *jednak*, *zresztą*, *a*.

10) **Заключительные**, wnioskujące,—*i tak*, *dla tego*, *a zatém*, *przeto*, *nakoniec*, *a więc*, *stąd*.

Къ союзамъ раздѣлительнымъ принадлежитъ частица czy, употребляемая въ началѣ словъ для выраженія вопроса.

Соотвѣтственная оной русская частица *ли* полагается всегда послѣ глагола или мѣстоименія: нпр. Czy zrobiłeś to? сдѣлалъ ли ты это? Czy to ty zrobiłeś? ты ли это сдѣлалъ?

МЕЖДОМЕТІЕ.

§ 132. **Междометія суть восклицанія которыми выражаются разныя чувствованія, какъ то:**

1) ***Удивленіе***, zadziwienie; *ach! ba!*

2) ***Одобренiе***, przyznanie, ***brawo! dzielnie! to to!***
3) ***Радость***, radość, *o! ach! hejże!*
4) ***Увѣренiе***, zapewnienie, ***doprawdy! tak!***
5) ***Зовъ***, wołanie, *hej! słuchaj!*
6) ***Откликъ***, odezwanie, *co! czego!*
7) ***Смѣхъ***, śmiech, ***ha, ha, ha!***
8) ***Негодованiе***, oburzenie, ***pfe! paskudnie!***
9) ***Понужденiе***, przymus, ***nuże! dalej!***
10) ***Предложенiе***, ofiarowanie, ***na! na ci!***
11) ***Боязнь***, bojaźń, ***oj! ach! gwałtu!***
12) ***Угрозу***, pogróżkę, ***dobryś! ej! ej! masz go!***
13) ***Укоризну***, wyrzut, *no już! eh!*
14) ***Запрещенiе***, zabronienie, *pst! cyt!*
15) ***Печаль*** и ***сожаленiе***, smutek i współczucie, ***ach! och!*** *niestety! biada!*
16) ***Указанiе***, wskazanie, *oto! tu!*

§ 133. Междометiя выражаютъ также и разныя ***звукоподражанiя***; нпр. *buch! bęc! paf! cap! dyń! dyń-dyń!*

ОТДѢЛЕНIЕ ВТОРОЕ.

Словосочиненiе.

§ 134. Въ словосочиненiи излагаются правила соединять слова, для составленiя рѣчи.

§ 135. **Рѣчь**, mowa, есть выраженiе нашихъ мыслей посредствомъ словъ.

§ 136. Краткое сужденiе, выраженное словами, называется *предложенiемъ*, zdaniem, нпр. Bezinteresowność jest cnotą, duma wadą. Dusza jest nieśmier-

telna. Ja czytam. On jest biédny. Słońce schowało się. Kłamać jest haniebnie.

§ 137. Предложеніе должно состоять изъ двухъ главныхъ частей: ***подлежащаго***, podmiotu, и ***сказуемаго***, orzeczenia.

1) **Подлежащее** есть всякій предметъ, или все то, о чемъ говорится въ предложеніи; нпр. какъ показано выше въ § 136: bezinteresowność, duma, dusza; ja, on, słońce, kłamać.

2) **Сказуемое** есть все то, что говорится о подлежащемъ: cnotą, wadą, nieśmiertelną, czytam, biedny, schowało się, haniebnie.

§ 138. Подлежащее и сказуемое соединяются глаголомъ **być**, который въ этомъ случаѣ составляетъ связь **łącznik**, какъ видно изъ примѣровъ въ § 136: bezinteresowność *jest* cnotą. Dusza *jest* nieśmiertelną. On *jest* biédny. Kłamać *jest* haniebnie.

§ 139. ***Подлежащимъ*** бываютъ преимущественно имена существительныя въ именительномъ падежѣ; нпр. *Monarcha* jest pomazańcem Bożym. *Lato* przeszło. *Obłoki* zakryły słońce. *Szczęście* jest ślepe.

§ 140. ***Подлежащимъ*** бываютъ и другія части рѣчи, когда онѣ замѣняютъ имя существительное, какъ-то:

а) ***Имена прилагательныя*** и ***причастія***; нпр. *Głuchy* nie słyszy. *Śpiący* nie słucha.

б) ***Имена числительныя***: нпр. *Siedmioro* na jednego nie czeka.

в) ***Мѣстоименія***: нпр. *ja* piszę, *on* czyta, *wszyscy* są zatrudnieni, *nikt* nie jest zadowolniony.

г) ***Глаголы***, въ неопредѣленномъ наклоненіи; нпр. *Przyczyniać się* do szczęścia drugich jest największém szczęściem. *Kochać* bliźniego jest świętym naszym obowiązkiem.

д) ***Нарѣчія*** означающія время и мѣсто; нпр. *Dziś* jest ciepło, a *wczoraj* było zimno. *Tam* jest miejsce mego urodzenia.

е) Немногія ***Междометія***; нпр. Rozległo się *ura!*

§ 141. ***Сказуемымъ*** бываютъ: имена существительныя, прилагательныя, числительныя, причастія, нарѣчія или глаголы.

§ 142. Когда сказуемымъ есть существительное, прилагательное, числительное или причастіе, то оно соединяется съ подлежащимъ посредствомъ связи **być** или глаголовъ имѣющихъ значеніе бытія, какъ то: **zwać się, zostać, stać się, stawać się, urodzić się, żyć, umrzeć;** нпр. Puszkin był *Poetą*. Ty jesteś *dobry*. On był *pierwszy*. Łomonosow był *poważany*. Nazywa się *Dzierżawin*. Bóg stał się *człowiekiem*. Mój brat urodził się *niewidomym*. Umarł *biédakiem*.

§ 143. Если существительное сказуемое, связанное съ подлежащимъ посредствомъ глагола **być**, выражаетъ качество бытія, то полагается въ именительномъ падежѣ; когда же онымъ выражается способъ бытія, то таковое полагается въ творительномъ или другомъ падежѣ съ предлогомъ; нпр. Jestem w chęci. On był żołnierzem.

Въ русскомъ языкѣ существительное сказуемое полагается въ именительномъ падежѣ, но когда онымъ выражаемъ качество временное, случайное, невсегдашнее, то послѣ связи, поставленной въ прошедшемъ или будущемъ времени, полагается въ творительномъ падежѣ; нпр. Ты будешь его наслѣдникомъ. Онъ былъ солдатомъ.

§ 144. Нарѣчія всего чаще тогда бываютъ сказуемымъ, когда подлежащее есть глаголъ въ неопредѣленномъ наклоненіи или нарѣчіе; нпр. W Petersburgu mieszkać *przyjemnie*, ale drogo. Wczoraj było *gorąco*, a dziś *chłodno*.

§ 145. Когда сказуемымъ есть глаголъ въ изъявительномъ или повелительномъ наклоненіи, то связь **być** не употребляется, потому что во всякомъ глаголѣ заключается связь и сказуемое: нпр. Karamzin pisał или był piszący. Brat umiera или jest umierający.

§ 146. **Связью** называется глаголъ **być**, **bywać** какъ ровно и тѣ изъ глаголовъ, въ которыхъ заключается значеніе бытія, какъ-то: *zwać się*, *zostać*, *stać się*, *stawać się*, *urodzić się*, *żyć*, *umrzéć*.

§ 147. Подлежащее и сказуемое бываетъ ***простое***, proste, и ***сложное***, złożone.

1) Въ простомъ подлежащемъ говорится объ одномъ предметѣ; нпр. Petersburg jest obszerny.

2) Въ сложномъ подлежащемъ говорится о двухъ или многихъ различныхъ предметахъ; нпр. Petersburg i Moskwa są obszerne.

3) Простое сказуемое содержитъ въ себѣ одно качество, которое относится къ подлежащему; нпр. Petersburg jest obszerny.

4) Сложное сказуемое содержитъ въ себѣ два или нѣсколько качествъ; нпр. Petersburg jest obszerny i bardzo zaludniony.

§ 148. Подлежащее и сказуемое называются ***главными*** членами предложенія; къ нимъ присоединяются еще другія второстепенныя части, которыя служатъ для поясненія и распространенія главныхъ членовъ предложенія.

Второстепенныя части составляютъ слова: ***дополнительныя***, dopełniające; ***определительныя***, określające, и ***обстоятельственныя*** okolicznościowe.

Дополнительными словами бываютъ:

а) Имена существительныя въ косвенныхъ падежахъ: нпр Brat lubi *śpiew* i *muzykę*. Żal *za grzechy* jest początkiem *zbawienia*.

б) Прилагательныя и причастія, когда при нихъ подразумѣвается существительное нпр. Wsparł *ubogiego*. Sędzia skazał *obwinionego*.

в) Мѣстоименія личныя и возвратныя; нпр. Dawno już czekamy na *ciebie*. Więcej myśli o *sobie* niż o *was*.

г) Глаголы въ неопредѣленномъ наклоненіи, нпр. Moja siostra lubi *czytać*. Zawsze gotowa *pomagać* biednym.

§ 149. ***Опредѣлительными*** словами бываютъ:

а) При именахъ существительныхъ имена прилагательныя, числительныя и мѣстоименія кромѣ личныхъ, относительныхъ и возвратныхъ. Такія опредѣлительныя слова узнаются по вопросамъ: jaki? czyj? który? ile? нпр. *Za cały ten obszerny* i *przepyszny* majątek *mego* brata, *bogaty nasz* sąsiad zapłacił *sto czterdzieści tysięcy* rubli srebrem

Безъ опредѣлительныхъ словъ въ этомъ предложеніи былобы: za majątek brata sąsiad zapłacił srebrem. Cały ten obszerny i przepyszny суть опредѣлительныя слова къ дополнительному majątek; mego — опредѣлительное къ дополненію brata; bogaty nasz —опредѣлительныя подлежащаго sąsiad, sto czterdzieści tysięcy rubli — опредѣлительныя сказуемаго zapłacił.

б) При глаголахъ — дѣепричастія и нарѣчія степени; нпр. Czytając zasnął. Napisawszy wyszedł Pięknie pisze. Dosyć pisał.

в) При именахъ и нарѣчіяхъ качественныхъ—нарѣчія степени; напр. Bardzo piękny, bardzo pięknie i jak piękny, i jak pięknie, dosyć dobry, dosyć dobrze.

§ 150. ***Обстоятельственныя слова***, выражаемыя разными частями рѣчи, означаютъ въ предложеніи: мѣсто, время, образъ дѣйствія и причину или цѣль дѣйствія.

а) **Для означенія мѣста дѣйствія служатъ вопросы: gdzie? skąd? dokąd?**; нпр. Byłem w *Rzymie* i widziałem *tam* Papieża. Siostra moja wyjechała do *Włoch* i ja *tam* pojadę. Przybył *zdaleka*.

б) **Для означенія времени: kiedy? jak długo?**: нпр. *Przez święta* pracował *od rana do wieczora*.

в) **Для означенія образа дѣйствія служатъ вопросы: jak? jakim sposobem?**; нпр. Pracował *bez ustanku*. Lud rzucił się *z hałasem* na Czerwony Plac.

г) **Для означенія причины или цѣли дѣйствія: dla czego?; po co?; na co?**; нпр. Wyjechał do Moskwy *po sykcesyją*. Wszyscy stanęli *dla jego obrony*.

Примѣчаніе. **Изъ приведенныхъ здѣсь примѣровъ видно; что существительныя имена въ обстоятельственныхъ словахъ, также какъ и въ дополнительныхъ, употребляются въ косвенныхъ падежахъ; различіе ихъ состоитъ въ томъ, что дополнительныя слова соотвѣтствуютъ вопросамъ косвенныхъ падежей (kogo?, czego?, komu?, kim?, и проч) обстоятельственныя же отвѣчаютъ на вопросы свойственныя нарѣчіямъ (gdzie?, skąd?, dokąd?, kiedy?, dlaczego? и проч.)**

§ 151. **Имена существительныя, которыя находясь отдѣльно въ предложеніи и служатъ поясненіемъ другому существительному, называются *приложеніемъ*, przydatnikiem; нпр. Petersburg, wspaniała** *stolica* **Rossyi, założony został przez Piotra Wielkiego w 1703 roku. Wisła,** *rzeka*, **szeroka i spławna, wiele nam dobrego świadczy.**

§ 152. **Приложенія также имѣютъ свои дополненія и опредѣленія, какъ видно изъ предъидущихъ примѣровъ:** *wspaniała* **stolica Rossyi, здѣсь stolica есть собственное приложеніе, Rossyi — дополненіе этого приложенія, a wspaniała - опредѣлительное слово того же приложенія.**

§ 153. Приложеніемъ также называются имена существительныя собственныя поставленныя при нарицательныхъ: Król *Jan*, Książe *Michał*, miasto *Warszawa*, wieś *Równo*, rzeka *Amur*, góra *Elborus* и проч.

§ 154. Иногда въ началѣ, въ серединѣ или въ концѣ предложенія бываетъ ***обращеніе*** zwrot, выраженное звательнымъ падежемъ; нпр. Czekam na ciebie *kochany przyjacielu*. А также ставятся и ***вводныя слова***, какъ-то: *Chwała Bogu*, *zdaje się*, *być może*, *zapewne*, *bezwątpienia*, *naprzykład*, *prawdę mówiąc*, *podług mego zdania*; нпр. Brat mój, *chwała Bogu*, szczęśliwie dojechał do Kazania. Pan *zapewne*, jesteś zmęczony.

Какъ обращеніе, такъ и вводныя слова, никакой части въ предложеніи не составляютъ и могутъ быть опущены:

§ 155. Главныя части въ предложеніи также могутъ быть опущены. Иногда подлежащее и сказуемое подразумѣваются; нпр. Chodzę po polu i doglądam robotników; здѣсь подразумѣвается подлежащее ja. Впрочемъ мѣстоименія личныя при глаголахъ обыкновенно опускаются, ибо по одному сказуемому легко догадаться подлежащаго; нпр. Wiem, zginęliśmy, wygrałeś, stój, słyszałem o tém.

Употребленіе даже этихъ мѣстоименій безъ необходимости указанія, производитъ непріятное впечатленіе.

Сказуемое, а иногда подлежащее и сказуемое вмѣстѣ опускаются въ предложеніи, когда остальнаго какъ нибудь догадаться можно; нпр. въ отвѣтахъ на вопросы: Czy był tam twój brat? — Był (brat). Czy to Słowacki napisał? — Słowacki (napisał). Czy to jest dobry malarz? — Nie.

Связка тоже часто пропускается, особенно въ настоящемъ времени, если ей по смыслу легко догадаться

можно; нпр. Sen (jest) mara, Pan Bóg (jest) wiara. My temu nie winni. Za czém (był) posłan do króla ksiądz Wilanowski. Miód (będąc) używany w mierze, strawności dopomaga.

§ 156. При глаголахъ безличныхъ сказуемое выражается вовсе безъ подлежащаго или безъ лица, оттого и самое предложеніе называется ***безличнымъ***; нпр. marznie, świta, zmierzcha się, grzmi, śni się, żyje się и т. д.

§ 157. Предложенія по составу бываютъ: ***простыя***, proste и ***слитныя*** ściągnięte.

Простое предложеніе выражаетъ только одно сужденіе и состоитъ изъ одного подлежащаго и одного сказуемаго; нпр. Nadzieja osładza życie.

Слитное предложеніе выражаетъ два или нѣсколько сужденій и потому состоитъ изъ соединенія двухъ или болѣе предложеній; нпр. Nadzieja osładza życie nasze, marzenia je upiększają, a namiętności skracają. Здѣсь три сужденія, которыя вмѣстѣ и составляютъ слитное предложеніе.

§ 158. Предложенія по значенію своему бываютъ: ***главныя***, główne: ***придаточныя***, przydane; и ***вводныя***, nawiasowe.

1) ***Главное*** предложеніе заключаетъ въ себѣ главную мысль, имѣетъ свой отдѣльный смыслъ и не зависитъ отъ другого предложенія; нпр. *Mój brat*, który nie dawno został wypuszczony z korpusu *udał się już na kampaniją*. *Kupił piękny dom* dający tysiąc rubli rocznego dochodu.

Здѣсь главныя предложенія: mój brat udał się już na kampaniją и kupił piękny dom.

2) **Придаточное**, напротивъ, зависитъ отъ главнаго предложенія и поясняетъ его; нпр. въ предъидущихъ

примѣрахъ предложенія: który niedawno został wypuszczony z korpusu и dający tysiąc rubli czystego dochodu, суть придаточныя.

Придаточныя предложенія присоединяются къ подлежащему, сказуемому или дополненію вмѣсто словъ дополнительныхъ, опредѣлительныхъ и обстоятельственныхъ; поэтому предложенія эти раздѣляемъ на:

а) ***Дополнительныя***, которыми замѣняется дополненіе. Такія предложенія начинаются союзами; *że, czy, iż, żeby*; нпр. widzę, *że tu słup stoi* (вмѣсто, widzę *tu stojący słup*). Czuję *że lód jest zimny*, (вм. czuję *zimno lodu*). Słyszałem *że brat przyjechał* (słyszałem *o przyjeździe brata*). Nie wiem *czy odebrał pieniądze* (nie wiem *o odbiorze pieniędzy*) Słońce sprawia *iż wszystko rośnie* (słońce sprawia *wzrost wszystkiego*). Nie życzy sobie, *żeby powrócił* (nie życzy sobie *jego powrotu*).

б) ***Опредѣлительныя*** замѣняющія причастія; такія предложенія начинаются мѣстоименіями относительными (kto, co, czyj, jaki, który), нпр. *kto smaruje ten jedzie* (*smarujący jedzie*). Zaszkodziło mu zimno *które było w zeszłym tygodniu* (*będące* w przeszłym tygodniu.

в) ***Обстоятельственныя***, которыми выражаются обстоятельства, какъ то: условіе, сравненіе, причина, уступленіе, заключеніе, время, мѣсто, количество и т. п. Такія предложенія присоединяются къ главнымъ посредствомъ союзовъ: условныхъ, сравнительныхъ, уступительныхъ, заключительныхъ, также нарѣчій времени, мѣста, количества, которыя употребляются тоже и для выраженія вопроса (kiedy, ile, jak, stąd, dokąd, gdzie, dopóki и т. п.) нпр. Nie uczynisz postępu, *jeżeli nie będziesz pilnym* (услов.) (nie będąc pilnym). *Gdy przyszedł* (время) (przyszedłszy) zrozumiał o co idzie. Lepiéj umrzéć, *niż schańbić się* (сравн.). Słuchajcie *bo wam powiem coś no-*

wego (причина). Nie był w szkole, *gdyż chorował* (прич.). Nie umié lekcyi, *chociaż się uczył* (уступл.). Nie widziałeś, *a więc nie zapewniaj* (заключ.). Zabrałeś honor *to i życie odbierz* (заключ.). Śmierć zawita, *nim się obrócimy* (время). *Kiedy zobaczę* (время), wtedy uwierzę. Nié wiem jeszcze, *dokąd się udam* (мѣсто). Dowiedziałem się, *ile to kosztuje* (количество).

Вводное предложеніе никакими частями рѣчи, ни съ главнымъ, ни съ придаточнымъ предложеніемъ не соединяется, и можетъ быть опущено безъ нарушенія смысла; нпр. W Neapolu, *jak donoszą gazety*, było trzęsienie ziemi. Pan, *zdaje mi się*, niedługo skończysz nauki.

Выраженія: jak donoszą gazety, zdaje mi się, суть вводныя предложенія.

Вводное предложеніе въ началѣ рѣчи поставлено быть не можетъ, потому что тогда оно обратится въ главное, а главное въ придаточное; нпр. Donoszą gazety, (главное), że w Neapolu, było trzęsienie ziemi (придаточное).

Къ главному или придаточному предложеніямъ присоединяется иногда **вносное** предложеніе, zdanie wtrącone, przytoczenie, заключающее въ себѣ чьи либо подлинныя слова, внесенныя безъ перемѣны; нпр. Cesarz Aleksander I, wjeżdżając tryumfalnie do Paryża, te słowa wyrzekł do tłumiącego się ludu: *Przychodzę tu nie jako wróg, ale jako przyjaciel, który chce wam powrócić handel i spokojność.*

§ 159. Главное предложеніе, котораго одна или нѣсколько частей, пояснены придаточными предложеніями называется ***сложнымъ***; нпр. Młodzież, która do szkoły, co dla jéj dobra jest zaprowadzona, pilnie nie uczęszcza, nie wielkie w naukach, o których nabycie starać się powinna, uczyni postępy.

§ 160. Изъ соединенія простыхъ или сложныхъ предложеній имѣющихъ между собою внутреннюю связь, составляется *рѣчь*, mowa.

§ 161. Рѣчь бываетъ *періодическая*, perjodyczna, или *отрывистая*, ucinkowa.

Періодическая рѣчь состоитъ изъ нѣсколькихъ сложныхъ предложеній; нпр. Wiedziałem, że będę, świadkiem wspaniałego obchodu, jednakże uroczystość, na jaką patrzałem, przewyższyła wszelkie moje oczekiwania. Było to coś również kolosalnego, jak pomnik, który był jéj powodem, i jak Rossyja, która się w nim cała odbijała. Uczułem w sobie natchnienie, lecz nie to natchnienie poety, co to krasi i przekształca rzeczywistość, ale jakieś dziwne uczucie wielkości, nieoddzielne od przedmiotu, który je wywołał, takie uczucie, jakie wstrząsło moją duszą, kiedy po raz pierwszy Alpy przedstawiły się oczom moim, albo kiedy ujrzałem Rzym wśród pustéj jego równiny, lub gdy stanąwszy przed Bazyliką ś. Piotra, zatrzymałem się pod jej zadziwiającém sklepieniem.

Жуковскій.

Отрывистая рѣчь состоитъ изъ нѣсколькихъ простыхъ главныхъ предложеній, не соединенныхъ между собою грамматическими частями рѣчи; нпр. Uczucie zmęczenia znikło, siły powróciły, oddech zwolniał, niezwykła spokojność i zadowolenie napełniło moje serce!

Карамзинъ.

Powietrze suche i przezroczyste, ptaszki gawędzą świergocąc, młoda trawka błyska wesołém szmaragdowém światłem.

§ 162. Словосочиненіе заключаетъ въ себѣ правила.

1) Согласованіе словъ (Zgody).

2) Управленія словъ (Rządu).

3) Размѣщенія словъ (Szyku).

4) Употребленія знаковъ препинанія (Użycia znaków pisarskich).

I. Согласованіе словъ.

§ 163. Въ согласованіи словъ изъясняются правила для соединенія ихъ во всѣхъ частяхъ предложенія.

§ 164. Важнѣйшія правила согласованія суть слѣдующія:

1) Сказуемое прилагательное при глаголѣ być, согласуется съ подлежащимъ въ родѣ, числѣ и падежѣ; нпр. Nauczyciel jest dobry. Nauka była długa. Uczniowie są pilni. Córki będą piękne.

2) Сказуемое существительное обыкновенно согласуется только въ числѣ съ подлежащимъ, но въ родѣ и падежѣ можетъ разниться. Такое сказуемое полагается въ творительномъ падежѣ; нпр. Kościół jest matką naszą. Człowiek jest twórcą swego losu. Anglija jest krajem przemysłowym.

3) Если связью być выражено бытье, то существительное сказуемое полагается въ именительномъ падежѣ; когда же глаголъ być поставленъ въ значеніи *статься*, *сдѣлаться*, то сказуемое полагается въ творительномъ падежѣ; нпр. Tyś ojciec, tyś ojcem. On jest żołnierz, on jest żołnierzem. Oni byli urzędnicy, oni byli urzędnikami См. § 131.

4) При связи выраженной глаголами: stać się, stawać się, zostać, zostawać, nazywać, umrzéć, urodzić się, żyć и т. п. сказуемое существительное полагается въ творительномъ падежѣ; нпр. Bóg stał się człowiekiem. Został zakonnikiem. Nazywają go sknérą. Urodził się bogatym, a umarł biédnym.

Замѣчаніе. Имена, даваемыя при крещеніи, и фамильныя послѣ глаголовъ nazywać się, zwać się, употребляются въ именительномъ падежѣ; нпр. znamienity pomocnik Piotra Wielkiego, nazywał się Menszyków. Если же эти глаголы употреблены въ значеніи ***именоваться***, то названіе и фамилія полагаются въ творительномъ падежѣ; нпр. Nazwał się Piotrowskim, gdy do herbu przyjętym został. Pitagores nazywał się miłośnikiem mądrości czyli filozofem.

5) Сказуемое, выражаемое глаголомъ, всегда согласуется съ подлежащимъ въ родѣ, числѣ и лицѣ; нпр. Ojciec *przyjechał.* Siostra *nauczyła się.* Ty dużo *czytasz.* Bracia już *wrócili.* Panie *wróciły.*

6) Слова опредѣлительныя согласуются съ своими опредѣляемыми въ родѣ, числѣ и падежѣ; нпр. *Niektóre dzikie* narody oddają cześć ciałom *niebieskim. Nasze mężne* wojska przebyły *niebotyczne* Alpy.

Примѣчаніе. Если же личному подлежащему мужескаго рода дано во множественномъ числѣ женское (słabe) окончаніе, тогда опредѣленіе и сказуемое полагаются въ женскомъ родѣ нпр. kochane sąsiady zjechały się do mnie, Swawolne chłopaki powybijały szyby.

7) Приложенія согласуются съ своимъ существительнымъ въ падежѣ, но въ родѣ и числѣ могутъ разниться; нпр. Żelazo, ten najużyteczniejszy *metal* znajduje się u nas w obfitości. Mury Kremlinu, szacowna *pamiątka* starożytności, były rozwalone.

8) Когда два имени, нарицательное и собственное (приложеніе), означающія одинъ и тотъ же предметъ, будутъ различнаго рода и числа, то сказуемое согласуется съ нарицательнымъ; нпр. Góra Kazbek jest wysoka, spadzista i niedostępna. Miasto Ateny słynęło w starożytności.

9) Въ титулахъ Wielkość, Wysokość и пр., опредѣлительныя слова согласуются въ родѣ съ титуломъ, сказуемыя же съ лицомъ, къ которому относится этотъ титулъ; нпр. Jego Cesarska Wielkość raczył przybyć do Warszawy. Jej Królewska wysokość raczyła zwiedzić dobroczynne zakłady.

10) Въ сложномъ предложеніи, когда къ нѣсколькимъ подлежащимъ относится одно сказуемое, то оно въ польскомъ языкѣ полагается въ единственномъ или во множественномъ числѣ, безъ перемѣны значенія мысли; въ русскомъ же языкѣ только во множественномъ числѣ; нпр. Matka i siostra była u nas, — matka i siostra były u nas. Мать и сестра были у насъ.

Если одно изъ такихъ подлежащихъ важнѣе другихъ, то сказуемое полагается въ единственномъ числѣ нпр. Matka i siostra była u nas.

11) При двухъ или болѣе подлежащихъ (разнящихся въ родѣ) разнаго рода, сказуемое полагается въ мужскомъ родѣ нпр. Oboje państwo odwiedzili mię dzisiaj. Matka i dziecię przelękli się wczoraj i leżą chorzy.

12) Когда при числительномъ подлежащемъ находится нѣсколько сказуемыхъ то первое изъ нихъ полагается въ среднемъ родѣ единственнаго числа (безлично), другія же согласуются съ существительнымъ, которое дополняетъ числительное нрп. Było u mnie kilku znajomych i opowiadali dziwne zdarzenie. Pięć artystek przyjechało do Warszawy i wezmą udział w koncercie. Wielu nie rozumiało Konarskiego i stawili mu we wszystkiem trudności.

13) Когда по исчисленіи нѣсколькихъ подлежащихъ, общее число ихъ выражается мѣстоименіемъ *wszystko* или *nic*, то сказуемое ставится въ единственномъ числѣ; нпр. I starożytny dom, i gotycka wieża, i to przejrzyste jezio-

ro, i wszystko zachwycało oczy. Ani prośby, ani błagania, ani łzy nieszczęśliwych, nic nie było w stanie zmiękczyć jego zatwardziałego serca.

14) Отдѣльный предметъ относящійся къ каждому изъ двухъ или болѣе лицъ, о которыхъ говорится въ предложеніи, ставится въ единственномъ числѣ вмѣсто множественнаго; нпр. Zobaczywszy, że im się nieudało, obaj bracia spuścili nos na kwintę (вмѣсто pospuszczali nosy), Milcząc, ze spuszczoną głową (вм. ze spuszczonemi głowami) szli żniwacy na robotę.

15) Когда при подлежащемъ находятся нарѣчія количества: wiele, mało, kilka, ile, tyle сказуемое полагается въ среднемъ родѣ единственнаго числа; нпр. Zjechało się wiele osób.

16) Глаголы относящіеся къ одному подлежащему, должны быть поставлены въ одномъ и томъ же времени и видѣ; нпр. Siadł za stół, pomyślał, napisał decyzyją i oddał ją proszącemu.

17) Дѣепричастіе въ придаточномъ и глаголъ въ главномъ предложеніи должны выражать дѣйствіе одного и того же лица; нпр. Odebrawszy list, napisałem odpowiedź. — Cieszę się, widząc go zdrowym. Почему неправильно былобы: Stojąc na górze, oczy moje zachwycały się pięknym widokiem; вмѣсто; Stojąc na górze, zachwycałem się pięknym widokiem.

2. Управленіе словъ.

§ 165. Въ управленіи словъ изъясняются различныя отношенія между главными и второстепенными частями предложенія.

§ 166. Такія отношенія показываютъ зависимость одного слова отъ другого, выражаемую словами *управля-*

ющими, rządzącemi, и ***управляемыми***, rządzonemi, или ***подчиненными***, zależnemi, нпр. Szum wiatru, ukształcenie serca, ćwiczenie się w muzyce, kupuję dom, nie chce chleba. Здѣсь слова; szum, ukształcenie, ćwiczenie, kupuję, nie chce, суть управляющія, а wiatru, serca, w muzyce, dom, chleba—управляемыя или зависимыя отъ словъ управляющихъ.

§ 167. Главныя правила управленія словъ заключаются въ надлежащемъ употребленіи косвенныхъ падежей, безъ предлоговъ и съ предлогами.

Именительный и звательный падежи не зависятъ отъ другихъ словъ, а потому и не подлежатъ управленію.

1) Употребленіе падежей безъ предлоговъ.

§ 168. **Родительный** падежъ употребляется по вопросамъ: kogo?. czego?, czyj?, czyja?, czyje?

1) При именахъ существительныхъ въ дополнительномъ словѣ; нпр. Wysokość *gór*, bogactwo *natury*, i piękność *okolicy* mocno mię zdziwiły.

Имена существительныя изъ родительнаго падежа могутъ перемѣняться въ прилагательныя; нпр. Promień słońca — promień *słoneczny*. Obywatel Krakowa — obywatel *Krakowski*

2) При именахъ существительныхъ, происходящихъ отъ дѣйствительныхъ глаголовъ, требующихъ винительнаго падежа; нпр. Obranie *cara Michała* na tron miało miejsce w 1613 roku: Czytanie pożytecznych *książek* przyczynia się do wykształcenia *rozumu*.

Нѣкоторыя имена, произведенныя отъ глаголовъ среднихъ, требуютъ также родительнаго падежа; нпр. Słyszałem w lesie mruczenie *niedźwiedzia*, skrzypienie *kół*, śpiew *ptaków*.

1) При нѣкоторыхъ дѣйствительныхъ глаголахъ; нпр. Pomógł memu *bratu*. Gorliwie służył *monarsze* i *krajowi*. Dogadza swoim *rodzicom*. To *panu* zaszkodzi. Towarzyszyliśmy *księżnie* do saméj stolicy. Podziękował *stryjowi*.

Въ русскомъ языкѣ глаголъ *благодарить* (dziękować) требуетъ винительнаго падежа; глаголы же *удовлетворять* (zadość uczynić), *укорять*, *упрекать* требуютъ дательнаго и винительнаго падежей: нпр. Поблагодарилъ *дядю*. Укоряю *его* или укоряю *ему*.

2) При нѣкоторыхъ возвратныхъ и общихъ глаголахъ; нпр. Dziwię się *bratu*. Pomódl się *Panu Bogu*. Kłaniaj się *sąsiadowi*. Poskarżył się *naczelnikowi*. Podoba *mi* się ten obraz.

3) Глаголы безличные требуютъ послѣ себя въ дательномъ падежѣ того лица или предмета, на который переходитъ дѣйствіе; нпр. Przykro *mi* rozstać się z tobą. Wstyd *ci* teraz. *Teodorowi* chce się jeść. Czy trzeba pieniędzy twemu *bratu*.

4) Въ дополнительныхъ словахъ предметовъ личныхъ означающихъ: родство, дружбу, непріязнь, и т. п.; нпр. On *mi* wujem. Któż *sobie* wrogiem?

5) Въ дательномъ падежѣ полагается предметъ или лицо въ пользу котораго что нибудь производится нпр. Sobie śpiewam nie komu, swe nie cudze rzeczy (Zimorowicz). — Na co to robisz? — Ot sobie. — Tam wróble gniazda noszą, jodła bocianowi, sarnom góra mieszkanie, skała królikowi (Kochanowski).

6) Часто для сильнѣйшаго выраженія прибавляемъ возвратное мѣстоименіе sobie или mi, ci, nam, wam, нпр. Pan sędzia będzie *sobie* taki człowiek jak ja i my wszyscy (Skarbczyk). Cóżeś *mi* dziś taki smutny. Takim *ci* był wczoraj chory, żem ledwie chodził.

7) При нарѣчіяхъ: bolesno, łatwo, miło, markotno, odpowiednio, pilno, smutno, snadno, trudno, tęskno, и т. д. нпр. Bolesno *mi*, że go niewidziałem. Pilno *mu* do domu.

8) Дательнаго падежа требуютъ еще нарѣчія: wbrew, na złość, na śmiech, na przekor; нпр. Postąpił wbrew memu *życzeniu*, na złość *bratu*.

9) Говоря о времени послѣ глаголовъ: było, minęło, przeszło, skończyło się, названіе лица или предмета полагается въ дат. пад.; нпр. Skończyło *mu* się dwa lata a *Bolesławowi* sześć. Протекшее время выражается дательнымъ падежемъ мѣстоименія *ten*; нпр. Jest *temu* lat dziesięć, десять лѣтъ тому назадъ.

§ 170. **Винительный** падежъ употребляется по вопросамъ kogo?, co?

1) Въ дополнительныхъ словахъ послѣ глаголовъ дѣйствительныхъ безъ отрицанія, когда дѣйствіе переходитъ на лицо или на цѣлый предметъ; нпр. Znalazłeś wiernego *sługę*. Okręt wytrzymał silną *burzę*.

2) Въ дополнительныхъ словахъ послѣ глаголовъ среднихъ при означеніи извѣстнаго разстоянія или времени, нпр. Biegł całą *wiorstę*. Nie spali całą *noc*.

§ 171. **Творительный** падежъ употребляется по вопросамъ kim?, czem?

1) Въ дополнительныхъ словахъ для выраженія причины или орудія; нпр. Uwiódł go *obietnicą*. Struli się *grzybami*. Uderzył psa *kijem*.

2) При глаголахъ дѣйствительныхъ, означающихъ именованіе превозглашеніе; нпр. Obrano go *posłem*. Ogłosili go *królem*. Tytułuje się *marszałkiem*. Однакоже послѣ нѣкоторыхъ этихъ глаголовъ полагается тоже и винительный падежъ съ предлогами *na* или *za* нпр. Wybrano go *na posła*, его избрано *въ депутаты*. Uznano go *za naczelnika*. Его признали *начальникомъ*.

3) При глаголахъ дѣйствительныхъ: nazywać, nazwać, nudzić, obdarzyć; нпр. Nudził mię swojem *opowiadaniem*.

4) При глаголахъ среднихъ означающихъ: отличіе, пренебреженіе, власть и т. п. нпр. Piwo trąci *beczką*. Słynie *poetą*. Zarządza *dobrami*.

5) Глаголы возвратные: bawić się, czynić się (udawać), świadczyć się, usprawiedliwiać się, zarazić się, также глаголъ pluć, требуютъ тоже творительнаго падежа; нпр. Bawi się *cackami*. Pluła *żółcią* na niego. Bez cnoty *szlachcicem* się czynić.

Къ этимъ глаголамъ относятся и слѣдующіе общіе: okazać się, okazywać się, pokazać się, zdawać się; нпр. Nie pokazuj się *tém*, *czém* nie jesteś. Zdawał się być *dobrym*.

6) Мѣсто и дорогу выражаемъ тоже творительнымъ падежемъ нпр. Podróżować koleją, iść dołem. — Umiejętność już natenczas poszła innym strychem (Mochnacki). Chmiél chciał się ziemią sunąć (Krasicki). Cnota, rozum a fortuna bardzo różnemi gościńcy od siebie ciągną (Rej).

7) Въ творит. тоже падежѣ полагается время вмѣсто способа нпр. Jechać nocą. Świtaniem przyszedł do mnie. Te ptaki u nas tylko wiosną widzieć się dają. Pamiętają młodzi nawet, jakie niedawnemi czasy było u nas krasomówstwo (Bohomolec).

Въ этомъ же смыслѣ выражаемъ причину творит. падежемъ нпр. Co rozumem i pilnością i cnotą stanęło, to się nierozumem i niedbałością, i złością ludzką obala (Skarga). Zmniejszały się dochody skarbu książęcego ustępowaniem onych prywatnym (Naruszewicz).

8) Творительн. падежемъ выражается тоже окончательное послѣдствіе какого нибудь происшествія нпр.

Wszystka ziemia popiołem stanęła (Bielski). Urósł wielkim człowiekiem (Grochowski). Pan, który kiedy ręką gór dotknie, dymem pójdą góry (Kochanowski). Dostać kogo żywcem.

9) Послѣ глагола *być* (какъ показано выше § 178 №№ 2 и 3).

10) Имена существительныя, произведенныя отъ глаголовъ управляющихъ творительнымъ падежемъ, требуютъ, чтобы ихъ дополнительныя слова были въ творительномъ падежѣ: нпр. Władanie *majątkiem*. Pokazywanie się *czémś* wyższém и т. д.

§ 172. **Предложный** падежъ. Съ предложнымъ падежемъ употребляются многіе глаголы, требующіе вопросовъ: o kim?, o czém?, w czém?, na czém?, przy czém?; нпр. Ciągle myślę o tém *trudném* wypracowaniu. Często marzysz o *przyszłości*. Przebywa *przy dworze*. Książka leży na *stole*. Nasz pan siedzi *w szlafroku* i pracuje *przy biurku*.

2. Употребленіе падежей съ предлогами.

§ 173. Отъ предлоговъ тоже зависитъ управленіе косвенными падежами.

Предлоги: **bez**, **do**, **dla**, **od**, **u** и сложные **z poza**, **z pod**, требуютъ всегда родительнаго падежа; нпр. bez książki, безъ книги; do granicy, до границы; dla brata, для брата, od nas, отъ насъ; u siebie, у себя; z poza drzew, изъ за деревъ; z pod ziemi, изъ подъ земли.

1) **Do**, какъ въ русскомъ, такъ и въ польскомъ языкѣ означаетъ предѣлъ дѣйствія; нпр. Doigrał się do *nieszczęścia*, доигрался до бѣды. Od Moskwy do *Tweru* niedaleko, отъ Москвы до Твери недалеко. Zgiął drzewo do *ziemi*, согнулъ дерево до земли.

Кромѣ того предлогъ *do* употребляется въ значеніи русскихъ предлоговъ:

а) ***Въ*** съ винит., означая движеніе во внутренность другого предмета; нпр. Jadę *do Moskwy*, я ѣду ***въ Москву***.

б) ***На*** съ винит. при означеніи сходства; нпр. Podobny *do ojca*, похожъ ***на отца***.

в) ***Къ*** съ дательн. выражая движеніе съ наружной части предмета; нпр. Idzie *do mostu*, онъ идетъ ***къ мосту***. Piszę *do brata*, пишу къ брату.

Также послѣ прилагательныхъ означающихъ способность или неспособность къ чему либо; нпр. Zdolny *do pracy*, способенъ ***къ труду***. Zaprędki *do tego*, слишкомъ скоръ ***къ этому***. Ciężki i leniwy *do wszystkiego*, тяжелъ и лѣнивъ ***ко всему***.

г) ***Для*** съ родительнымъ; означая цѣль, предназначеніе; książka *do nabożeństwa*, книжка ***для молитвы*** или молитвенникъ. Szczotka *do bótów*, щетка ***для чищенія*** сапогъ.

2) Предлоги **ku**, **przeciw**, **przeciwko**, **wbrew** требуютъ такъ въ русскомъ, какъ и въ польскомъ языкѣ дательнаго падежа нпр. *Miłość ku rodzicom* любовь ***къ родителямъ***. Wbrew *jemu*, на перекорь ***ему***.

3) **Przez** съ винительнымъ употребляется въ значеніи русскихъ предлоговъ.

а) ***Черезъ***, означая движеніе предмета по поверхности другого: нпр. Pojechał *przez most*, переѣхалъ ***черезъ мостъ***.

б) ***Сквозь***, выражая движеніе одного предмета во внутренности другого; нпр. Mysz przebiegła *przez rurę*, мышь пробѣжала ***сквозь трубу***. Gwóźdź przeszedł *przez deskę*, гвоздь прошелъ ***сквозь доску***.

Этотъ предлогъ употребляется еще для выраженія дѣйствующей причины, или посредничества; нпр. *przez pracę*, ***трудомъ***. *Przez brata*, черезъ брата или посредствомъ брата. *Przez przyjaźń* изъ дружбы.

4) **Przy** съ предложнымъ; нпр. *Przy ojcu*, при отцѣ.

5) Предложное нарѣчіе **między** (***между***), на вопросъ *dokąd?* (куда?) требуетъ въ польскомъ винительнаго, а въ русскомъ родительнаго падежа, нпр. Weszli *między dwie rzeki*, вошли ***между двухъ рѣкъ***; и творительнаго на вопросъ *gdzie?* (гдѣ?), нпр. Miasto leży *między dwiema rzekami*, городъ лежитъ между ***двумя рѣками***.

6) **Za** съ родительнымъ, винительнымъ и творительнымъ.

а) ***Съ родительнымъ*** на вопросъ kiedy? (когда?), означаетъ время, въ продолженіе котораго произошло какое-либо дѣйствіе; нпр. To się stało *za króla Stefana*, это случилось ***при королѣ Степанѣ***. *Za dni naszych*, въ наши времена, и пр.

б) ***Съ винительнымъ*** на вопросъ kiedy? (когда?), опредѣляя продолженіе времени, переводится предлогомъ ***черезъ***; нпр. *Za rok*, черезъ годъ. *Za tydzień*, черезъ недѣлю.

Предлогъ этотъ съ винит. сходенъ въ употребленіи съ русскимъ предлогомъ ***за*** въ слѣдующихъ значеніяхъ:

1. Движенія позадь другого предмета; нпр. Idę *za las*, иду за лѣсъ.

2. Награды, наказанія, цѣны, платы, мѣны и т, п.; нпр. Lubię go *za pilność*, люблю его за прилежаніе. *Za kłamstwo* będzie ukarany, за ложь будетъ наказанъ. Sprzedał dom *za dziesięć tysięcy* rubli, онъ продалъ домъ за десять тысячь рублей.

3. Взятія за кого или за что; также брака, сватовства въ отношеніи къ женщинѣ; нпр. Wziął go *za rękę*

онъ его взялъ за руку. Idzie *za mąż*, она выходитъ за мужъ.

Съ творительнымъ переводится также предлогомъ ***за*** и означаетъ:

а) Протекшее время; нпр. Dzień *za dniem* upływa, день за днемъ проходитъ.

б. Пребываніе или движеніе одного предмета позади другого; нпр. Mieszka *za miastem*, онъ живетъ за городомъ. Orze *za lasem*, онъ пашетъ за лѣсомъ.

7) **Pod** ***съ винительнымъ***, означая движеніе предмета внизъ другого, и ***съ творительнымъ***, выражая пребываніе внизу другого предмета, переводится такимъ же русскимъ предлогомъ ***подъ***; нпр. Połóż książkę *pod papiér*, положи книгу подъ бумагу. Książka leży *pod papiérem*, книга лежитъ подъ бумагою.

Кромѣ того предлогомъ этимъ выражается:

а) Пребываніе въ близи другого предмета; нпр. Mieszka *pod miastem*, онъ живетъ подъ городомъ. Bitwa *pod Borodinem*, сраженіе подъ Бородинымъ, или при Бородинѣ.

б) Время, въ продолженіе котораго случилось что-нибудь; нпр. *Pod panowaniem* Piotra Wielkiego, въ царствованіе Петра Великаго. *Podczas trzęsienia ziemi*, во время землетрясенія.

в) Предназначеніе; нпр. Grunt *pod pszenicę*, земля подъ пшеницу. Podszewka *pod płaszcz*, подкладка подъ шинель.

г) Измѣреніе; нпр. *Pod liniją*, по линіи, рядомъ. *Pod sznur*, по шнуру.

8) **Przed** съ винительн. и творит. означаетъ движеніе или пребываніе предмета по сію сторону другого предмета: нпр. Stanął *przed matką* (*matkę*), предсталъ предъ мать. Dano parkan *przed domem*, сдѣлано заборъ передъ домомъ.

Предлогъ этотъ выражается еще русскими предлогами:

а) ***При***, говоря о причинѣ; нпр. *Przed nim* nie mogło przyjść do zgody. При немъ нельзя было помириться.

б) ***Отъ***, выражая избѣжаніе чего либо; нпр. Uciekać *przed kim*, бѣгать отъ кого. Zataił *przed nim*, скрылъ отъ него.

в) Въ значеніи предшествія времени выражается по русски различнымъ образомъ, а именно: Umarł *przed rokiem*, умеръ годъ тому назадъ. *Przed zimą*, въ концѣ осени. *Przed świtem*, до разсвѣта.

9) **W** требуетъ винительнаго и предложнаго.

а) *W* съ винительнымъ означаетъ предметъ, во внутренность котораго направлено дѣйствіе; нпр. Iść *w las*, идти въ лѣсъ.

Предлогъ этотъ съ винительнымъ полагается еще:

а) Послѣ глагола wierzyć; нпр. Wierzę *w Boga*, вѣрую въ Бога.

b) Для выраженія времени; нпр. *W południe* въ полдень. *W pięć lat* potém, черезъ пять лѣтъ послѣ этого.

W съ винитель., означая обиліе или отличительное качество, выражается по русски творительнымъ падежемъ безъ предлога; нпр. Bogata *we wdzięki*, богата красотою.

W съ предложнымъ означаетъ:

а) Мѣсто пребыванія; нпр. Mieszka *w Warszawie*, онъ живетъ въ Варшавѣ.

b) Средину времени, что въ русскомъ языкѣ выражается творительнымъ безъ предлога; нпр. *W nocy*, ночью. *W zimie*, зимою.

10) **Na** — съ винительнымъ и предложнымъ.

Na съ винительнымъ выражаетъ:

а) Движеніе на поверхность предмета: нпр. Ptak leci *na dach*, птица летитъ на крышу.

б) Помощь, гнѣвъ, жалобу, согласіе, несогласіе и т. п.; нпр. Nie rachuj *na brata*, не надѣйся на брата. Wyrzeka *na ludzi*, пеняетъ на людей и т. п.

в) Способъ или цѣль дѣйствія; нпр. Otworzył drzwi *na ościerz*, отперь двери на стежь. *Na wylot*, на сквозь. *Na krzyż*, на крестъ. *Na oślep*, на угадъ.

г) ***Время***, мѣну; нпр. Zapas *na rok*, запасъ на годъ. Mienia *na towar*, мѣняетъ на товаръ.

д) Движеніе во внутренность предмета (въ этомъ случаѣ замѣняетъ русскій предлогъ *въ*), нпр. Poszedł na miasto, пошелъ ***въ городъ***. Działa na szkodę sobie, дѣйствуетъ ***во вредъ себѣ***.

е) Средство или причину въ значеніи русскаго предлога ***отъ***; Lekarstwo *na febrę*, лекарство отъ лихорадки. Umarł *na gorączkę*, умеръ отъ горячки.

ж) Направленіе дѣйствія, когда въ русскомъ употребляется предлогъ ***къ***; нпр. Gotuje się *na lekcyą*, приготовляется къ уроку. Dom zwrócony *na wschód*, домъ обращенный къ востоку.

Na съ предложнымъ выражается еще предлогомъ ***въ*** съ предложнымъ, когда означаетъ пребываніе во внутренности чего либо; нпр. Mieszka *na wsi*, онъ живетъ въ деревнѣ. *Na dole*, въ низу. Mówił o tém *na kazaniu*, говорилъ объ этомъ въ проповѣди.

Кромѣ того *Na* съ винительнымъ, при глаголахъ означающихъ производство, принятіе въ какой либо санъ или сословіе, выражается по русски предлогомъ ***въ*** съ

именительнымъ падежемъ; нпр. Awansował *na oficera*, произведенъ въ офицеры. Zapisany *na kupca*, записанъ въ купцы.

11) O — съ винительнымъ и предложнымъ.

1. ***Съ винительнымъ*** означаетъ:

а) Имя предмета, на который быстро простирается дѣйствіе; нпр. Uderzył się *o belkę*, ударился о балку. Idę *o zakład*, бьюсь объ закладъ.

б) Опасеніе, гнѣвъ, обвиненіе и т. п., замѣняя русскій предлогъ *за*; нпр Lękam się *o brata*, боюсь за брата. Łajał *go o to*, онъ его бранилъ за это.

в) Просьбу, требованіе, что выражается по русски родительнымъ безъ предлога; нпр. Prosił *o nocleg*, просилъ ночлега. Starał się *o nagrodę*, добивался награды.

2. *O* съ предложнымъ выражаетъ:

а) Предметъ мыслей или рѣчи; нпр. Ja ci mówię *o bracie*, я тебѣ говорю о братѣ.

б) Число наружныхъ частей предмета; нпр. Wóz *o dwóch kołach*, телега о двухъ колесахъ.

в) Число или количество, выражаемое по русски предлогомъ *въ*; нпр. Zbudował dom *o trzech piętrach*, построилъ домъ въ три этажа. *O trzeciej godzinie*, въ три часа.

Предлогъ этотъ употребляется также въ значеніи русскаго предлога ***про***; нпр. Mówił *o tobie*, говорилъ про тебя.

12) Z — съ родительн. винительн. и творительнымъ.

Предлогомъ этимъ замѣняются два русскіе предлога: ***съ*** и ***изъ***.

1) *Съ*; когда означаетъ движеніе съ наружной части предмета; нпр. Spadł *z konia*, упалъ съ лошади.

2) ***Изъ***, говоря о движеніи изъ внутренней части предмета; нпр. Wyjął *z szuflady*, вынулъ изъ ящика.

Z съ винительнымъ въ польскомъ языкѣ употребляется для выраженія приблизительнаго числа или количества нпр. Kup mi z kopę jaj, było ich ze stu.

Русскій предлогъ *съ* съ винительнымъ выражаетъ сравненіе величины нпр. Твой быкъ будетъ съ эту лошадь.

Z съ ***творительнымъ*** означаетъ:

а) Совокупное дѣйствіе или состояніе; нпр. Spaceruje *z żoną*, гуляетъ съ женою. Dom *z wieżą*, домъ съ башнею.

б) Бракъ въ отношеніи къ мужчинѣ, что выражается по русски предлогомъ на съ предложнымъ: нпр. Ożenił się *z córką* jenerała, женился на дочери генерала.

13) Po управляетъ винительнымъ и предложнымъ, означая:

а) Предѣлъ дѣйствія или времени; нпр. *Po Wisłę*, по Вислу. *Po dzień* 18-ty Kwietnia, по восемнадцатое Апрѣля.

б) Повтореніе, раздѣленіе, цѣну; нпр. *Po trzy razy* na dzień, по три раза въ сутки. *Po dwa ruble* łokieć, по два рубля локоть.

Если раздѣленіе или цѣна употреблены безъ числительнаго, то полагаются въ дательномъ падежѣ съ предлогомъ *po*; нпр. po ile?; po czemu?, po jabłku?, po złotemu łokieć.

в) Шествіе, посылку, въ значеніи русскаго предлога *за*; нпр: Poszedł *po ojca*, пошелъ за отцемъ. Posłał *po lekarstwo*, послалъ за лекарствомъ.

2. Po съ *предложнымъ* употребляется при выраженіи:

а) Мѣста, что переводится русскимъ предлогомъ *по* съ *дательнымъ*: нпр. Stoją *po ulicach*, стоятъ по улицамъ.

б) Дѣйствія совершающагося вслѣдъ за другимъ, выражаемаго предлогомъ *послѣ*; нпр. *Po kazaniu*, послѣ проповѣди. *Po objedzie*, послѣ обѣда.

в) Времени, что выражается по русски предлогомъ *черезъ*: нпр. *Po pięciu latach* powrócił do domu; черезъ пять лѣтъ вернулся домой.

Po съ *предложнымъ* полагается еще послѣ мѣстоименій, *co*, *nic*, въ значеніи ***на что тебѣ***, или ***тебѣ ни на что не годится***; нпр. Co ci po pieniądzach, на что тебѣ деньги, или къ чему тебѣ деньги. Nic tu było po tobie, въ тебѣ здѣсь не было нужды.

3. Размѣщеніе словъ.

§ 174. Размѣщеніе или расположеніе словъ показываетъ порядокъ, въ которомъ должны находиться слова, употребляемыя въ рѣчи.

§ 175. Порядокъ словъ въ предложеніи можетъ быть ***прямой***, prosty, или ***измѣненный***, zmienny.

Соблюдаемъ прямой порядокъ; когда при составленіи предложенія обращаемъ вниманіе на зависимость однихъ словъ отъ другихъ; и порядокъ, въ которомъ слѣдуютъ мысли наши одна за другою. Поэтому прежде всего ставимъ главный предметъ нашего сужденія, т. е. подлежащее потомъ дѣйствіе его, или всякое сказуемое

и наконецъ дополненіе; нпр. Piotr wielki założył Petersburg.

§ 176. При размѣщеніи словъ въ измѣненномъ порядкѣ обращаемъ вниманіе толко на силу выраженія, гладкость и ясность нашей рѣчи; и такъ въ мѣсто: Praca jest zasadą dobrego mienia, можемъ сказать. Dobrego mienia jest zasadą praca, или: Zasadą dobrego mienia jest praca. Начинаемъ вообще съ того, что найболѣе занимаетъ наши мысли.

§ 177 Въ прямомъ порядкѣ слѣдуетъ избѣгать:

1) Стеченія начинающихся одинакого или сходныхъ въ окончаніи словъ, также содержащихъ въ себѣ одну и ту же гласную; нпр We wszystkich tych moich nieprzerwanych zatrudnieniach. Nie łaj łajdaku. Jaka straszna burza być musiała, ona wszystkie drzewa połamała i pozawalała drogi.

2) Стеченія односложныхъ словъ; нпр. Ach jak dziś wiatr dął.

3) Употребленія въ одномъ предложеніи словъ имѣющихъ одинъ и тотъ же корень, или то же самое значеніе; нпр. Nie naśladuj prześladowców swoich. Но желая усилить выраженіе можно сказать: Oko za oko, głowa za głowę.

4) Въ концѣ предложенія слишкомъ долгихъ или односложныхъ словъ, на которыхъ нѣтъ ударенія; нпр. Przenajchwalebniejszy Konstantynopolitańczyku. Widziałem wczoraj go. Posłałem książki tam.

§ 178. Гладкость, сила и ясность рѣчи составляютъ предметъ риторики, по этому не подаемъ здѣсь правилъ измѣняемаго порядка, какъ основаннаго на этихъ качествахъ слога.

Знаки препинанія:

Znaki pisarskie.

§ 179 Знаки препинанія служатъ для яснѣйшаго соединенія или раздѣленія предложеній и частей ихъ.

§ 180. Знаки препинанія суть:

1) ***Запятая***, przecinek (,).
2) ***Точка съ запятой***, średnik (;).
3) ***Двоеточіе***, dwukropek (:).
4) ***Точка***, kropka (.),
5) ***Многоточіе***, kilka kropek (....).
6) ***Знакъ восклицательный***, wykrzyknik (!).
7) ***Знакъ вопросительный***, znak pytania (?).
8) ***Черта*** или ***тире***, pauza (—).
9) ***Скобки*** или ***знакъ вмѣстительный***, nawias ().
10) ***Двузапятая*** или ***кавычки***, cudzysłów („ ”).

§ 181. Запятая ставится:

1) При двухъ или многихъ подлежащихъ, или сказуемыхъ поставленныхъ безъ союзовъ; нпр. Wezuwijusz, Etna, Hekla i Krabla są to wulkany Europy. On był rozumny, uprzejmy, grzeczny i uczciwy.

2) При повтореніи словъ: i, ani, albo, lub; нпр. I dészcz, i śniég, i grad dokuczały nam przez całą drogę. On nie umié ani czytać, ani pisać, ani mówić. Pan albo nie mogłeś, albo nie chciałeś, albo nie miałeś czasu tego zrobić.

3) Когда союзъ *i* соединяетъ два главныя предложенія, относящіяся къ одному и тому же подлежащему то запятая не ставится; нпр. On pamięta o tobie i spełni twoje życzenia; но когда союзъ *i* соединяетъ предложенія

съ разными подлежащими, тогда ставится запятая; нпр. Tegoż samego dnia powstała burza, i deszcz ulewny zatopił wiele ulic.

4) Запятая ставится предъ союзомъ *i*, когда при двухъ предложеніяхъ послѣднее заключаетъ въ себѣ слѣдствіе перваго и когда при этомъ послѣ союза *i* подразумѣваются союзы: dla tego (потому), z tego powodu (оттого); нпр. Matka nie lubiła żartować, i poskarżyła przed ojcem. Chodziłem dużo, i zmęczyłem się.

5) Если союзъ *i* можетъ быть замѣненъ союзами, nietylko, lecz, i, то запятой предъ *i* не ставится; нпр. Praca dała mu sławę i majątek, вмѣсто: nietylko sławę lecz i majątek.

6) Предъ союзомъ *albo*, когда означается поясненіе; нпр. Helwecyja, albo Szwajcaryja jest krajem górzystym. Но когда этотъ союзъ поставленъ въ смыслѣ раздѣлительномъ, то запятой не употребляется, нпр. Chce jechać do niemiec albo do Włoch.

7) Въ краткихъ предложеніяхъ предъ союзами *a* и *lecz*; нпр. Modlitwa u Boga, a zasługa u monarchy nie ginie. Był u pana, lecz nie zastał.

8) При двухъ или нѣсколькихъ прилагательныхъ качественныхъ поставленныхъ безъ союзовъ; нпр. Szwarcburgskie księstwo choć jest niewielkie, ale piękne, ludne i bogate. Swaeburg jest silną, groźną, niedostępną fortecą. Но когда одно изъ прилагательныхъ есть обстоятельственное, то запятой не ставится; нпр. Ogromna Aleksandryjska kolumna. Wczorajszy przyjemny wieczór.

9) Между запятыми полагаются всѣ приложенія подлежащаго и сказуемаго, также придаточныя и вводныя предложенія и вводныя слова; нпр. Karol XII, król szwedzki, był zabity pod Fridrichshamem. Nawet naj-

chciwszy człowiek nie jest wstanie zawładnąć temi skarbami, jakie twój rozum nagromadził. Należy spełniać wszystko, co prawa nakazują. Ze stylu, powiedział Buffon, można poznać człowieka. Praca pańska, jak myślę, zbliża się ku końcowi.

Примѣчаніе 1. Причастія, дѣепричастія, мѣстоименія: kto, co, czyj, jaki, który; нарѣчія: jak to, to jest. naprzykład; союзы: że, niby, jeśli, jeżeli, to, niż. czém, oprócz, jak, требуютъ передъ собою запятой какъ такія слова, которыя отдѣляютъ придаточное предложеніе отъ главнаго. Впрочемъ если причастіе употреблено будетъ въ видѣ имени прилагательнаго, а дѣепричастіе въ видѣ нарѣчія, то запятой не ставится; нпр. Człowiek pracujący nie nudzi się, On się uczy żartując.

Примѣчаніе 2. Подлежащія, сказуемыя и связка не раздѣляются между собой знаками препинанія, нпр. Wiosna była przyjemna. Tegoroczna wiosna i lato były długie i przyjemne. Также опредѣлительныя и дополнительныя слова не отдѣляются отъ своихъ главныхъ частей нпр. Wierzchołki wielu Alpejskich gór są pokryte wiecznym śniegiem.

10) Нарѣчія: najprzód, popierwsze, powtóre и т. д. и союзъ nakoniec отдѣляются запятыми; нпр. Najprzód, wydasz tu pan wiele pieniędzy, powtóre, stracisz dużo czasu. Nakoniec, zdecydował się pojechać na wieś.

11) Слова звательныя, если находятся въ срединѣ рѣчи, то отдѣляются запятыми; нпр. Do pana, Mości Dobrodzieju, udaję się z prośbą. Но когда рѣчь начинается или оканчивается словомъ звательнымъ, то за нимъ ставится восклицательный знакъ; нпр. Łaskawy Panie! pozwól że się zapytam.

§ 182. *Точка съ запятою* раздѣляетъ одно предложеніе отъ другого:

1) Когда разныя части его уже отдѣлены запятыми; нпр. Tłumy mieszkańców uciekały z palących się domów; wojsko szło w ogień, jedni ratowali życie nieszczęśliwych, drudzy swoje na ofiarę nieśli.

2) Въ отрывистой рѣчи: когда главныя предложенія выражаются кратко; нпр. Gaiki jakby podłużne wysepki, rozrzucone tu i owdzie; między wioskami biegną wązkie drożyny; kościoły się bielą.

Ив. Тургеніевъ

§ 183. *Двоеточіе* ставится:

1) Въ срединѣ предложенія, предъ изъясненіемъ какихъ либо частей или названій; нпр. Człowiek ma pięć zmysłów: wzrok, słuch, smak, węch i czucie. Kupiłem dziś dwie książki: Godzinę Rozmyślań i Panoramę Świata.

2) Предъ вносными или чужими словами; нпр. Dawne przysłowie mówi: Cicha woda brzegi rwie.

3) Предъ придаточнымъ предложеніемъ, когда оно заключаетъ въ себѣ изъясненіе, причину или слѣдствія дѣйствія выраженнаго въ главномъ предложеніи, и когда при этомъ можно поставить союзъ, dlatego że; нпр. Przekonał się, że mu niepodobna mieszkać w stolicy: dochody jego się uszczupliły, a rozchody powiększyły. Здѣсь можно выразить: dlatego, że dochody jego się uszczupliły. Wystrzegaj się tak kłamcy, jak i pochlebcy: obaj niebezpieczni.

§ 184. *Точка* ставится обыкновенно по совершенномъ окончаніи полнаго смысла.

§ 185. *Многоточіе* полагается при неожиданномъ прерваніи рѣчи; нпр. Dziwne jakieś uczucie przeraża mię... lecz nie, to tylko gra wyobraźni.

§ 186. *Знакъ вопросительный* ставится послѣ вопроса; нпр. Kto przyszedł? Jak dużo pan przeczytałeś?

§ 187. *Знакъ восклицательный* ставится при означеніи желанія, повелѣнія, запрещенія, и вообще послѣ междометій; нпр. Chwała Najwyższemu! Niech żyje Cesarz! Zrób to natychmiast! Cicho! Vivat!

Усиленное удивленіе иногда обозначается двойнымъ восклицательнымъ знакомъ (!!), и сильное сомненіе двойнымъ вопросительным (??).

§ 188 *Черта* или *тире* ставится:

1) При опущеніи какого либо слова; нпр. Wstrzemięźliwość daje nam zdrowie, praca—bogactwo, skromność—miłość, zasługi—szacunek.

2) При неожиданномъ переходѣ въ рѣчи замѣняя при этомъ многоточіе; нпр. Słońce schowało się—i nagle jakby z otchłani piekielnych wyrwała się burza.

3) Между рѣчами двухъ лицъ, когда они не поименованы; нпр. Nad czém pan pracujesz? — Czytam Historyją Karamzina. — Który tom? — Dwunasty.

§ 189. *Скобками* отдѣляются слова или цѣлыя рѣчи служащія для поясненія; нпр. Mont-Blanc (Biała-Góra) jest najwyższa z gór europejskich. Karol V mawiał: Lutetia non urbs, sed orbis (Lutetia, t. j. Paryż nie jest to miasto ale świat cały).

§ 190. *Двузапятая* (вносный знакъ) ставится для отличія словъ вносныхъ или чужихъ, употребляемыхъ въ рѣчи; нпр. Katarzyna II powiedziała: „Korpus kadetów jestto miejsce wychowania przyszłych wielkich ludzi.“

ОТДѢЛЕНІЕ ТРЕТЬЕ.

Правописаніе.

§ 191. Правописаніе показываетъ правильное употребленіе словъ въ письмѣ.

§ 192. Главныя правила правописанія состоятъ въ надлежащемъ употребленіи буквъ и отдѣльныхъ словъ и въ правильномъ раздѣленіи слоговъ.

§ 193. Буквы по начертанію или изображенію своему бываютъ: ***прописныя*** или ***большія***, wielkie; и ***строчныя*** или ***малыя***, małe.

Употребленіе прописныхъ буквъ.

§ 194. Прописныя или большія буквы пишутся:

1) Въ началѣ всякой рѣчи.

2) Послѣ точки.

3) Послѣ двоеточія, когда производятся вносныя предложенія; нпр. Suworow odpowiedział: „Ja znam Kutuzowa i Kutuzow zna mnie.“

4) Послѣ знаковъ восклицательнаго и вопросительнаго если смыслъ рѣчи конченъ; нпр. Ty szukasz tylko pewnego szczęścia. Pamiętaj, że twoim obowiązkiem jest pracować dla kraju. Straszny wypadek! Czy on już wie o tém?

5) Въ началѣ каждаго стиха.

6) Въ именахъ означающихъ Божество: Bóg, Stwórca, Odkupiciel, Bogarodzica, Matka Boska, Opatrzność.

7) Въ наименованіяхъ Святыхъ Угодниковъ; нпр. Apostoł; Prorok, Męczennik.

8) Въ именахъ собственныхъ: Aleksander, Maryja, Londyn, Dniepr, Wezuwijusz.

9) Въ прилагательныхъ употребляемыхъ какъ имена собственныя; нпр. Cesarstwo Russkie, Królestwo Szwedzkie, gubernija Nowogrodzka, wyspa Wasilewska, jezioro Wielkie, morze Czarne.

10 Въ разныхъ словахъ употребляемыхъ въ видѣ собственныхъ именъ; нпр. Okręta: Nie-tykaj mię, Orzeł. Strzała; названія улицъ; Krakowskie-Predmieście, Senatorska, Zjazd; названія мостовъ: Nowy, Pragski, Czerwony.

11) Имя, отчество и титулъ царствующаго Императора и всего Августѣйшаго Дома пишутся сполна прописными буквами: нпр. JEGO CESARSKA WIELKOŚĆ NAJJAŚNIEJSZY CESARZ ALEKSANDER MIKOŁAJEWICZ; JEGO CESARSKA WYSOKOŚĆ WIELKI KSIĄŻE ALEKSY ALEKSANDROWICZ. Также прилагательныя относящіяся къ Государію; нпр. NAJWYŻSZY, NAJMIŁOŚCIWSZY и прочія.

Примѣчаніе. Имена и титулы иностранныхъ царствующихъ особъ пишутся только въ началѣ словъ прописною буквою; нпр.: Jego Królewska Mość Najjaśniejszy Król Prusski Wilhelm III.

12) Въ мѣстоименіяхъ относящихся къ лицу Императора и Его дома; нпр. JEGO WIELKOŚĆ podczas SWEGO pobytu w Carskiém Siele, kazał SOBIE przedstawić sprawozdania.

13) Въ письмахъ и дѣловыхъ бумагахъ всѣ достоинства (książę, baron, hrabia), чины, званія и должности, когда при нихъ означено лицо; нпр. Jenerał-Feldmarszałek Hrabia Berg, Wice-Kanclerz Książę Gorczakow, Minister Oświecenia Hrabia Tołstoj, Proffessor Niewolin, Kassyjer Antonow и т. п.

Въ томъ же случаѣ и въ началѣ титуловъ присвоенныхъ этимъ чинамъ; нпр. Jaśnie Oświecony, Jaśnie Wielmożny, Wielmożny, Jego Przewielebność; обыкновенныя въ письмѣ привѣтственныя названія: Łaskawy Panie, Kochany Bracie.

Для соблюденія вѣжливости и мѣстоименія относящіяся къ тому лицу, къ которому мы пишемъ, начинаются съ большой буквы; нпр. Prosiłem Go o przysłanię mi Swych planów.

14) Въ началѣ прилагательныхъ относящихся къ Богу и Его угодникамъ; нпр. Najwyższy, Najmocniejszy, Święty.

15) Въ названіяхъ правительственныхъ и присутственныхъ мѣстъ, нпр. Rada Państwa, Rządzący Senat, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych.

16) Въ названіяхъ ученыхъ и учебныхъ заведеній; нпр. Akademija Nauk, Towarzystwo Mineralogiczne; Instytut Korpusu Inżynierów Górniczych, Pawłowski Korpus и т. п.

17) Въ заглавіи книгъ; нпр. Podróż na około świata, Biblioteka dla dzieci и пр.

18) Въ названіяхъ праздниковъ; нпр. Wielkanoc, Zwiastowanie, Boże Narodzenie, и проч.

19) Въ названіяхъ орденовъ; нпр. Order Białego Orła, Miecza Lwa i Słońca.

Употребленіе строчныхъ буквъ.

а) Гласныя буквы:

§ 195. Гласныя é, ę, i, ó, y, какъ въ произношеніи, такъ и въ письмѣ заслуживаютъ особеннаго вниманія и такъ:

É (сжатое, произносится какъ русское *ы* или *и*), пишется:

1) Въ окончаніи существительныхъ передъ b, dż, g, j, r, rz.

2) Гдѣ оно въ склоненіи или въ измѣненіи открывается, нпр. Chléb—chleba, śledź—śledzia, brzég—brzegu, oléj—oleju, и въ слѣдующихъ: Biés—*взбѣсить*, chérlak—*charkać* *), céra niem. *zieren*, czépek—*oczepiny*, dopiéro—*dopierać*, dziéża (рус. дежа) *dziać* ciasto, gdérać и gmérać—*grzebać*, kaléka—*leczyć*, kaléta, kalétka, *kaletki* (zakład dobroczynny w Krakowie), kléj *lepić*, kréda niem *kreide*, krésa—*okres*, kréza szwedzkie *kras*, léjek - *leję*, mléko—*mleczywo*, nietopérz—*niema pierza*, nérka—niem. *Nierre*, Niéśwież—*свѣжій*, Papiéż—*papieski*, Papiér fran. *papier*, ściérka—*tarłem*, ścieżka na oścież, na ścieżkę—*ścier*, sér—*serce*, świercz—*świegotać*, széroki—*obszar*, szpérka—niem. *speck*; Wiedeń stolica *Wendów*. Zégar—staroniemieckie *Seger*, paziérz—*pater*, żąć—*жать*

Въ слѣдующихъ словахъ ложно нѣкоторые ставятъ é: Cybula—fr. cibule, cyrulik—chirurg.

3) Въ творительномъ и предложномъ падежахъ единств. числа средн. рода именъ и мѣстоименій прила-

*) Буквы a, o, e взаимно переходятъ на себя.

гательныхъ; нпр. dobrém piórem, w swojém mieszkaniu, na piérwszém piętrze.

4) Въ окончаніи неопредѣленнаго наклоненія глаголовъ 3-го и 4-го спряженій кончающихся на **éć**; нпр. brzmiéć, kipiéć, drżéć, и въ слѣдующихъ: mléć, pléć, chrapiéć, sapiéć.

5) Въ нарѣчіи téż.

Ę кромѣ случаевъ гдѣ слышенъ звукъ этой буквы (носовое эн), пишется:

1) Въ первомъ лицѣ настоящаго времени глаголовъ трехъ послѣднихъ спряженій, нпр. piszę, stoję, drżę, и проч.

2) Въ именительномъ, винительномъ и звательномъ падежахъ единств. числа именъ существительныхъ средняго рода, кончающихся въ родительномъ на **ęcia** и **enia**; нпр. cielę, kurczę, imię.

3) Въ винительномъ падежѣ единств. числа именъ женскаго рода, кончающихся на **a**; нпр. cnotę, tarczę, nogę; однакожъ иностранныя на **ja** и польскія на **owa** и **ina** оканчиваютъ этотъ падежъ на **ą**; нпр. familiją, Szwecyją, Maciejową, wojewodziną и проч.

4) Въ именительномъ падежѣ единств. числа слѣдующихъ словъ: jednę, mię, tę, tamtę, owę, czyję, moję, twoję, swoję, naszę, waszę, samę, wszystkę.

I въ польскомъ языкѣ употребляется двояко, т. е. какъ гласная буква; нпр. sto-i, wi-dzę, in-ny, koni; и вмѣсто смягчительнаго знака ('); нпр. вмѣсто: paw'a пишутъ pawia; вмѣсто: końu пишутъ koniu; вмѣсто końowi—koniowi.

Ó произносится почти какъ русское *у*, пишется всегда:

а) Если оно открывается въ склоненіи или измѣненіи, Dół—*dołu*, kłódka—*kłoda*, wtóry, wtórować—*wtorek*, główny—*głowa*, ból—*boli*.

б) Если въ русскомъ или другомъ словянскомъ языкѣ на этомъ мѣстѣ стоятъ: о, е или а; нпр. Dłóto—***долото***, jarmółka—***ермолка***; jaszczórka—***ящерица***; kłócić—***колотить***, krótki—***короткій***; płókać—***полоскать***; późno (po dniu) ***поздно***, próżny—***праздный***, wróbel—***воробей***, wróżka—***ворожея***.

в) Труднѣйшее отысканіе объясненія въ слѣдующихъ: Brózda—*brodzić*; Chór лат. *chorus*; Chróst, rózga—*rósnąć*, (świeże pędy); Córka—чешс. *cera*; Bót во всѣхъ языкахъ *о*, санскритское *bota*; Czółno—*czoło* (płynie na czele); Drót нѣм. *Draht*, dratwa (dzióbу); Dzióbząb (зобъ); Fórta лат. *porta*; Józef лат. *Josephus*; Jakób лат. *Jacobus* *); Jaskólka—*koło* (w kółko lata); Klóski нѣм. *Klöse* (клецки); Król—*Karol Wielki*; Krótki—*skracać*; Łót нѣм. *Loth*; Lótować нѣм. *löthen*; Lózować, lózak, нѣм. *los* (wolny); Marmór лат. *marmor*; Mól—во всѣхъ славянскихъ языкахъ *mol*. Nóra, nócić — *notować* во всѣхъ языкахъ *Nota* **); Ogół—*około*; Szczegół—*z czego* (z ogółu); Ogórek słowackie (*wuhorek*) *uchэrka*; Pióro — *pierze*; Płótno — *płotę*; Półap — *polepa*; Próba нѣм. *Probe*; Półk—***полкъ***; Przepiórka—*pstre piórka*; Szlósarz, szlóza — нѣм. *schloss*; Skóra, wskórać—*kora*; Sójka — фамилія *Sojecki*; Stróż — *straż*; Szrót — нѣм. *schrot*; Szróba нѣм. *Schraube*; Tchórz—***хорекъ***; Wiewiórka — чешс. *Vêverka*; Wióry — *wiać*; Wójt — нѣм. *Vogt*; Żóraw по лужицки *żerawa*; Zółty, żółw — *złoty*; Źródło (rodzi wodę—***родникъ***.

---

*) **Пишется однакожъ: Kuba, Jakubowice, Jakubowski.**
) **Notować muzykę.

Y (*ы*) полагается послѣ всѣхъ твердыхъ и шипящихъ согласныхъ, кромѣ *g* и *k*, которыя не терпятъ за собою этой буквы; нпр. my, ty, słynąć, twierdzy, pracy, tłuszczy, suszy *).

б) Согласныя твердыя буквы.

§ 196. Согласныя твердыя буквы пишутся вездѣ, гдѣ слышенъ ихъ звукъ, обратимъ однакожъ вниманіе на нѣкоторыя изъ нихъ; и такъ:

F пишется только въ словахъ взятыхъ изъ чужихъ языковъ; нпр. farba, trafić, filozof, fizyka и въ слѣдующихъ: fujara, krotofila (krótkochwila) obfity (okwity).

G въ нѣкоторыхъ словахъ взятыхъ изъ иностранныхъ языковъ предъ *e* выговаривается какъ j (je), поэтому въ письмѣ ставится *j* вмѣсто *g*; нпр. jenerał (generalis), rejestr (regestrum), Ewanielija (Ewangelium), jeometryja, (geometria); однакожъ пишутъ: Genewa, Gertruda, Gerwazy.

H употребляется:

1) Въ польскихъ словахъ означающихъ крикъ, зовъ и т. п. какъ то: hajty, hałas, hasło, hasać, haust, he, hej! het! hetka, hola! hojny, huk, hulać, hultaj, hułan, hurmem.

2) Когда въ этомъ мѣстѣ находимъ g или русское *г*; нпр. Błachy *благъ*, braha *брага*, hajdamak *гайдамакъ*, Hamburg *Гамбургъ*, hardy *гордый*, hajduk *гейдукъ*, herb *гербъ*, kurhan *курганъ*, hańba *ganić*, hełm *гелмъ*, hetman *гетманъ*, hymn hymen *гимнъ*, hołota *gołota*,

---

*) Въ русскомъ языкѣ ы за шипящими слѣдовать не можетъ.

hospodar *gospodarz*, hoży *godny*, hreczka *greczany*, hrabia ***графъ***, hubka ***губка***, Humań ***Гумань***, hurt ***гуртъ***. kahał ***кагалъ***, nahajka ***нагайка***, plucha *plugawy*, hodować ***годъ***, (pielęgnować przez zimę i lato), harcować татарское слово.

3) Когда *h* можетъ быть пропущено; нпр. hazard, ***азардъ***, hebrajczyk, ***еврей***, historyja ***исторія***, horda ***орда***, hołobla ***оглобли***.

4) Въ словахъ взятыхъ съ нѣмецкаго: haft *Heft*, hak *Hack*; hamulec *Hemmkette*; hart *Hart*; herszt *Herrscher*; haber *Haber*; heca *Hetze*; hołd *Holde*; huba *Hube*; hufiec *Haufen*; wahać *Wage*; huncwot *Hund*; hebel *Hobel*; machoń *Mahagon*.

5) Въ нѣкоторыхъ малорусскихъ словахъ: Buhaj *Bugaj*, czyhać *czichati*, также puhar по чешки *pohar*, puhacz ***пугать***, ohydny француз. hideux, кроац. ohyzdny.

6) Въ словахъ взятыхъ съ латинскаго heban *ebenus*, honor, humor и пр.

Ks и **gz** пишутся въ словахъ польскихъ вмѣсто x нпр. ksiądz, książę, księżyc, płaksa, Ksawery, Kserxes, egzemplarz и проч.

Въ сокращеніяхъ однакожъ пишутъ *x* въ значеніи ksiądz и książę; нпр. X. Pruszyński, X. Radziwiłł.

Z предлогъ въ сложныхъ словахъ предъ согласными *p*, *t*, *k*, *ch* превращается въ *s*, а предъ *ć*—въ *ś*; нпр. spadek, stąpić, skąd, schudnąć, ściąć. Во всѣхъ же прочихъ случаяхъ, хотя и произносится какъ *s*, не измѣняется; нпр. zcedzić, zsypać, zszyć и проч.

в) Согласныя мягкія буквы.

§ 197. Когда въ окончаніи именительнаго падежа слѣдуетъ смягчать согласныя буквы, узнается по роди-

тельному падежу, который въ такомъ случаѣ оканчивается въ мужескомъ родѣ на *ia* или *iu*, а въ женскомъ на *i*; нпр. kiełb', kiełbia; karp', karpia; drób', drobiu; krew', krwi; gałęź, gałęzi.

J (*iota*) пишется только предъ или послѣ гласной, съ которою вмѣстѣ составляетъ слогъ; нпр. ja, ją, jeleń, jęk, jodła, jutro, raj, kléj, sejm, bij, mój kuj.

Согласная *j* служитъ еще для соединенія двухъ гласныхъ буквъ, стеченіе которыхъ производитъ непріятный звукъ или утруждаетъ произношеніе; нпр. вмѣсто: poiść пишутъ pójść, zaiść—zajść, przyiść—przyjść. На основаніи этого въ иностранныхъ словахъ кончающихся на *ija*, *yja* для облегченія выговора между двухъ гласныхъ *i*-(*y*)-*a* вставляется *j*, и на подобіе польскихъ: źmija, szyja, knieja, nadzieja и проч. пишутъ: Anglija, Oceanija, Grecyja, Turcyja, Fabijan, Scypijon, manija, talija, egzekwije, egzekucyja.

Rz—Ż обѣ эти согласныя произносятся одинаково какъ русское *ж*.

Rz пишется:

1) Въ словахъ, въ корнѣ которыхъ на этомъ мѣстѣ стоитъ *r*; нпр. mocarz (mocarstwo), cmentarz (cementarius), skórzany (kora).

2) Когда въ такомъ же словѣ въ русскомъ языкѣ на этомъ мѣстѣ стоитъ *r*; нпр. rzeka (рѣка), rząd (рядъ).

3) Послѣ всякой согласной буквы; кромѣ *l*, *ł*, *r*; нпр. brzask, grzbiet, chrząszcz, krzew, mrzéć, (мереть), przetak, trzeba, wrzask, źrzebię; исключается: kształt (gestalt); dżdży (о дождѣ); mży (*mgła)*; pszenica (пшеница); kszyk ptak (ksyk); łży—*obelga*, łże—*łgać*; komża *komeska*.

Объясненіе нѣкоторыхъ словъ: Alkierz нѣм. *Aerker*, Bierzmować—*bierzmo* чеш. *Birmo* значитъ балка, Jarzębina — ***Рябина***; Jarzmo — ***ярмо***, kołnierz — ***колниръ***,

Mecherzyna—чеш. *Mehyr*, Narzędzie—***снарядъ***; Orzech —***орѣхъ***; Pęcherz—***пузырь***, Pérz—*pióro*, *pierzchać*, Porzeczka—*po rzece*, Pręgierz нѣм. *Pranger*, Rząd—***рядъ*** (порядокъ), Rzucać *ręka* ***рука***, Warzęcha, warzywo —*war*, Węgorz—***угорь***, Wynurzać—*nur*, Znurzony—*nur* (zanurzony w pocie—***изнуренный*** (лужицкое *ponurit*), Rzesza—rzec (mówiąca gromada) Rzecz лат. *res*, Rzęsisty—rzęsa ***рѣсница***, Rześki, Rzeźwy—***рѣзвый***, Rzeżucha, Рѣжуха, Tchórz—***хорекъ***. Mrze—*umarł*.

Ż пишется всегда если въ корнѣ или измѣненіи слова на этомъ же мѣстѣ находимъ: **g**, **h**, **dz**, **z**, **s**, русское **ж**, французское **g** или **j** нпр. noga—nóżka, braha—brażka, pieniądz—pieniążek, zrazić—zrażony, nisko—niżej, papieski—papież, оружіе—oręż, se gener—żenować się, journal—żurnal и проч.

Труднѣйшее объясненіе въ слѣдующихъ:

Anyż—лат. *anis*; Bażant—rzeka w Gruzyi *Fazan*; Ciżba, Ciżma—*cisnąć*; Drążyć—*krąg*; Drużba—***другъ***; Książę—***князь***; Krużganek—нѣм. *Kreissgang*; Mojżesz—фр. *Moïse*. Pożytek, Pożyczać—*życie* (do życia potrzebne) Piżmo—*Bisam* (gatunek wołu); Prażyć, Smażyć нѣм. *prägeln*; Rożen церков.-словянск. ***роженъ***; Spiżarnia — *Speissekammer*; Spiż—*Glocken Speise*; Ważyć—*waga*; Wyżeł—*wygnać*; Wciąż—*ciągle*; Wieża—*wyżej* (wysoko); Żołnierz żołd—soldat, *solde* (zapłata); Żagiel нѣм. *Segel*; Żebro—***жабры***; Żegnać—лат. *signum* фр. signe; Żur—нѣм. *sauer* (kwaśny).

Ż пишется въ окончаніи женскаго рода какъ то: odzież (одежда), sprzedaż (продажа), młodzież (молодежь) и т. п., кромѣ: twarz, twór, macierz (матерь); также въ нѣкоторыхъ мужескихъ; нпр. mąż, wąż, stróż, czyż, nóż, jeż и проч.

Наконецъ въ неизмѣняемыхъ словахъ: że, też, już, wciąż, chociaż, przecież и т. д.

Прибавленіе о буквахъ U и Ch.

1) U пишется вездѣ гдѣ оно не переходитъ въ O также въ началѣ и окончаніи словъ кромѣ ów и ócz (oczu).

2) Въ окончаніяхъ: ula, us взятыхъ съ латинскаго и выражающихъ по польски часто черезъ us, uś, usz, uz, uż, нпр. koszula, bibuła, wisus, Franuś, kapelusz, łobuz и т. п.

3) Въ уменьшительныхъ и увеличительныхъ окончаніяхъ: uch, uszek, usieńki, utki, uchny, нпр. staruszek, piecuch, takusieńki, malutki, miluchny и проч.

4) Въ окончаніи unek (нѣм. ung) нпр. Ładunek, rysunek и проч.

5) Въ словахъ выражающихъ отвращеніе, пасмурность также длину, нпр. burza, brudny, pluha, pluskwa, smutek, chmura, chudy, szczur, kruk, głuchy, głupi, gbur, wysmukły, długi, rura, smuga.

6) Когда на этомъ мѣстѣ стоитъ носовая буква (ą или ę), нпр. ręka—poruczyć, dutka—dąć.

7) Въ настоящемъ времени глаголовъ кончащихся въ неопред. наклоненіи на ować или ywać нпр. pracować, pracuję, pracujący, czytywać, czytuję.

Труднѣйшее объясненіе въ слѣдующихъ: Biegun—*бѣгунъ*; Biskup чеш. *Biskup*; bluźnić — *błądzić*; Bruk нѣм. *Brücke*; Buda—*буда*; Budzić—*будить*; Buhaj—*Buhaj*; Buks нѣм. *Buchse*; Bukszpan фр. *Buis;* Buta (pycha) карніольское *buchta;* Buzia—чеш. *buznowati* (całować); Cugiel нѣм. *Zügel*; Czub итальянское *Ciuffo;* Czupryna нѣм. *Zupprine*; Dłubać—*łub*; Dutka—*dąć*;

Dziura, Dziupla—*дупло*; Gruby—*грубъ*; Gruczoł нѣм. *Drüse*; Gurbić нѣм. *kurz*; Gusła —*gęśli*; Guz, guzik кроац. *guza*; (отъ этого guzdrać się czyli na guziki się zapinać), Hołubiec—*gołąbek* (dawny taniec); Hubka—*gąbka;* Jałmużna нѣм. *Almosen*; Kadłub—кроацк. *kalub*; Kałuża—*лужа.* Kapczuk, Kańczuk татарскіе слова; Kartun нѣм. *Kattun*; Kluby кроацк. *kluba*; Kłus чеш. *klus*; Kogut словацк. *kohut*; Krogulec чеш. *krahulec*; Kuć, Kucać, Kuczka—нѣм. *kurtz*; Kuglarz—*kubek*; Kulik чеш. *kulig* (szalej roślina); Kundel нѣм. *Hund*; Kurcz нѣм. *kurtz*; Kurta нѣм. *kurtz*; Łudzić нѣм. *ludern*; Łuna лат. *Luna*; Lura нѣм. *Lauer*; Luty—**Лютый** (okrótny), Mufka турецкое *Mufty*; Mus нѣм. *muss*; Piołun чеш. *pelunek*; Pług нѣм. *Pflügen*; Pudło—лат. *Budello*; Puślisko—*pętlica*; Ruch—семицкое *ruach;* Rumak—*ruch*; Skubać—нѣм. *zupfen*; Skutek чеш. *skutek*; Ślub—*lubić*; Słup—*łupać*; Strumień—*ruch*; Struś итальянское *Struzzo;* Sum чеш. *sum;* Suty чеш. *suty*; Szubienica—wieszadło na *szuby*; Szubrawiec zesłaniec za karę *Sub Rawa*; Szukać нѣм. *suchen*; Trunek—*getrunken;* Truskawka—чеш. *truskavec*, Tupać—*stąpać*; Tytuń турецкое *tiutiun*; Wój chłopskie *ujek*; Zuch—czapka z *ucha*.

U пишется и въ односложныхъ глаголахъ, слѣдующихъ: kuć — *kować;* kłuć — *kłuję* и *kolę*; psuć —*psować*; pruć—*pruję* и *porę*; pluć, płuca—*plwać*; snuć—*snować*; truć—***травить*** отъ этого trup, trumna.

Ch пишется вездѣ: а) гдѣ h писать невозможно, б) во всѣхъ словахъ происходящихъ отъ понятія объ вѣтрѣ, в) когда въ русскомъ языкѣ на этомъ же мѣстѣ стоитъ *х*, напр.

Chuchać, chuchro, chudy, charczeć, chart, chérlak, chuśtać, chusty, chomąto—*хомутъ*, chory—*хворый*, choina—*хвой* и проч.

Правильное употребленіе отдѣльныхъ словъ.

§ 198. Нарѣчіе отрицательное **nie** пишется отдѣльно:

1) Предъ именами прилагательными, притяжательными и обстоятельственными; нпр. *nie* russki, *nie* złoty, *nie* tutejszy, *nie* wczorajszy.

2) Предъ именами числительными и мѣстоименіями нпр. *nie* jeden, *nie* pierwszy, *nie* on, *nie* ten, *nie* nasz и проч.

3) Предъ глаголами и дѣепричастіями; нпр. *nie* widzę, *nie* widząc.

§ 199. Нарѣчіе *nie* пишется слитно:

1) Предъ именами прилагательными и нарѣчіями качественными нпр. *niebogaty*, *niewosoły*, *niewesoło*.

Исключеніе. Если за прилагательными и нарѣчіями качественными слѣдуютъ союзы противоположные, то нарѣчіе *nie* пишется отдѣльно; нпр. *nie* wesoła ale pożyteczna książka; chociaż *nie* bogato, ale schludnie.

2) Нарѣчіе *nie* пишется слитно въ словахъ, которыя безъ этой частицы не имѣютъ смысла, нпр. nienawiść; или имѣютъ совсѣмъ другой смыслъ, нпр. niewymownie, nierząd, nieprzyjaciel, nieszczęście и проч.

§ 200. Когда предлоги, нарѣчія и союзы, при соединеніи съ другими частями рѣчи, составляютъ нарѣчіе или союзъ, то пишутся неотдѣльно; нпр. *dlaczego*, *dlatego*, *dokąd*, *dopóki*, *dopótąd*, *dotychczas*, *gdzieniegdzie*, *naco*, *nadewszystko*, *nakształt*, *naostatek*, *natychmiast*, *niemniej*, *odkąd*, *oto*, *poco*, *stémwszystkiem*, *zaco*, *zatem*.

§ 201. Приращенія которыя никогда не составляютъ отдѣльныхъ словъ пишутся слитно; нпр. Chodź*że* tu, zrób*no* tak.

§ 202. Иностранныя собственныя имена пишутся такъ, какъ въ свойственномъ онымъ языкѣ.

§ 203. Исключаются изъ этого:

1) Древнія имена собственныя нпр. *Wirgili*, *Tacyt*, *Babilon*, *Sydon* и т. п., которыя пишутъ соотвѣтственно польскому ихъ произношенію.

2) Нѣкоторыя фамиліи знаменитыхъ людей новѣйшихъ временъ; нпр. *Wolter*, *Szekspir*, *Rasyn*, *Kornel*, *Kondeusz.*

Перенесеніе слоговъ.

§ 204. При перенесеніи слога изъ одной строки въ другую должно наблюдать слѣдующія правила:

1) Переносить правильные слоги; нпр. *blo-go-sla-wień-stwo*, *wszech-mo-gą-cy*, *roz-sta-nie.*

2) Одна буква въ другую строку не переносится; нпр. *bo-a*, *sto-i*, *armi-i* и т. п.

3) Предлоги *w* и *z* должны всегда стоять при словѣ, къ которому принадлежатъ, слѣдовательно не могутъ быть оставлены на концѣ строки.

ПРИМѢРЪ ДИКТОВКИ

изъ древнихъ авторовъ.

Najczęściej zęby u koni w czwartym roku rzezać się poczynają. — Nie jédz rzodkwi aż się zapoci, nie pij po niej aż się przewróci. Rznąc powietrze pierzchliwemi pióry, stanął przed sklepem skrzydlaty Merkury. — Za moich czasów pieniądze, bez potrzeby nie rzucano; skromne były ludzkie żądze, na czas przyszły uważano. — Rzucili się do niego żołnierze jako do walecznego hetmana. — Żąć się powinno czysto, równe i niskie czyniąc rżysko. — Osi karéty uginały się pod ciężarem sążnistych hajduków. — Gościniec mija ścieżkami uchodzi. Jeśli szkuta uwięźnie na haku, już tu sęk na cię flisie nieboraku. Amerykański sęp żywi się szczurami i wężami. — Kto sér jada pies go nie ukąsi. — Każdy będzie skąpie żął, kto skąpie rozsiéwa; lecz który hojnie sieje, hojne żniwo miéwa. Jeśliby kto ukradł mniéj niż trzy szelągi na skórze i na włosiech bywa karan, to jest u prągi rózgami weźmie chłostę. W wybielonem płótnie pozostają niektóre smugi niezupełnie wybielone. — Śnieciste zboże, gdy młóckowie młócą, zdaje się, jakoby kominy wycierali. — Gdy w rudzie wiele dziurek, kawały łatwo się kruszą. — Fórtyjan odpoczywa na króżganku. — On z chartami jechał w pole nie patrząc kufla przy stole. — Świszczą kule, grzmią groty, ziemia huczy z ochoty. — Jedną

kunę za 10 wiewiórek oddawano. — Biegunom nie mają być dane jałmużny od ludzi, niech każdy chleba w pocie pożywa, nie łudzi. — Pyta luty, czy masz bóty. — Nosi pieniędzy macharzynę w zanadrzu a żebrze. — Prawdziwy marmór jest zielony, albowiem stąd wziął przezwisko marmo. — Na pojedynek konny wyzwali się harcem. — Co we dnie kto w głowie warzy, o tém mu się w nocy marzy. — Jeśli jaka przykrość ci dokuczy, znoś w cierpliwości, nie wskóra kto mruczy. — Trzeba by owe przywieźli mundsztuki, któremi we Włoszech występki hamują. Nérka w samym łoju siedząc bardzo chuda bywa. — Za jaką sprawą nudzisz. — Ostrość humorów kołtunowych wywija się albo włosami, albo też nurtując ciało, guzami i dziurami sączy. — Obrus przed nim rzezali talérz nóżmi kłuli. — Nie podżegaj zapalonego. — Dopiéro ochraniamy, gdy mało mamy. — Odpuść nam nasze winy i nie wódź nas na pokuszenie — Jaśniej to będzie gdy szczegółem te rzeczy uważymy nie ogólnie. — Wołowina i chleb nigdy nam się nie ochydzą. — Okuń ryba, herb i nazwisko od herbu, przedstawiającego świat na którym strzała żelazem do góry, przez strzałę dwa krzyże. — Ostrością okuty, złoście przeszłe opłókał. — Między jego żartami są takie co szubienicą pachną. — Był w Rzymie i papiéża nie widział. — Pawężem nazywano tarczę skórą powleczoną stąd nazwisko Skargi, Pawęski. — Ani czupryna pomoże, ani peruka, kto sie kocha w pieszczocie, próżno sławy szuka. — Pérz przykry dla gospodarzów

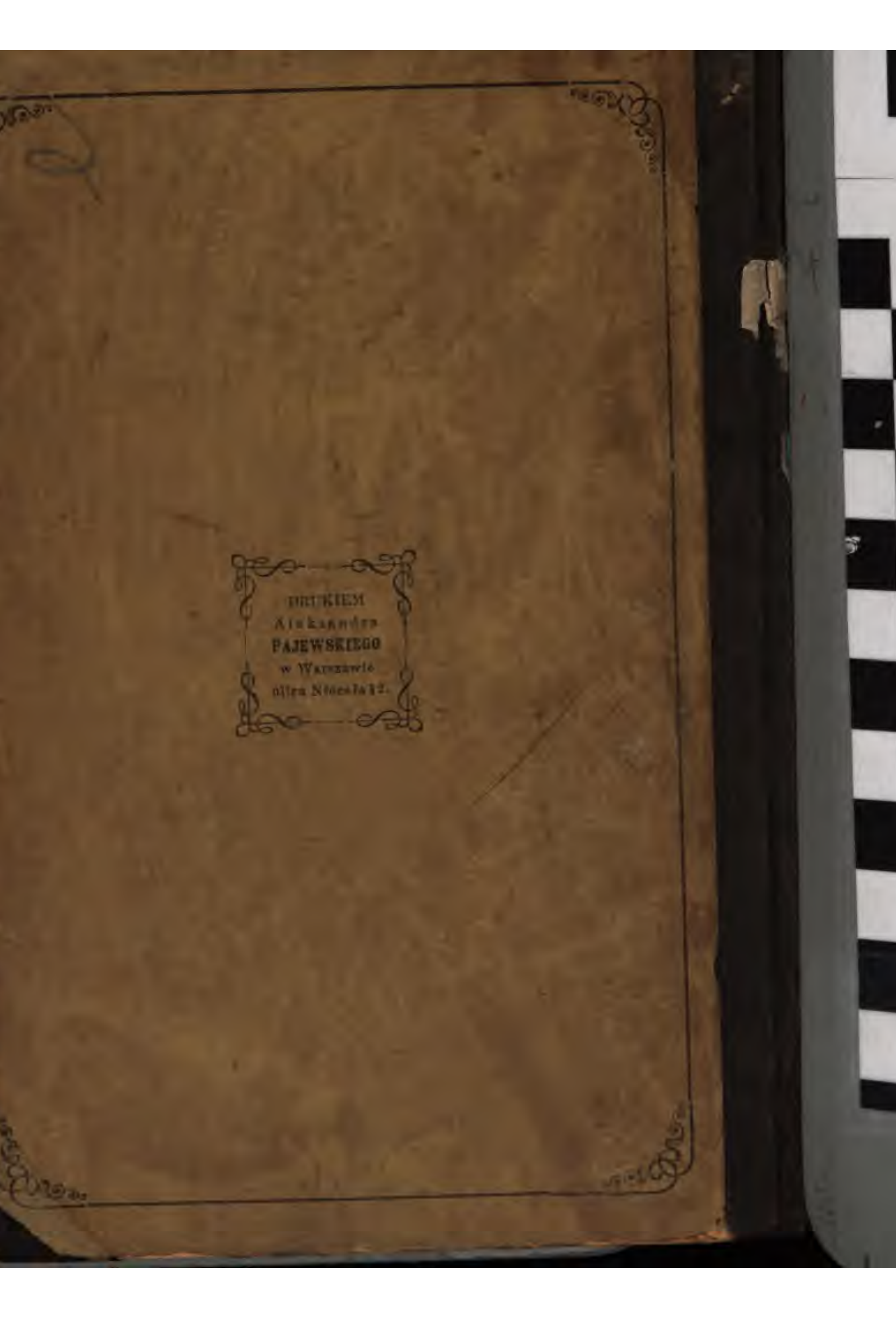
w lekarstwie przecie użytecznym jest. — Nie zawsze miał Kato wzrok ponury i posępne czoło. — W tamtym pokoju ladajaka posadzka. — Lepiéj późno niż nigdy.— Rzadko ten szwankuje, który wprzódy próbuje. — Kto robi co nie powinien, choć pracuje, próżność robi, więc próżnuje. — Pogrzebowym hukiem puchacz sprosny, nieszczęściem znacznem grożąc, wydał jęk żałosny. — Stuła służyła u Rzymian konsulom i cesarzom, cesarze użyczyli swéj ozdoby duchowieństwu. — Ci chcą nazbyt powolnie, tamci nazbyt żwawo. — W pośród pożegnania staroświecki rostruchan na stole kładą. — Rudel u sterującego w ręku się obraca. — Nie odmieni rzecz żadna natury. — Po śmierci ojca ruszył się Abraham z Haran i poszedł do ziemi Chananejskiej. — Biały kruk, albo kawka, nie jest rzecz tak rzadka jak poczciwość na świecie.

W jeziorze woda stoi, w rzece zawsze bieży. — Księżyc króluje nad gminnem gwiazd rzęsistych gromy. — Siadł znurzony podróżą i dumkę zanócił. — Co tu robisz zśniedziały od wstydu mitrążka, żółty do ponsowego rzekł kruszcu pieniążka. — Sycyliją i Egipt zwano śpichlérzami Rzymu dla swej żyzności. — Żelaznych dział używano, aż poczęto spiżowe odlewać. — U kolegów w półku wszystkie rzeczy spólne. — Stróż nad stróżem a oba kradną. — Strumienie płyną szérszym kanałem od strumyków. — Mierzionego strupa jeśli ropą płynie bez ksztuszenia cyrulik biédny nie zawinie. — Cybula się dziwowała, że pietruszka tańcowa-

ła. — Sumienie prawie jestto wójt od Boga, aby powściągał kiedy we łbie trwoga. — Rumak pod jeźdzcem susy wyrabia. — Przyjaciel nie ma być jak kwiatek, póki świeży póty miły. — Wyżły ciekawe w chrósty zapuszczają. — Koniowi nogę kują a żaba też swojej nadstawia. — Do rei potém żagiel przyprawiono, który w płócienne wiatr przyjmuje łono. — Każdy się żali na to nędzne życie. — Pluła żółcią na córkę swoją. — Woda co w rurze leje się na róże. — Pod krzakami ucichły jaszczórki zielone. — Nie bronią to krwawą, nie hartowną stalą nagle zbolałe ciała na ziemię się walą. — Niektórzy pożegnawszy marmórowe gmachy, przenieśli się pod wiejskie niepocieszne dachy. Szukałem go póki zorza wieczorna nie zgasła. — Hojnie z wnętrzności leje wytoczoną rosę. — Na weselach chórem hymny śpiewano. — Od haniebnej uwolniony groźby, złożył dzięki opatrzności. — Oddam dobroczynnemu hołd powinny Bogu, zbuduję z darni ołtarz u mej chatki progu. — A już i słońce ruszać poczęło z za chmury i z grzędy pozlatały na dół czujne kury. Z swej obory ma mięso, z ogrodu jarzynę, z domu trunek i wierną przy boku drużynę. — Po lodzie wóz najcięższy zbieżał. — Na państwa Greków wspaniałych ruinach, tron swój postawił pohaniec zuchwały. — Na hasło jego narody zadrżały. — Dżdżysto i mrzysto dziś na dworze. — Wołyń hoduje tłuste buhaje. — Wesołek na skrzypkach wyrzyna a hoże chłopcy żyta dożynają. — Twoją on hardość zgnębi i ukarze, gdy tylko palcem na ciebie ukaże. —

Pod ten stóg dajcie bruk. — Tu stoi fortepijano, na niém nóty i książki wszystko porzucano. — Baba w dzieży ciasto misi. — W czepku się urodził. — W tym tygodniu może pojadę za morze. — Z papierów i ołówków poznał rysownika, choć go bardzo odmienił mundur półkownika. — Z radości wyskakuje do półapu. — Choć widzi bezbronnego, waha się i boi. — Chłopiec w komży dzwoni na mszę. — Ludziska z głodu chléb z żołędzi piekli. — Dwa żółwie połzli na wyścigi. — Filozof rzecz nową stwarza i wymyśla, a mówca wymyśloną kształci i określa. — Na wieczór pan Czyżyk wziął świéży kołnierzyk. — Kryształ dyjamentowi nie dorówna. — Zatemperuj mi pióro i włóż je do biurka. — Kawy łót odważyła i ukropem ją sparzyła. — Garki drótować rondle lótować. — Nabił fuzyją prochém i szrótem.

КОНЕЦЪ.

DRUKIEM
Aleksandra
PAJEWSKIEGO
w Warszawie
ulica Niecała 12.